AYDABİR
Necmi Rıza
25
Kuruş

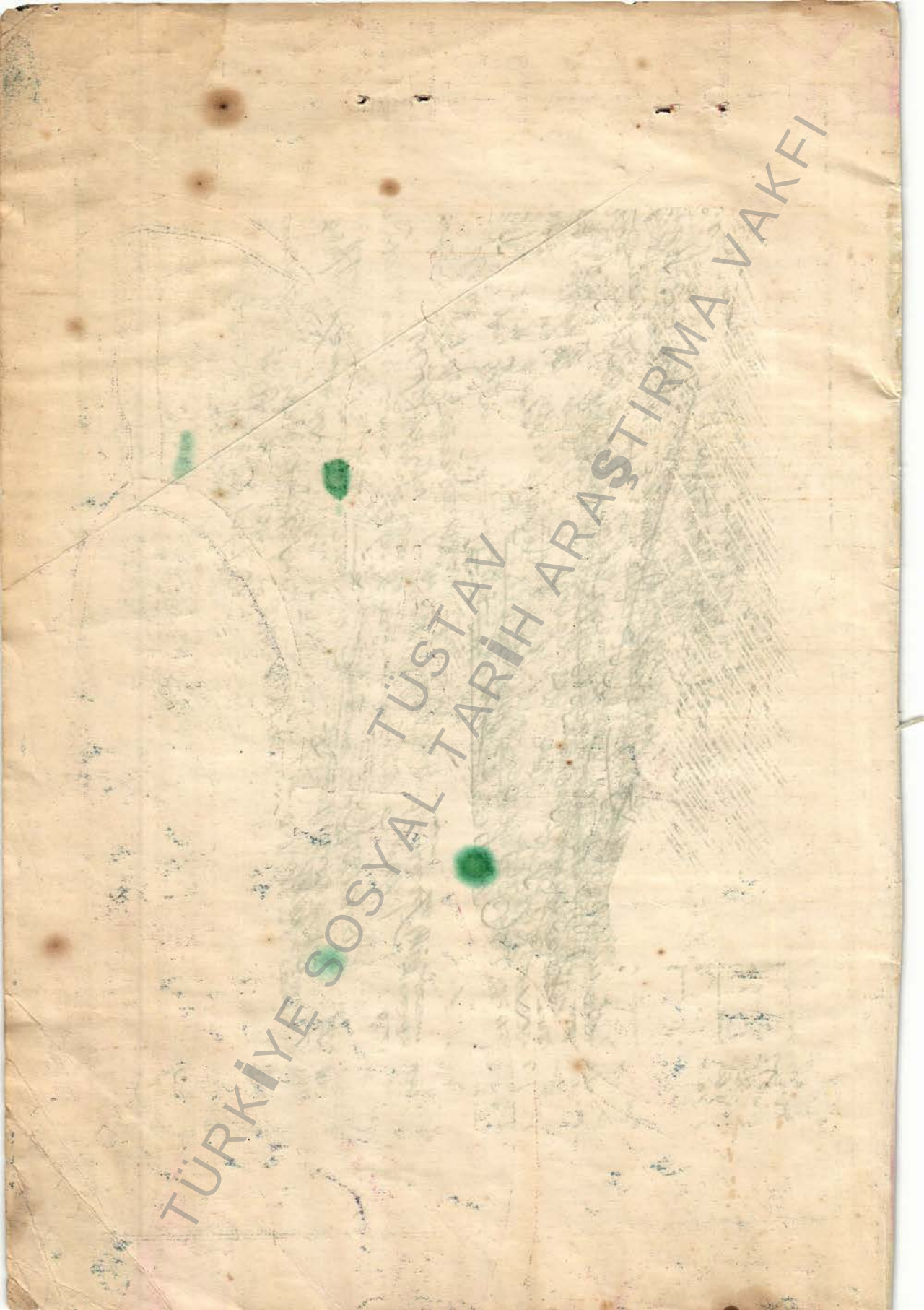
TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

TİTREMEYİN

YERLİ MALLAR PAZARI·

PALTOLUKLARI UCUZ VE SAĞLAM

DIR

Sümer Bank, Emlâk

Ve

Eytam Bankasının

SIGORTASI

GÜVEN

Sermayesi tamamen Türk, en güvenilen Sigorta Şirketidir. Türkiyenin en büyük sigortaları (GÜVEN) dedir. Sigortalarınız için emniyetle (GÜVEN)i hatırlayınız.

Galata Voyvoda caddesi Sümer Bank binasında. Tel. 44969

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

RAKILARIN EN İYİSİ

BİLECİK

RAKISIDIR

Halis üzümden çekilmiş ve uzun müddet dinlendirilmiştir.

mideyi bozmaz!

Başı ağrıtmaz!

Susatmaz!

Kolaylık-Şıklık

Her şeyden evvel kolaylığı arayan spor meraklısı Bayanlar, onlar için yapılmış olan bu sentür-külotları giyerek şıklığı da temin etmiş olurlar. Hututu inceltir Vücudun tenasübünü düzeltir ve en şedid hareketlerde bile kat'iyyen kaymaz

Fiyatı: 7 1/2 liradan itibaren.

Satış yeri yalnız:

J. Roussel Paris

İSTANBUL, Beyoğlu

Tünel meydanı 12 No. lu Mağazamızı ziyaret ediniz veya 10. No.lu tarifemizi isteyiniz.

Fiyatlarımızda büyük tenzilât.

Doktor

FEYZİ AHMET

Cilt ve frengi hastalıkları mütehassısı. Pazardan başka her gün...

İstanbul: Ankara caddesi

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

AYDABİR

Müessisleri: Orhan Seyfi Orhon — Yusuf Ziya Ortaç

Yıl: 2, 1 Kânunu sani Sayısı 25 Kuruş Sayı: 15

Abone şartları

Türkiye için : Yıllığı 300, altı aylığı 150 kuruştur.

Yabancı memleketlere : Yıllığı 600, altı aylığı 300 kuruştur

Adres: İstanbul, Ankra Caddesi, Ayda bir... Teleton : 22129

Sahip ve Umumî Neşriyat Müdürü : Orhan Seyfi

YERLİ MALI

GISLAVED

Dünyanın en sağlam
Lâstikleri

1932
GISLAVED
ISTANBUL

GISLAVED

Yerine başka
marka veriyorlar:
Aldanmayınız.

GISLAVED

Markasına dikkat
ediniz.

Son Moda Kadın, Erkek, Çocuk ŞOSONLARI

Türkiyenin Yerli Mallar Pazarında ve umum kundura mağazalarda arayınız

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞTIRMA VAKFI

Memlekette AY DABİR.

Denizcilerimiz, şehitlerimizin hatırasına çelenk atarken...

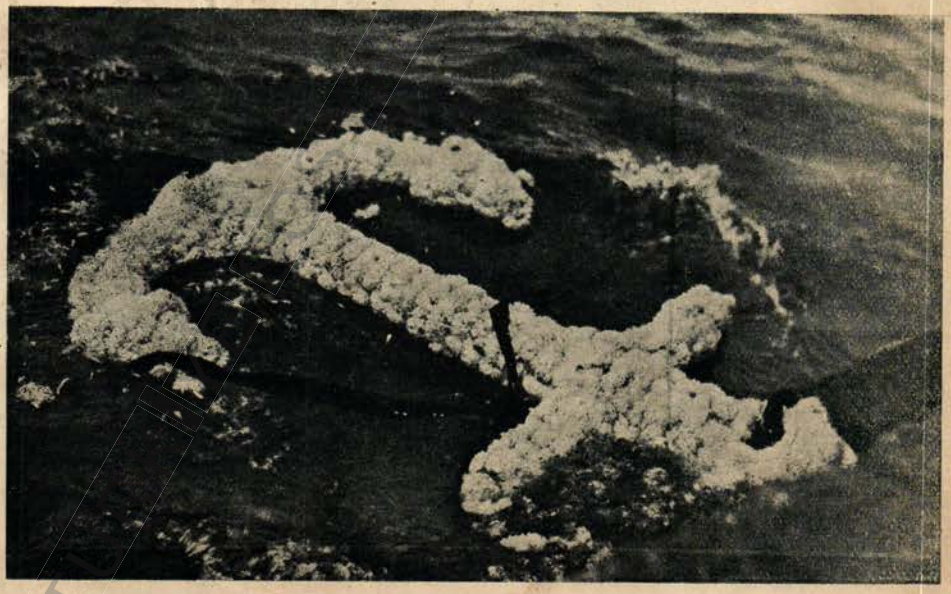

Çelenk dalgaların üstünde...

İstanbulun yeni dokuz tayyaresi

Dost Yugoslav Beşvekili İstanbulda

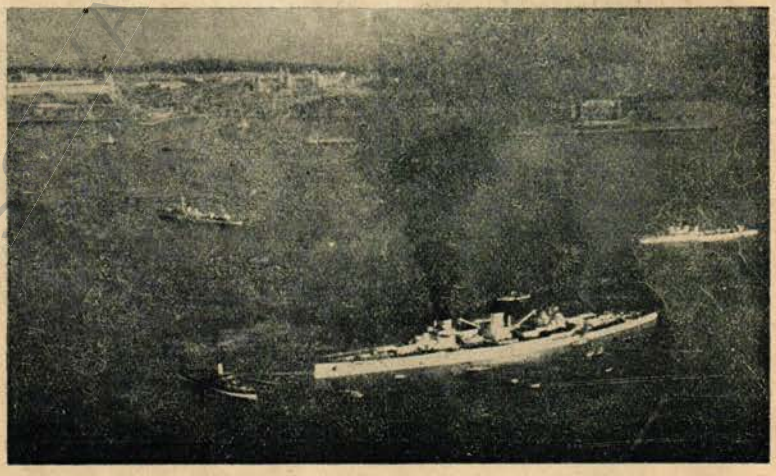

Yavuz İstanbul sularında

TÜRKİYE

İlk hava şehidi Türk kızı Eribenin mektep arkadaşları hatırasını anarken...

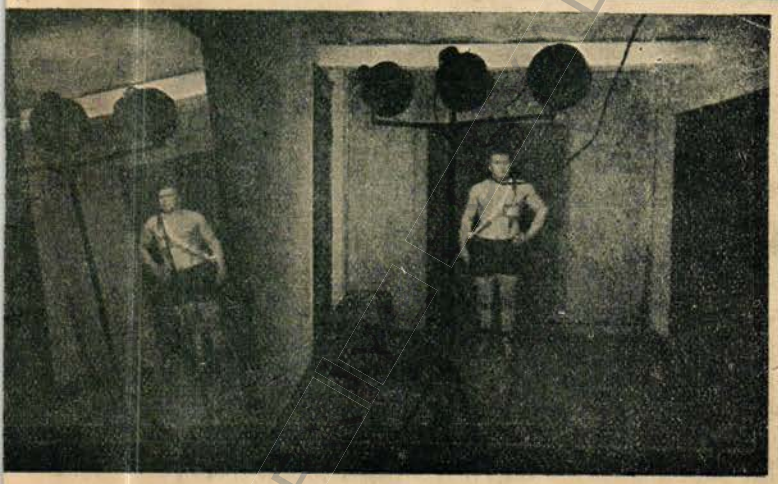

Siyasal bilgiler mektebi Ankara yolunda

Türkiye şampiyonu Profesyonel güreşçimiz Tekirdağlı Hüseyin resmi çekilirken...

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ

Deniz Lisesinin 161 inci yıldönümünde

Aşağıda: En eski mezun Bay Hamit Naci hatıra defterini imzalarken...

TÜRKİYE SOSYAL TARİH VAKFI

AYDA BİR

Memleketin büyük bir kayıbı: Merhum General Şükrü Naili

GEÇMİŞ GÜNLER

Sultan Reşadın HUZURUNA NASIL ÇIKTIM?

Büyük harbin ilk senelerinde ihtiyat zabiti olarak tekrar orduya girdim. Beni iki arkadaşımla Birlinden Çanakkale için patlayıcı maddelerin nakline memur ettiler. Almanların sefarethanemize tevdi ettiği paketleri Avusturya, Macaristan, Romanya, Bulgaristan yolile İstanbula getirip harbiye nezaretine veriyordum..

Yine birgün hazırlanan eşyayı almak üzere sefarete gittim. Büyük elçimiz Hüseyin Hilmi Paşanın beni görmek istediğini söylediler. Paşa bana ince bir nezaketle:

— Sizden bir ricada bulunacağım, şevketmeap efendimize ait bir kutu var onu da Dolmabahçe sarayında baş mabeyinci Tevfik Beye veya ser yaver Salih Paşaya verirsiniz, olmaz mı?.

Dedi.

Ben büyücek paketi valizime yerleştirdim ve İstanbula geldiğimin ertesi günü saraya gittim. Ser yaver Salih Paşayı gördüm ve emaneti teslim ettim. Paşa paketi alıp baş mabeyincinin odasına gitti, bana da burada bekleyiniz, dedi.

Meğer Viyananın meşhur bir fotoğrafçısı Padişahın resmini çıkarmak için İstanbula davet edilmiş. Müteaddit pozda Mehmed Reşadın resimlerini çıkarıp memleketine döndükten sonra orada bu resimleri büyütmüş çerçevelemiş. Meğer benim getirdiğim kutuda bu resimler varmış.

Padişah kendisinden çok güzel olan bu fotoğrafları bir müddet temaşa ettikten sonra Tevfik Beye bu resimleri kimin getirdiğini sormuş, o da cevaben: Selim Sırrı kulunuz!. deyince, ben de çok vakittir bu genci tanımak isterdim. Kendisini buraya getiriniz, demiş.

Tevfik Bey telâşlı, telâşlı ser yaverin odasına geldi, arkasından esvapçı başı Sabit Bey de içeri girdi. Ben ayağa kalktım. Tevfik Bey:

— İradei seniye şeref tealluk etti, huzuru şahaneye çıkacaksınız!. dedi.

Ben, efendim kıyafetim müsait değil, diyecek oldum. Sabit Bey:

— Aman aslanım hiç ehemmiyeti yok!. Efendimiz kıyafetperest değildir. Kılık kıyafete bakmazlar. Buyurunuz efendim! Buyurunuz!. diyerek koluma girdi. Tevfik Bey önde biz arkada sarayın geniş divanhanesine çıktık. Bir koridordan geçtik. Padişahın oturduğu odanın kapısında durduk. Mabeyinci içeri girdi. O sırada Sabit Bey kulağıma yaklaştı. Efendimizin teveccühünü kazanmak isterseniz yüz sene muammer olacaklarını söyleyiniz!. dedi..

Bu garip teklife cevaben:

— Ben keramet sahibi miyim?. Efendimizin kaç sene yaşıyacağını ne bilirim? dedim. Fakat lâkırdımı bitirmeden mülahham vücudu ile geniş ve yumuşak sedire yaslanmış olan Padişah beni görün-

TÜRKİYE SOSYAL TARİHİ ARAŞTIRMA VAKFI

ce ayağa kalkmak üzere davrandı. Koşup dizlerine doğru eğildim. Uzanan elini öptüm. Tevfik ve Sabit Beyler karşısında el pençe divan duruyorlardı.

Padişah bana yanında yer gösterdi:

— Geliniz!. Buraya oturunuz!. dedi.

Özür diledim. Af buyurunuz!. dedim. Fakat Sabit Bey karşıdan atıldı:

— İradei şahaneye itaat ediniz. Arzuyu humayunu yapınız! dedi.

Sedirin kenarına kalçamın dörtte bir kısmını iliştirdim. Dizlerimi bitiştirdim, gözlerimi önüme diktim.

Böylece bir dakikalık bir sükûttan sonra (Padişah esasen benim hüviyetimi bildiğini anlatmak istiyerek) beden terbiyesi hakkında yazdığınız kitapları, gazetelerdeki makalelerinizi hep okuyorum. Çok hayırlı bir mesleğiniz var. Acaba ben de cimnastik yapsam olur mu?. dedi.

Hemen cevap verdim:

— Hayır, efendimiz, sizin cimnastik yapmanız muvafık değildir. Size başkaları cimnastik yapmalı!.

— O da nasıl şey?.

— Müsaadei seniyeleri ile tarif edeyim, dedim. Ayağa kalktım Padişahın tombul ellerinden başlıyarak kollarına, sırtına, bacaklarına güzel bir masaj yaptım. Sonra hafif, hafif mafsallarını (Pasif) işlettim. Ben kendisini ovarken o da muttasıl:

— Hay Allah razı olsun, pek rahatladım!. diyordu.

Padişaha üç ay evel bir ameliyat yapıldığını gazetelerde okumuştuk. O hâdiseyi hatırlıyarak bana:

— Biliyor musunuz? Ben ölümlerden kurtuldum, doktorlar mesanemden koskoca bir taş çıkardılar. Ve esvapçı başıya dönerek: Sabit hadi içerden taşı getir göster! dedi.

Sabit Bey şişe içinde eczaye konmuş büyücek bir ceviz kadar taşı getirdi, bana gösterdi.

— Allaha bin şükür şimdi tamamile iyileştiler, dedikten sonra - ortada fol yok, yumurta yokken - padişaha:

— Efendimiz siz yüz sene yaşıyacaksınız!. Selim Sırrı kulunuz da söyledi!. demez mi?.

Ben şaşırıp kaldım. İnkâr etsem manasız, sussam lüzumsuz bir dalkavukluk olacaktı!

Padişah başını iki tarafa salladı:

— Sabit!. Yüz yıl yaşıyacaksınız!. diye bir terane tutturmuşsun. Şairin:

Bin yıl yaşasan yine cihan bu
Gerdeş bu, zemin bu, asuman bu.

Sözünü unutma!. dedi.

Harbiye Nazırı Enver Paşa

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

Merkez Kumandanı: Cevat Bey

Padişah bu sözleri söylerken gözüm yuvarlak yaldızlı masanın üstünde du - ran kadife mahfazaya ilişti. Sultan Reşadın her huzuruna kabul ettiği kimselere birer hatıra verdiğini biliyordum.

Padişah yine davranır gibi bir hareket yaptı. Sizi tanıdığıma pek memnun ve mahfuz oldum!. Ara sıra saraya çağır - tacağım, dedi.

Ben yerimden fırladım, yine tombul ellerini öptüm. Geri, geri kapıya kadar gittim. Tam çıkarken seslendi:

— Beyoğlum!. Beyoğlum!. - kadife mahfazayı uzatarak- Bu benim size bir bergüzarım olsun!. dedi. Tekrar elini öperek ayrıldım.

Yine koridorlardan, sofalardan geçtim, sarayın bahçe kapısından çıktıktan sonra usulcacık mahfazayı açtım. İçinde eski gümüş mecidiyeler inceliğinde, üstü çepeçevre mine işlemeli ortasında elmasla Reşat yazılı zarif bir altın saat!.

Benim huzura kabul olunduğumun ertesi günü Harbiye nazırı Enver Paşa saraya gitmiş. Padişah benden çok memnun kaldığını ve benim arasıra saraya gönderilmemi söylemiş.

Enver kendisinin müsaadesi olmadan huzura çıkışıma fevkalâde kızmış ve merkez kumandanı Cevat Beyi çağırmış beni tevkif edip ilk vasıta ile Erzurum cephesine sevketmesini söylemiş.

İki gün sonra ben yine Almanyaya patlayıcı maddeler getirmeğe gitmek üzere hazırlanırken eve iki kanun geldi ve Cevadın imzası ile yazılı celp müzekkeresini bana verdiler. Kumandanlığa gittim ve aramızda şu muhavere cereyan etti: O:

— Ne yaptın yahu?. Sen huzura çıkmışsın!. Biliyorsun ki sen şimdi bir ihtiyat zabitisin, böyle iş yapılır mı?. Cezanın ne kadar ağır olacağını düşünmedin mi?.

Cevap verdim:

— Padişah efradı milletten kimi isterse irade edip huzuruna kabul eder. Ben huzura çıkmıya talip olmadım. Bana iradeyi tebliğ ettiler. Ben de harp dolayısile başkumandan olan Padişahın emrini yerine getirdim.

Cevat beni odasında bırakıp Enverin yanına gitti. Yarım saat orada kaldı ve tekrar yanıma geldi ve bana: Seni kur - tarıncıya kadar akla karayı seçtim. Yoksa seni harcediyordu. Nisbeti askeriyeni katediyoruz, bir daha sarayın semtine uğrama!.

Selim Sırrı TARCAN

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI

YAVUZU

ZİYARET

Düşünün, Türk denizcilik tarihinde (Yavuz) kadar sevilmiş bir başka gemi hatırlıyabilir misiniz?

Yavuz, sade on sekiz milyonun değil, hattâ hudutlarımız dışındaki kardeşlerin bile, dilinde, gözünde ve kalbinde yıllardır Türk denizciliğinin bir sembolü gibi yaşıyor.

Şimdi motörümüz ona yaklaşırken içimdeki sevinç midir, sevgi midir, hasret midir bilmiyorum. Ve bu köpüklü yol bitmiyecek sürüp gidecek, bir türlü ona varmayacak gibi uzun görünüyor bana.

Nihayet, çelik gövde denizden fırlamış bir yalçın kaya gibi karşımıza dikiliyor.

Ve işte, levent bir deniz erinin nöbet beklediği merdiven başındayım.

Ötede bir zafer meş'alesi gibi süzüle süzüle dalgalanan al bayrağa dönüyorum; başım önüme düşük, sessiz, hareketsiz, bakışlarımda toplanan olanca sevgimi o aşkın alevinde eritiyorum.

(Turgut) taretinin önünde, kahve getiren genç ere soruyorum:

— Kaç yıldır denizdesin?

— Beş yüz.. Bin.. Belki de daha fazla!..

— Ne dedin? der gibi şaşkın bakınıyorum.

— Babam, dedem, dedemin dedesi... soyumun topu denizcidir. Kimi kıyıda, kimi enginde doğmuş fakat hepsi denizde büyümüş, denizde yaşamış, denizde ölmüştür... Onların yollarında kalan gözler analarımızdır...

Ölürken bile (beni denizden uzaklaştırmayın!...) diyen koca Barbarosun çocukları...

Dalgın, eri dinliyorum:

"— Babamın son sözü (evlâdım da denizci olsun) muş. Bana bunu beşiğimde bir ninni gibi söylemişler. Şimdi de ben, şu vatan sularına onu, bir şarkı gibi tekrar ediyorum.

— Ya askerliğin bitince?..

— Denizciliğim devam edecek...

Ve içini çekiyor:

"— Yavuzu, karadeniz kıyısından, on beş sene evvel bir karabulut altında çakan şimşek gibi gördüğüm gün sevinmiştim. Ço-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

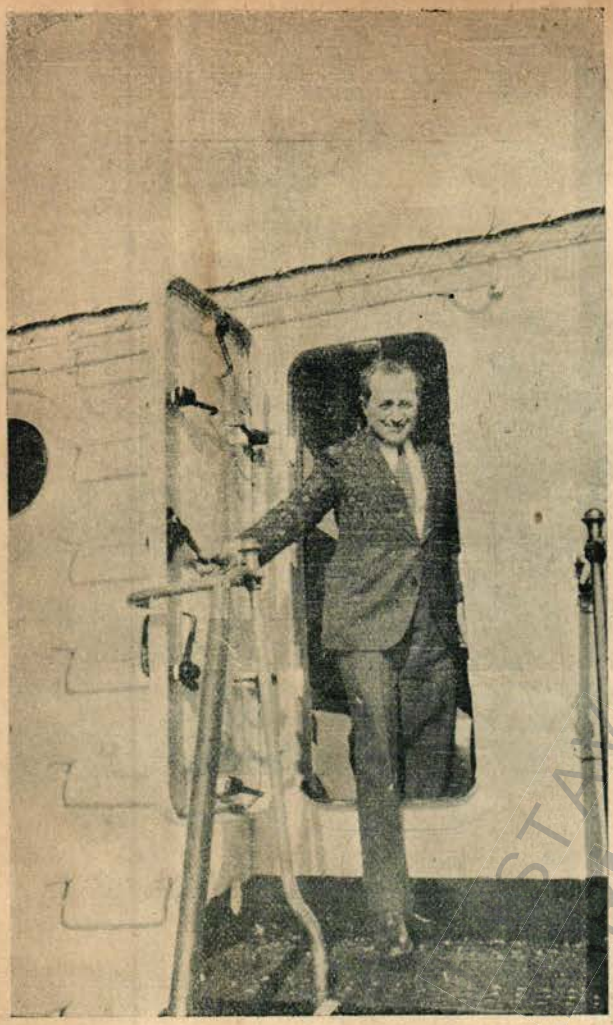

cuklar hep onu birbirimizden kıskanarak, onun olacağımız günü beklerdik...

— E... Şimdi o gün geldi...

— Ama, şimdi de, askerliğim bitince onda nasıl ayrılacağım diye düşünüyorum.

— Evli misin?

— Eşimden dün mektup aldım. Baba olduğumu müjdeliyor. Hemen telgraf çektim. Küçüğün adını Yavuz koysunlar diye.

Görseniz ne keyifli, ne neş'eli, ne samimî söylüyor.

Tertemiz, geniş güvertede yürüyoruz..

(Turgut), (Ordu), (Samsun) top evlerinden fırlamış 28 liklerin ağızlarındaki parıl parıl toplara bakıyorum...

Ve günün birinde bu ağızlar açıldığı zaman...

— Bu taraftan buyurunuz...

Samimî bir ev sahibi nezaketi ve eşi bulunmaz bir sıcak kanlılıkla beni gezdirmek lûtfunda bulunan subaylarla dolaşmağa başlıyoruz.

Merdivenlerden iniyoruz. Çelik bölmeler, çelik salonlar, çelik koridorlar geçiyoruz... Yine iniyoruz, yine, bir daha, bir daha iniyoruz.. gidiyoruz, geliyoruz... Başa dönme, gözlere kararti, ruha bir garip korku veren bir âlemde uzun uzun dolaşıyoruz.

Muazzam bir karınca yuvası ki, nerede başlayıp nerede bittiğini sezebilmek müşkül

Fakat her adımda, zevk ve gurur birbirinde eriyerek içimi dolduruyor. Göğüs kemiklerim çatırdayarak şişiyor, kollarım düz durmayı unutmuş gibi bükülüyor, kabarıyor gibi geliyor...

Kulak verin... Onun nefes aldığını duyarsınız...

Gözlere şaşkınlık veren bunca makine, bunca âlet, bunca adını bile bilmediğim techizat denizin üstündeki bu tekneye nasıl sığmış... Yahut, deniz bu kadar ağırlığı, bu kadar kalabalığı nasıl taşıyabiliyor, diye düşünüyorum.

Subaylarla konuşurken, biraz evvelki eri hatırlamamak kabil mi? Onlar da denizlerde doğup büyümüş nesillerin evlâtları, torunları...

— Babam komodordu... Büyük babam Ertuğrul seferinde Japon sularında şehit olmuş... Onun babası korvet kaptanı imiş... Büyük dedem...

— Oğlum Heybelide deniz mektebinde okuyor...

Ve hep deniz adamları...

Tekrar güverteye çıkarken, bir başka ışık karşısında bir lâhza duruyoruz: Yavuzun Gazi köşesi...

Al Sancağın önünde, enginlere dalmış (O) nun ışıldayan bakışları...

İleride inkılâp köşesi: Güzel bir Anadolu haritasının bir yanında Türk işçisile el ele bir deniz eri, ötede Türk köylüsile kol kola bir kara eri...

Sonra zengin bir kütüphane salonu... Si-

ÜNİVERSİTE SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ ARŞİVİ

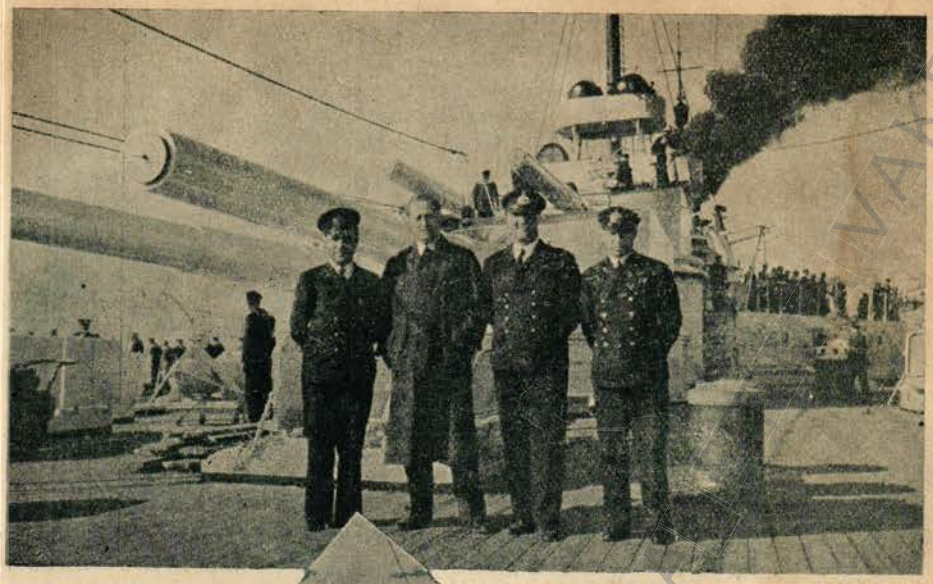

TÜRKİYE ... TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

lâhlarını düşünürken kafalarını unutmayan insanlar!...

Yukarıda, güvertede, heybetli gövdeden fırlıyarak, bacadan fışkıran kara bulutlar arasında, boşluklara yükselmiş direklerin tepesinde, her yanında fırıl fırıl dönen erlere bakın...

Suyun yedi kat dibinden, göğün yedi kat üstüne kadar Yavuz...

Amiral Şükrü Okanın güler yüzile kar - şılaşıyorum:

— Gezdiniz mi?

Muradına ermiş bir fani gibi bir başka türlü nefes aldığımı, bir başka türlü yaşadığımı fark ediyor da, yine gülümsiyor:

— Gezdiniz... Gördünüz demek...

Bandonun sesi geliyor.

Hiç bir nağme bu kadar tatlı, bu kadar sıcak olamaz... Bu sanki dalgaların o bakir sesidir. Ve sanki uzaklardan, tarihin içinden geliyor, ve içimize bir şifa gibi sızıyor.

Oradan uzaklaşırken, artık, üzerinde on sekiz milyon kalbin sevgisi titreyen Yavuzu doya doya görmüş bir bahtiyarım.

Kandemir

Yemen Türküsü

Ora Yemen değil, yaman bir eldir;
Giden asker değil, bir canlı seldir,
Kavurur güneşi, susuzdur çölü,
Ölüm, orda esen bir kara yeldir.

Yemeni andıkça gözler kan ağlar,
Yemenin ateşi bağrımı dağlar.

Karaydı saçları ak oldu, gitti,
Yurdundan uzakta yok oldu gitti.
Garipler mezarı, kumlu tepeler,
Onlar da sonunda yıkıldı gitti.

"Ah, ah o Yemendir, gülü çimendir;,,
"Gidenler gelmiyor, acap nedendir?,,

Bu ıssız çöllerde sanki nesi var;
Ne izi kalmıştır, ne gölgesi var.
Her şeyi kaybolmuş, kaybolmaz ancak
Gönülden gönüle giden sesi var.

"Havada bulut yok, bu ne dumandır,,
"Sesimiz kısıldı, bu ne figandır?...,

Hasan Âli Yücel

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

SATİLİK KADINLAR ARASINDA

ROSPUNUN intikamı!

"... Sıkıyı görünce kork - tu. Köpek gibi yalvarmağa başladı. Halbuki karşısında- ki insafsızdı. Vurdukça vu- ruyordu. Ve birdenbire bir feryat. Havada kıpkızıl bir ustura sallandı...,,

Bana:

— Böyle buyurun, dediler. Arkadaşınız şimdi iner.

Daracık bir odaya girdim. Yerde bir ya- tak serili, içinde küçümencik bir kadın. Yü- zü sapsarı. Oksijenli saçları ince bir terle al- nına tel tel yapışmış.

— Rahatsız etmem ya? diye sordum.

— Aldırmayın.

— Neniz var?

— Hiç, rahim hastalığı diyorlar. Sancı yapıyor. Geçen gün plâja gittik. Biraz da içirdiler. Soğuk su ile rakı iyi gelmiyor. A- ma şimdi biraz iyiceyim..

İçeri bir kız daha girdi.

— Nasılsın deve Fatma?

Şaşırdım doğrusu. Bu mini mini kadına hangi münasebetle (deve) adı takmışlar?

Merakımı bir hafta sonra hallettim.

Fatmaya (deve) lâkabı kindarlığından dolayı takılmış o zamanlar daha gençmiş, Böyle çökmemiş. Bir aralık kötü bir illete yakalanıp hastaneye düşmüş. Orada dos - tunun eve yeni gelen bir kızla münasebetini duymuş. Mükemmel bir intikam p'ânı ha - zırlam-ş. İşte kendi ağzından dinlediğim hikâyesi:

— Dostum iki haftadan beri zamanlı za- mansız eve geliyordu. Gözüm iyiden iyiye açıldığı için işi anladım: Elbisesinden şap- kasına ve harçlığına kadar bendan alan serseri ile Sıdıka mercimeği fırına verm'şler. Bana çaktırmamağa çalışıyorlar.

Kötü hayattaki kadın, müşteriye ehem - miyet vermez. Onun ehemmiyet verdiği a- dam kendi dostile arkadaşlarının dostudur. Sıdıka da benimkini adamdan sayıyor. O geldikçe odamdan dışarı çıkmıyor. Önümde gülüp şakalaşıyorlar. Vaziyeti gördükçe deli gibi oluyorum.

Züppeye o hafta sıkı sıkıya haber gön - derdim: (Altmış altıda Sıdıkaya yenildim. Salı akşamı onu da beraber gezdireceğiz. Param da bol. Muhakkak gel) dedim. Za- ten (param bol) diye davet edince gelme- mezlik etmediğinin farkına varmıştım.

O salı akşamı kapıdan girmesini, benim gözümle bir görmeli idiniz.

Cakasına, fiyakasına bakan aldanır. Dikkat ettim. Ne sersem, ne aşşalık, ne ah- mak bir adamdı yarabbi. Nasıl olmuştu da, o zamana kadar, bu gemi arslanını, bu söz- de kahramanı, bu erkek müsveddesini, sev- miştim. Hem de ne sevmek? Görünce müt- his bir korkuya tutulurdum. Son zamanlarda büsbütün merhametsiz olmuştu. Yerli, versiz döğmesine rağmen, beni sevdiği için, kıs - kandığı için yapıyor diye düşünüyordum.

TÜRK SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

Necmi Rıza

Ona karşı yüreğimi tatlı tatlı ürperten bir korku duyuyordum ve bütün kaancımı ona yediriyordum.

Hadbuki o akşam artık tamamile yok olmuş, silinmişti.

Çok neş'eli idim. Artık eskisi gibi, kaşlarının çatlmasına, şapkasının afili duruşuna, hattâ çaldığı ıslığile zerre kadar ehemmiyet vermiyordum. O, bu değişikliği anlamıyor, bu beni daha neş'elendiriyordu. Sıdıkayı da beraber alıp yola çıktık. İkisi de benim bu saflığıma hayret etmekle beraber çok memnun.

Önce köftecide iki şişe içtik. Parasını her zamanki gibi masanın altından uzattım. Hesabı gördü. Herkesin önünde karıya para harcatmak şanına dokunuyor ama artan bozuk paraları cebine indirmeğe de utanmıyor.

Ben teklif ettim. Bir otomobile atladık. Şişliye Arap Mehmede gittik. Mükemmel bir masa donattırdım. Başladık içmeğe. Dostum, Sıdıkanın gözünü boyamak için bitmez, tükenmez, hovardalık ve kabadayılık hikâyeleri anlatıyor. Ne uçarı, ne ele avuca sığmaz, ne burnundan kıl alınmaz adam olduğunu ballandırmakta.. eminim ki bu neş'ede çantamda gördüğü on liralıkların da tesiri var.

Şişeler devrildikçe beni unuttular. Âdeta dudak dudağa konuşuyorlar. Sıdıka arada bir:

— Ağabey!

Bizim kabadayı da:

— Hemşire!

Diyor ama vaziyetin iç yüzü ortada. Ben mahsustan oralı olmuyorum. Gözüm kapıda...

Birdenbire uzun uzun bir glakson öttü. Sonra kapıdan içeri ufak tefek bir delikanlı girdi. Galatanın en korkunç efelerinden Arap Hüsnü. Sıdıkanın iki haftadır dargın olduğu dostu.

Ben yeni geleni görmemezliğe geldim. Hüsnü de eski dostunun orada olduğunu farketmemiş gibi davrandı. Fakat Sıdıkaya baktım yüzü sapsarı. Dostum hâlâ işi çakmadı.

— Baktım herifler beş kişi, fırlattım iskemleyi ampule asıldım sustalıya... diye kabadayılıklarını anlatıyor.

Hasan yanıbaşımızdaki masaya oturdu. İçimden:

— Aşk olsun tosun, dedim, sözünde durdu.

İşte bu delikanlı alacaktı intikamımı! Vaziyeti kendisine etrafile anlatmıştım.

— Sen üzülme abla icaplarına bakarım.. Görüşürüz! demişti.

Bir şişe rakı ısmarladı. Sıdıka dehşetli telâştaydı ama bize sezdirmemeğe çalışıyordu. Hasanın ağır davranmasından da biraz cesaretlenmişti. Bir de, eminim, yanımızdaki erkeğe güveniyordu.

Hasan üst üste üç duble yuvarladıktan sonra gözlerini gözlerime dikerek derin bir (ah) çekti. Ben oralı olmadım. Ahlar fazlalaştı. Göz işaretleri başladı. Bıyık büktü. Nihayet tahammülüm kalmamış gibi dostuma yavaşça:

— Baksana, dedim, herif bana işaret ediyor.

Başını kaldırdı. Hasanın ne sayılı fırtınalardan olduğunu o da biliyor olmalı. Yüzü sapsarı kesildi. Kulağıma mırıldandı:

— Sesini kes. Bakma o tarafa. Elin itile başım derde mi girsin?

Derhal sesimi yükselttim:

— Neden bakmayacakmışım. Mademki it diyorsun, tut kuyruğundan at dışarı!

Rolümü iyi oynuyordum. Hasan sözlerimi işitmişti. Dostum:

TÜRKİYE SİYASÎ TARİHİ ARAŞTIRMA VAKFI

— Aman, sus!

Derken Galatalı ayaklandı:

— Ulan, diye gürledi, sen misin bana it diyen, hergele?

Aman yarabbi! O anı hiç unutamyacağım. Daha demin beş kişiyi hakladığını anlatan palavracı dostumu görmeli idiniz?

— Ne münasebet Hasan ağabeğciğim. Ne haddime. Sana söz söyliyebilir miyim ben?

Diye kekeliyecek oldu. Öteki:

— Kadın parasile geçinen namussuz!

Der demez fırladı. Bizimki korkudan kımıldayacak halde değildi. Sade:

— Ayağını öpeyim!.. Diye yalvarıyordu.

İlk yumrukta dudağı patladı. Sonra karanlıkta beyaz bir şimşek çaktı. Hasanın elindeki ustura kıpkızıl havada sallandı. İki kere indi kalktı.

Dostum ve Sıdıka yüzleri boydan boya açılmış olarak:

— Ah yandım!..

Diye yere kapandılar. Meyhane karma karışık olmuştu. Daha fazla bakamadım. Artık onlara karşı kin bile duymuyordum. Dışarıya fırlayıp bir otomobile atladım. Doğru eve geldim. Benden sonra Hasan kaçmış. Ötekileri hastaneye götürmüşler.

Sıdıka da benimle beraber Hasandan korkusuna kavgayı Hasan çıkarmadı, yanımızdaki herif çıkardı diye şehadet etti. Bu suretle ben, arkadaş dostile yatan karı ile dostunun arkadaşile yatan heriften intikamımı almış oldum!

Bana bunun için yardım eden Hasan da altı ay ile kurtuldu.

Erkekliğini benim aşkıma güvenerek bana para ile satan iki dirhem bir çekirdek delikanlı, şimdi randevu evlerine iki çeyreğe müşteri taşıyor. Eroine de alışmış. Kılığını, kıyafetini görme: Eline sadaka verirsin! Sıdıka yangın yerlerine düşmüş sürünüyor?. (Ah) almak iyi değildir.

Kemal Tahir

AŞK MEKTEBİ

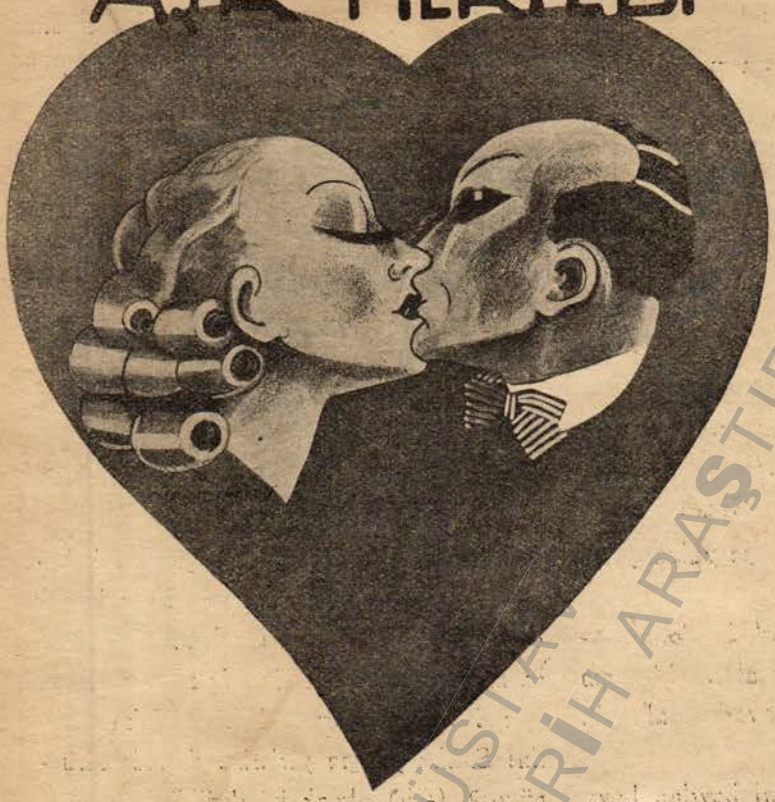

Operet
3
perde

Yazan:

Yusuf Ziya

Müzik:

M. Sabahattin

Oynıyanlar:

Şehir Opereti Artistleri

(Aşk Mektebi, Yusuf Ziyanın güzel bir operetidir. Şehir tiyatrosu, bu eser için, Türk sahnesinde şimdiye kadar görülmemiş güzellikte dekorlar hazırlamıştır. Eserde tipler, her sanatkârın şahsiyetine ve yaratıcı kabiliyetine göre hazırlanmıştır. İlk temsiline 16 İkinci kânun Cumartesi akşamı Fransız Tiyatrosunda başlanacak olan bu çok zarif ve çok neşeli eserden bir parça neşrediyoruz:)

Meftun — Salamon..

Salamon — [*Ayağa kalkar*] Buyur muallim bey...

Meftun — Şimdi...

[*Arka sıradan bir kızın çığlığı gelir:*]

Kız

Muallim bey baksana,
Şu yaramaz Hasana!
Çimdik atıp duruyor:
Utanmadan insana!..

[*Kız koşar, kürsünün yanına gelir, eteğini sıyırır, bacağını gösterir.*]

Gözlüğünüzü takın,
Dizim çürüdü, bakın!
Ya siz verin cezayı,
Yahut bana bırakın!

Fettan

[*Ayağa kalkıp arka sıralara bakar*]

Kim bu çapkın haşarı?...

Meftun

[*Hiddetle parmağını sallar*]

Atarım ha dışarı!..

[*Sonra kıza dönerek*]

Gidiniz yerinize,
Oturunuz diz dize.
Çimdik atmak.. Ne ayıp!

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Bunlar yakışmaz size!..

Talebe

[*Hep bir ağızdan*]

Kalbimizin kulağı dinliyor sizi canla,
Aşkı öğrenmek için biz koştuk heyecanla!
Uğraşmak istemeyiz böyle bir afacanla,
Aşkı öğrenmek için biz koştuk heyecanla!
Aşk öyle çimdik değil, gönüllerde bir oktur,
Böyle kaba şakaya aramızda yer yoktur!

Meftun — Hepinize teşekkür ederim çocuklar.. Şimdi bu küçük hâdiseyi unutalım.. Haydi kızım, sen yerine otur.. Hasan! Sen de oradan kalk... Evet, evet.. Kalk bakayım.. Şuraya.. Hah, otur.. [*Salamona dönerek*] Sizinle konuşuyorduk değil mi?

Salamon — Hayir.. Konuşmayorduk.. Konuşacaktık, maraza çikti!

Meftun — Peki... Şimdi bana anlatınız bakayım: Durgun bir yaz gecesinde etrafa sarışın ışıklar serpen mehtap size bir şeyler düşündürür mü?

Salamon — Duşundurur...

Meftun — Ne düşündürür?

Salamon — Çok tatli şeyler duşundurur!

Meftun — Saklamayınız canım.. Söyleyiniz, söyleyiniz...

Salamon — Soyletmeyiniz beni.. Efkârlaniyorum!

Meftun — Aferin Salamon.. Sen, hassas bir gence benziyorsun.. Haydi, itiraf et: Mehtabın kalbinde uyandırdığı o güzel hatıra, o sarışın hayal nedir?..

Salamon — Eski beşi birlik altınlar!..

Meftun — İlâhi Salamon, bunu da nereden buldun şimdi?

Salamon — Yok canim, vallahi bulmadim.. Sade hatirladim!

Meftun — Şu sarraf zihniyetini bırak kuzum.. Anlat bakayım: Bir kızın kalbini kendine çekmek için ne yaparsın?

Salamon — [*Güler*] He he he he... Çok kolay!

Fettan — Acayip.. Çok kolay öyle mi?.. Aman anlatınız da bu keşfinizden istifade edelim.. Ne yaparsınız bakayım?

Salamon — Oturur, karşısında paralarımı sayarım!...

Fettan — Bu kadar mı?

Salamon— Daha ne olsun?.. Boyle bir manzaraya hangi yurek dayanır?..

Fettan — Teessüf ederim..

Salamon — Estafurullah.. Ama, bu oyledir!

Fettan — Hiç bir zaman böyle değildir Salamon bey.. Para ile elde edilen kadına kadın denmez...

Salamon — Elbet.. Bedavası daha iyi olur.. Ne çare ki herkesin gözü açıldı.. Artık parasız adama, gönül diyil, selâm bile veren yok!

Meftun — Her halde, kadın kalbi için para kâfi bir cazibe değildir!

Salamon— Bilâkis.. Hırsız elinde maymuncuk neysa, erkek elinde para odur... Ben, para olduktan sonra, her kalbin kapısını kolayca açarım!

Yusuf Ziya

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

TÜRK TARİH KURUMU VAKFI

SALON SÜSLERİ

Kaktenler

YAZAN
Dr. H.
AHMET
BİRAND

Süs nebatları arasında kaktenlerin ehemmiyetli bir yeri vardır. Bizim evlerimizde pek rastlanmıyan kış bahçelerinin en büyük zinetini kaktenler teşkil eder. Artık modern evlerin kübik stil - lerine de pek yaraşan biçimlerile ev dekoration'unda bile yer alacak kadar rağbette olan kaktenleri hep tanırsınız. Fakat bunların ne kadar enteresan ve rafine nebatlar olduğunu bilir misiniz?

Kaktenlerin asıl vatanı, Cenubî Amerika'nın kurak ve sıcak çölleridir. Yetişme ve yaşama şartları çok çetin ve güç olan bu çöllerde, kaktenlerden ve bunlara benziyen bazı sütlegenlerden başka nebatlar yaşayamazlar. Bunlar Cenubî Amerika'dan Avrupa ve Asya'ya geçmiştir. Bizim memleketimizin sıcak bölgelerinde de açıkta ve serbestçe yetişebilmektedirler. Adana civarında yabanileşmiş örneklerine bile rastlanmaktadır. Kurak yerlerde yetişen ve muhitlerinin gayri müsait şartlarına uygun bazı hususiyetler gösteren nebatlara, Kıserofit (Xserophyt) derler.

Bunların bir çok tipleri vardır. Kıserofitlerin bazılarının bünyeleri, gövdeleri etli ve sulucadır. Kaktenler işte bunlardandır. Kaktenler, yetiştikleri çölde yazın her taraf takır takır kuruduğu zamanlarda bile koparılıp sıkılsa, bünyelerinden su damlaları çıkmaya, hattâ bazılarından akmıya başlar. İşte bu suyu, kaktenler senenin bir kaç hafta süren yağışlı zamanlarında ıslak topraktan alarak bünyelerinde depo ederler ve sonra kısa yağmur sezonu geçer geçmez bünyelerinde sakladıkları bu su ile geçinir-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI VAKFI

ler. Kaktenlerin kuraklığa karşı aldıkları tedbir bundan ibaret kalmaz.

Su, haddi zatında nebat için bir gıda değildir. Fakat nebat muhtaç olduğu bütün besleyici maddeleri su ile alır. İnsan için para ne ise, nebat için de su odur. Nasıl ki paranın kendisi bizim karnımızı doyurmaz; fakat bütün ihtiyaçlarımızı temin eder, nebat için de su aynı işi görür. Toprakta bulunan mâdenî besleyici maddeler suda eridiklerinden nebat bunları su ile alır. Bu işe hamızı karbon assimilâtion'u derler. Nebatın kendisi için yaptığı, hazırladığı şeker, nişasta vesaire gibi uzvî maddelerin bir çoğunu insanlar gasbederek kendilerine gıda yaparlar. İnsanların ancak muazzam fabrikalarda yapabileceği ve çok defa yapamadıkları bazı işleri (uzvî maddelerin sun'î istihsali) nebat, kendisine yeşil renk veren ve gözle görülemiyecek kadar küçük klorofil tanecikleri içinde yapar. Bu klorofil tanecikleri en çok yapraklarda

Saçlı Kakten

bulunduğundan, yapraklar nebatın assimilâtion uzvudur. Nebat bu fabrikation için lâzım olan enerjiyi güneşten bedava alır. Bundan dolayı da nebat, güneş ziyasından azamî derecede istifade edebilecek bir yapı ve biçime maliktir: Nebat ince, yassı ve geniş yapraklarını güneş ziyasını yakalıyacak kapanlar gibi güneşe doğru gerer. Dikkat edilirse, yaprakların nebat üzerinde bulunduğu yerler, birbirlerini örtmiyecek ve güneşten alacakları ışığa mani olmıyacak bir vaziyettedir. Hattâ bir çok nebatların yaprakları güneşin hareketini daima takip ederek vaziyetlerini değiştirirler, ve yüzlerini daima güneşe doğru çevirirler. Hulâsa nebatın güneşten iyice istifade edebilmesi için geniş bir satha malik olması lâzımdır. Yapraklar da bunu en ideal şekilde temin ederler. Fakat yapraklar arttıkça nebatın su ihtiyacı da artar; çünkü yapraklar nebatın ayni zamanda terleme (Transpiration) organıdır. Bütün ıslak satıhları havaya nasıl su verirse, nebat ta yapraklarından havaya buhar halinde su verir.

Doktor Hikmet Birand

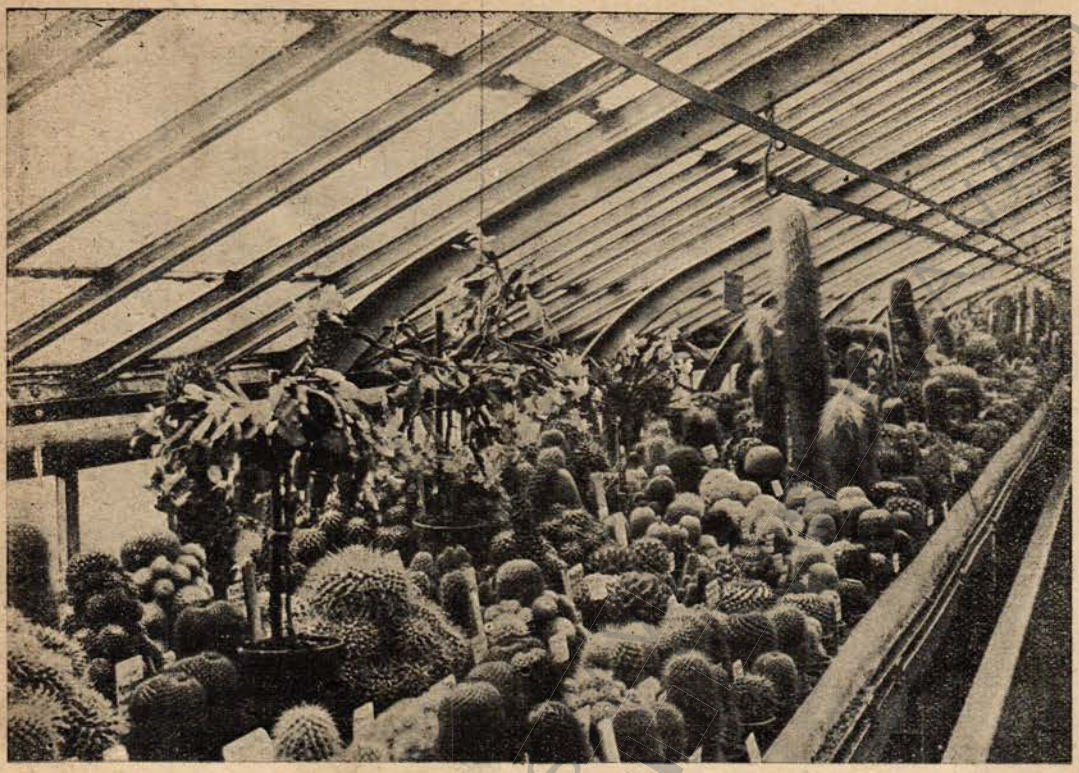

Berlin nebatat bahçesi kakten evinden bir köşe

Buna nebatın terlemesi derler. Nebat terlerken su, yapraklarını alt yüzünde bulunan küçük gözcüklerden çıkar. Bu gözcükıerin sayısı bir milimetre murabbaında 300 kadardır. Nebat yaşıyabil - mek için terlemek mecburiyetindedir; çünkü terliyerek çıkardığı suyu tekrar topraktan alır, ve bu su ile de nebata yeniden besleyici maddeler girer. Şu halde nebatın gövdesinde köklerden girerek bir kısmı nebatın yapısında harcandık - tan sonra yapraklardan çıkan daimî bir su cereyanı vardı.

İşte bundan dolayı nebatlarda yaprakların vücude getirdiği tabahhur sathı arttıkça, nebatın harcıyacağı su da o nisbette artacaktır. Kaktenler bunun da çaresini bulmuştur.

Ne kaktenlerin bir cinsi olsun Opunita nevilerinin ve ne de kaktenlerin yaprakları vardır. Nebatın bütün gövdesini örten ve koruma silâhı olan sivri, uzun dikenler hep yaprakların tahavvülünden meydana gelmiştir. Kaktenler yapraklarını dikene çevirmekle, bir taşla iki kuş vurmak kabilinden, hem tabahhur sathını azaltarak az su ile idare olunmak yolunu ve hem de bu dikenleri sayesinde hayvanlardan korunmak çaresini bulmuşlardır. Yoksa kaktenler, etli ve sulu gövdelerini yazın çölün kuraklık ve yoksulluğu içinde acıkan ve susuyan hayvanların aç gözlüce saldırmalarından kurtaramazlardı; ve bu kuraklık içinde ısırılarak yaralanacak ve koparılacak azâlarını tamir ve tedavisi nebat için pek güç ve belki de mümkün olmazdı.

Yapraklı nebatlarda yaprakların gör -

düğü hayaî vazifeyi (Assimilâtion) kaktenlerde doğrudan doğruya gövde görür. Onun için kaktenlerin gövdeleri, nebatın cildi mesabesinden olan ve bütün göv - deyi kaplıyan Epidermis höcrelerinin altındaki höcrelerde klorofil tanecikleri bulunduğundan yeşildir.

Kaktenler yalnız yapraklarını ortadan kaldırmakla değil biçimlerile de tebahhur sathını azaltırlar. Biliyoruz ki ayni ha - cimde olan hendesî şekiller içinde en küçük satha malik olan küredir. Kakten - lerin de çoğunun biçimi kurevî veya küreye yakın müdevver şekillerdir. Ayni hacimde olan yapraklı bir nebata nazaran kürevî bir kaktenin sathı 600 defa daha küçüktür. Şu halde böyle bir kaktene nazaran yapraklı bir nebatın sarfedeceği su 600 defa daha çoktur. Bu da yetişmi - yormuş gibi bazı kakten nevileri (saçlı kaktenler) gövdelerini sıkı ve uzun bir tüy örtüsü ile örterler. Bu tüyler ölü tüylerdir ve bu tüy örtüsü içerisinde hava doludur. Bu tüy örtüsü nebatın gövdesini güneşin yakıcı ışığından koruduğu gibi, muhitini kurak, nisbî rütubeti az, dolayısile kuvvei tebhiriyesi yüksek olan havasından nebatın gövdesini tecrit e - der. Çünkü bu tüy örtüsü içerisinde ka - lan hayvanın nisbî rütubeti nebatın terleme ile çıkardığı su buharile artar ve nebatın gövdesile muhitini kurak havası arasında izolâtör vazifesini görür.

Artık bunları öğrendikten sonra evlerde yetiştirilen ve tab'an kanaatkâr olan kaktenlere çok su vererek şımartmamalı ve midelerini bozmamalıdır.

Görüyoruz ki, kaktenler yaşama gaygısı için, insan zekâsının bile güçlükle bulacağı tedbirleri bulmuş ve almışlardır. İnsanın yarattığı fen ve tekniğin, insan menfaati için şuurla çabaladığı bir çok gayelere, ancak fizyolozik bir vahdet olarak tanıdığımız nebat çoktan varmıştır.

Gece treni

Toprağın yarası derin, ağırdı...
(Promete) belki böyle bağırdı;
Böyle acı güldü çıldıran bir dev...

Sürünüp gitti bir boğuk hıçkırık;
Can verdi boşlukta dağınık, kırık;
Ürpererek göğüs geçirdi her ev...

Rüyamıza yokluk, karanlık doldu,
Ay, gökte bir damla kanlı yaş oldu..

Şükûfe Nihal

İskelet

Hiçliğin öz vatanı boşalan kafa tası...
Bir kısılmış çenede ademin kahkahası,
Çıldırtan bir ısrarla sırıtır karşımızda...

Karanlık iki çukur, hakikatin aynası...
Baktıkça erir, söner varlığımızın pası,
"Yokluk,, bir cinnet gibi uğuldar
başımızda...

Kendi varlığımıza, kendimizi öldüren
Ey büyük sır, bu hiçlik içinde var
mısın sen?

Şükûfe Nihal

TÜRK SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

GÖRMEYEN

Bestekâr

YAZAN : Enver Naci

Kendisini görüp sesini işitir işitmez son bestelediği «Suna» ve «Özleyiş» tangolarının kıvrak, melodileri hafızamdan kulaklarıma büyülü bir nefes gibi esmeğe başladı. Bir anda irade ve muhakememe hâkim olan hislerim ona şu suali soruverdi:

— Nasıl kompozitör oldunuz ve ilk bestenizin ilhamını nereden aldınız?

Hakikati değiştirmek için tereddüt anları geçirmeden bütün samimiyet ve sevimliliğiyle cevap verdi:

— Musikiye kemanla başladım, dedi, bununla beraber bir kaç sene sonra ufak tefek besteler yapmak için uğraşıyordum. Daha yedi yaşında iken hevesim vardı. Fakat kimseden bir yardım ve himaye görmüyordum. Daima kendi kendime meşgul olmak, gizli gizli ders almak mecburiyetinde idim. Çünkü, hukuk müderrisi olan babam beni de kendisi gibi hukukçu yapmak istiyordu. Küçükken Almanyaya seyahatimde dinlediğim büyük üstatların konserleri bendeki musiki aşkını bir kat daha artırdı. Musikiye çok düştüğümü gören ve beni bir başka mesleğe sürüklemenin mümkün olamıyacağını anlıyan ailem artık benim istidadımdan bahsediyorlardı. Almanyada gördüğüm takdirler de bana ümit veriyordu. İşte bestekârlık hayatına bu şekilde girmiş bulunuyorum.

Gözlerile değil, duygularile gören genç san'atkâr sorgumun cevabını biraz dinledikten sonra tamamladı:

— Tabettirdiğim ve herkesçe malûm olan ilk bestemi Sarı Yapıncağı şöyle yapmıştım: Bir temmuz gecesi. Boğazın çok sevdiğim İstinyesindeyim. Karşıki sırtlardan yükselen mehtabın akan sulara serptiği sarı parlak benekler koyu yeşil dalgaların üstünde kâh uçuyorlar, kâh batıp biraz sonra yine beliriyorlardı. Gözlerimi [o zaman gözlerim sağlamdı] ve bütün uykularımı saatlerce işgal eden bu zıya serpintileri bana ilk ilhamımı veriyordu. Bu anda kafamın içinde akisler yapan bir melodi vardı. Hemen piyanoya oturdum, bu melodiyi çaldım. Sarı Yapıncağın bestesi çıkıverdi. İşte par-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

lak sariyle koyu yeşilin bana verdiği ilham ve ilk bestem..

Bütün ilhamlarını aşk ve meyden aldıkları söylenen şairlerle bir mukayese yapabilmek kaygusile onun ilham kaynaklarını sordum.

— Tabiat ve tabiatin karşıma çıkardığı güzellikler, dedi. Şimdi onlardan mahrum olduğumu zannetmeyin. Hayalim sayesinde yine onlarla beraberim. İçkiden zerre kadar ilham almış değilimdir. Çünkü ben kuvvetli bir yeşil hilâlciyim.

Odanın içi musiki aletlerile dolu: Gitar, mandolin, keman; hattâ gramofon, radyo. Gitar oturduğumuz kanapeye yaslanmış; mandolin bir köşeye büzülmüş, gramofon bir sehpa üstüne cıkmış, radyo kürsüdeki dilsiz bir hatip gibi küçük masanın üzerinde..

Hayatın maddî, manevî bütün zevklerini ses ve ahenkle tadan, renk görmek isteyince ruhunu dinliyen sevimli bestekâra:

— Atletleriniz, dedim, terkedilmiş sevgililer gibi mahzun mahzun size bakıyorlar.

Resim çekileceği sırada gözünden çıkarıp yerine bir beyazını taktığı siyah gözlüğünü tekrar takarken güldü:

— Onları yanından hiç ayıramam; bir misafirliğe giderken bile beraber götürürüm. Yatarken karyolamın yanında bulundururum. Onlarla yattığım zamanlar bile olur. Yataktan gece yarısı kalkarak beste yaptığım zamanlarım da pek çoktur.

Karşımda, gözleri görmiyen bir genç değil de görmeği bilen bir kimse vardı. Onun gözlerinin perdeli olduğunu bilmiyen birisi san'atkârın görmediğine hiç inanamaz. Çünkü karşısındakine dönerek söz söylerken gözlerindeki şık ve neş'e, nice görenlerden daha parlak ve temizdi. Pek derin bir arkadaşlığı canlandıran kimseler gibi omuz omuza denecek derecede birbirimize sokulmuş konuşuyorduk:

Görmeyen bestekâr: *Necip Celâl*

— Bestelerinizde, dedim, güftenin rolü nedir? Güfteye ne derece kıymet verirsiniz?

— Bestelerimi hazırladıktan sonra güftelerini beni çok iyi anlıyan ve duygularını takdir ettiğim arkadaşlarıma yaptırırdım. Bazan da kendim yaparım. Meselâ Özleyişin sözlerini bir arkadaşla beraber yazdık. Ve bu eserimi, iki sene evvel İstanbula gelen, «Mazi» yi burada ve Berlinde türkçe olarak gayet hoş bir tarzda okuyan sinema yıldızı (Evelin Holt) a ithaf ettim.

Eserlerimin bazılarının başka dillere çevrilmiş güfteleri de vardır. Hattâ Özleyişin almanca, fransızca ve ispanyolca tercümeleri yapılmıştır. İspanyolcaya Arjantinin sabık İstanbul konsolosu çevirmişti. Eserlerimin bir kaçının Atinada rumca sözlerle plâğa alındığını haber aldım. Daha dinlemek kısmet olmadı.

Hülâsa, bence güftenin müzik kadar kıymeti vardır. Güftede «Yanmak», «Tutuşmak» filân gibi bevlik kelimelerin bulunmamasına, daha zivade sade ve ince sözlerin bulunmasına dikkat ederim.

Yüzündeki neş'e ve sevimlilikten cesaret alarak onun muztarip ruhuna dokunacak sual sormak bir yaraya diken batırmak gi-

TÜRK EDEBİYATI SOSYAL TARİHİ ARŞİVİ

bi olacaktı. Fakat içli bestekâra gözle görülür, elle tutulur sualler sormak ta istemiyordum. Bizlerden bambaşka olan onun duygu âlemini bir an olsun kendisile beraber yaşamak istiyordum:

— San'at hayatınızda size en çok zevk veren şey nedir?

— Beğendiğim bir bestemin muvaffakiyetle çalındığını dinlemek...

Eserlerini besteleyiş sırasile kendi ağzından işitmek istediğimi söyledim.

— Sarı Yapıncak, Mazi, Ayrılık, Mis türkü, Üniversiteliler için yaptığım Gençlik Marşıdır, dedi, fakat bunlar plâkları olan ve tebedilenlerdir. Meydana çıkaramadığım daha bir çok bestelerim de vardır.

— Bir besteyi ne kadar zamanda yaparsınız?

— İlhamına ve vereceğim ehemmiyete göre değişir. Besteyi yapıp bir piyano partisini meydana çıkarmak aşağı yukarı ya - rım günlük iştir. [Benim yaptığım eserler gibi] Maamafih bir günde üç dört eser de yapılabilir. Fakat ben aceleden hoşlanmam.

— Beste yaparken bazan sizi daha coşkun ve yaratıcı yapan ne gibi hâdise ve zamanlar vardır?

Gözlerime cana yakın ve sıcak bakışlarile bakıyordu. Gözlerimde gözlerinin haretini hissediyordum. Fakat ben onun gözlerini göremiyordum. Çünkü; kenarlı, ufak siyah delikli kara gözlüğünü yine takmıştı. Sanki o beni görüyor da ben onu göremiyordum.

— Ben, dedi, daima romantik yazarım. Bazı geceler beni pek coşturur. Zaten bestelerimi hep geceleri yaparım. Eski bir bestemi çalarken bir başka parça yaratmak arzusu doğar içimde. Her hangi bir toplantıdan ayrılırken ruhumda yeni yeni hisler belirmeğe başlar.

Biraz dinlenmek, İstanbulu Sultanahmedin bu yeni apartımanından seyretmek için hep beraber terasaya çıktık. Genç san'atkâr, terasaya adımını atar atmaz gülümsedi: Işığa çıktığını anlamıştı. Gözlerindeki perdeler birdenbire yırtılıvermiş gibi evvelâ boğaza ve Marmaranın gökle kucaklaşan sonsuzluğuna baktı, sonra bana döndü:

— Burası, dedi, İstanbulun denizi en çok gören bir yeridir. Boğazı ve Marmarayı Cihangirden bu kadar iyi ve fazla göremezsiniz.

Onun parmağile işaret ettiği yerlerde ben de gözlerimi gezdiriyordum. San'atkârın derin bir iç çekişinden sonra cevap vereceğini zannettiğim şu suali ona sormaktan kendimi alamadım!

— Gözlerinizin gördüğü vakitle şimdiki haliniz hislerinizde ne gibi başkalıklar hasıl etti?

— Görmemekliğim eskisi gibi hissetmeme mâni olmuyor.

— Peki, hastalığınız hususî hayatınızda değişiklikler yaptı mı?

— Görmemek, hayatımda hiç bir tahavvül hasıl etmemiştir. Ben yine tiyatroya ve müziği güzel olan filimlere gidiyorum. Arkadaşlarımın hususî toplantılarında, hattâ umumî balolarda eskisi gibi dans da ediyorum.

— Musikiden başka, nelerden zevk alırsınız?

— Eskiden; okumaktan, fotoğraf çekmekten, maç seyretmekten, bisiklete binmekten zevk alırdım. Şimdi de: Okuyorlar, dinliyorum; söylüyorum, yazıyorlar. Maçları radyoda Sait Çelebinin ağzından gayet zevk ve heyecanla dinliyorum. Hattâ arkadaşlarımın yardımile fotoğraf ta çekiyorum.

Enver Naci

TÜRİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ

Türbe

Kubbe, dalmış düşünür baş başa alâmile;
Cephe, kalkar uzanır Altın eliflâmile;

Eğilir, sırtı fetihler dolu, yüzlerle sene,
İki çapraz kolu kur'anı tutan rahlesine,

Bu şehit, arşı bulutlarla beraber aşalı,
Kanayan gölgesidir yerde yatan türbe şalı,

Ölümün sırtına binmiş de küheylânı diye,
Beş asırdan uzanan örtüsü sarkar küreye.

Uçacak gizli kanatlarla şu toprak yığını,
Biliyormuş gibi koynunda kimin yattığını:

Çünki üç kıt'ayı katmıştı bu ruh arkasına,
Giriyorken şu siyah örtülü sandukasına;

Çünki bir yıldızın üstündeki kartaldı tuğu,
Alevin rengi kucaklarken o kat kat kavuğu;

Çünki miğferlerin üstünde köpürdükçe atı,
Tunç alınlarda parıldardı cihan saltanatı;

Zaferin, çünki, ziyasında uzandıkça yüzü,
Kıt'alar almadan âcizdi taşan mülkümüzü.

Dili vardır bu karanlıkların anlarsan eğer.
Altı asrın kararıp işte mezar olduğu yer.

MİTHAT CEMAL

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Charlotte Corday DAVASI

Büyük Fransız ihtilâlinin, kinler ve rekabetler ortasında, hedefini şaşırmış gibi bocaladığı günlerde idi. «Girondin»-ler, efkârı umumiyeye ve Fransız milletinin amaline dayanarak, Kralığı devir - meğe muvaffak olmuşlardı. Memlekette, refaha, terakkiye, nura, itilâya doğru atılmış olmak sevinç ve kanaatile dolu bir hava esiyordu. Fakat «Girondin» lerin açtığı bu gedikten içeri «Danton», «Robespi - erre» ve «Marat» nın zulüm ve tedhiş usulü, üç başlı bir ejder gibi sokuluver - miş, «Convention» meclisinde, itidal taraftarlığını ezerek, Fransayı bir kan deryasına boğmağa başlamıştı.

İşte, Fransanın en değerli çocuklarından yüzlercesinin her gün giyotin altında can verdiği o kanlı günlerin saymakla tükenmiyen safahatı arasında yer tutan «Charlotte Corday» vak'ası, başlı başına bir tarih faslı sayılacak kadar ehemmiyetlidir.

Charlotte Corday, Normandiyanın fakir, fakat asîl bir ailesinin kızıydı. 27 Temmuz 1768 de dünyaya gelmişti. Temiz bir aile terbiyesi, muntazam bir tahsil görmüş, ve yirmi bir yaşında, manastırların kapanması üzerine tahsilini bırakıp babasının yanına döndüğü zaman, cumhuriyeti, siyasette fazilet müradifi bellemişti. İşte, Convention meclisindeki tedhişçilerin, o fazileti lekelemeğe, memleketi felâkete sürüklemeğe yeltenen adamların türesmi üzerindedir ki Charlotte Corday'yi sahnede görüyoruz.

Yurd, hürriyet ve cumhuriyet aşkı, yüreğinde kök salan bu temiz vicdanlı genç kızın, bütün bir milleti harekete getiren ideolojiyi baltalıyanlara karşı duyduğu kinin ve gayzın mahiyetini iyiden iyiye anlamak için, o kanlı günlerden bir nebze bahsetmek ve «Charlotte Corday» vak'asının mevzuunu teşkil eden «Marat» yi biraz tanıtmak lâzımdır.

«Marat», çirkinliği korkunçluk derecesine varan çehresi, biçimsiz vücudü, iblis ruhu ile, yalnız Charlotte Corday'nin üzerinde değil, bizzat Convention meclisinde nefret uyandıran bir şahsiyetti. Marat'nin mecliste ağzını açması mutlaka kan istemek içindi. Millet vekillerinin azim ekseriyeti, bu canavar yaradılışlı mahlûku aralarında görmekten hicap duyuyordu.

Alman İsviçresinde, Sardunyalı bir baba ile aslı malûm olmıyan bir anadan doğan, damarlarında İspanyol kanı dolaşan, Fransaya gelmeden evvel geçirdiği hayata kozmopolit bir maceraperest mazisi tabirinden başka isim bulmak kabil olmıyan Marat, Fransız ihtilâlinin yarattığı ucubelerden biridir. Nereden peyda olduğu anlaşılmadan birdenbire ortada görülüveren bu herif, önce büyük şahsiyetlerin

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

peşinde, zelil ve hakir dolaşıp sayısız etek öpmüş; sonra, çıkar yolun avamferiplik olduğunu sezer sezmez, baykuş ruhuna yakıştırdığı bir mahzene kapanarak yazı yazmağa başlamış; zulmün ve anarşinin zehrile aşıladığı ayak takımını basamak diye kullanarak, günün birinde, bütün memleketin hayretle açılan gözleri önünde Convention kapısından içeri girmişti. Girer girmez, ilk işi, gûya temsil ettiği millî vicdanı tepelemek olmuştu.

«Marat», uzun zaman, mahzen köşelerinde, gizliden gizliye bastığı Ami du Peuple, «Halk dostu» isimli gazetesi ile, milleti mütemadiyen zulme, şiddete, cinayete, kan dökmeğe teşvik ediyordu. Fransa ihtilâlinde dökülen mazlûm kanlarının en büyük mes'uliyeti, Marat denilen bu neidiği belirsiz canavarın omuzlarına yüklenmiş olduğuna şüphe yoktur. «Marat» yı bir psikolog veya bir Criminologie mütehassısı gözile bakarak muhakeme edecek olursak, ona vereceğimiz sıfat «vilâdî katil» sıfatından başka bir şey olamaz. Marat, irsiyetinin iktizası olan kan dökücülük ihtiyacını fazlasile tatmin edecek sahayı, büyük Fransız ihtilâlinin kıpkızıl günlerinde bulmuş, kan dökme iptilâsile ikbal hırsını Convention kürsüsünde bir arada teskin etmeği kurmuş ve o kürsünün merdivenlerini bir yılan gibi sürüne sürüne çıkmak için, büyük, küçük, kirli, temiz her eteği sürtüne sürtüne öpmekten çekinmemiş, yılmamıştır.

***

«Charlotte Corday», her sabah gözünü açtığı zaman defterine, o gün başlarını kestirteceği biçarelerin ismini yazmayı bir spor haline getiren «Marat» nın «istirahati âmmeyi temin için» giyotine göndermiye karar verdiği insanların sayısını 260,000 olarak tesbit ettiğini haber almıştı. Bu haber, o kaniçici iblise karşı duyduğu gayzı bir kaç kat daha arttırdı. Ve bir gün, Barbaraux ismindeki «Girondin» meb'usun «yeni bir Jan Dark, yeni bir mucize imdadımıza yetişmezse Fransa mahvolmuştur» diye haykırdığını da işitince, artık dayanamadı; kararını verdi. Bu yeni Jan Dark, bu halâskâr kendisi olacaktı. Marat'nın vücudü mutlaka dünya yüzünden kalkmalıydı. Fransanın selâmeti, Fransız milletinin kurtuluşu buna bağlıydı.

Charlotte Corday, bu karardan daha evvel, Parise gitmek üzere bir seyahat vesikası almış bulunuyordu. Pariste takip edilecek bir işi bahane etmiş, ayni zamanda meb'us Barbaroux'dan, Pariste meb'us Lauze-Deperret'ye hitaben bir tavsiye mektubu almıştı. Temmuzun dokuzuncu günü, babasına bir veda mektubu yazdı, tanıdıklarile vedalaştı ve haftada üç defa Caen'den Parise giden dilijans arabasına atladı, ayın on birinde Parise geldi.

Charlotte Corday, Parise geldiğinin ilk ve ikinci günlerini, tavsiye mektubunu, sahibine vermek ve onunla birlikte Dahiliye Nazırına giderek gûya oradaki işini takip için teşebbüslerde bulunmakla geçirdi ve ayın on üçüncü günü sabahı

Marat

asıl maksadını yerine getirmek üzere faaliyete koyuldu.

O gün, sabahın sekizinde bir bıçakçı dükkânına girdi, büyük bir mutfak bıçağı satın aldı. Oradan çıkıp bir arabaya bindi ve arabacıya kendisini Marat'nın evine götürmesini söyledi. Ayni zamanda da adresi bir kâğıt parçasına kaydetti.

Araba, Marat'nın evinin önünde durdu. Charlotte Corday indi, kapıcı kadına Marat'nın kaçıncı katta oturduğunu sordu. Kapıcı, birinci katta oturduğunu, fakat hasta olduğu için kimseyi kabul etmediğini söyledi. Charlotte Corday, bu cevap üzerine ısrar etmedi, çekildi; lâkin bir saat sonra tekrar geldi ve bu sefer, kapıcıya hiç görünmeden doğruca yukarı kata çıktı.

Marat, o tarihte Simonne Evrard isminde bir kadınla birlikte yaşıyordu. Kapıyı bu kadın açtı ve Marat'nın hasta olduğunu söyliyerek Charlotte Corday'i içeri sokmadı. Genç kızın uzun uzadıya ısrarlarda bulunması hiç bir fayda vermedi.

Barbaroux

Charlotte Corday, oturduğu otele döndü, oradan Marat'ya bir mektup yazarak kendisine mühim ifşaatta bulunmak üzere Parise geldiğini ve nezdine kabul edilmek istediğini bildirdi. O gün akşama kadar bu mektuba da cevap çıkmaması üzerine üçüncü defa olarak Marat'nın evine giden Charlotte Corday, kapıda, kapıcı kadınla ve Simonne Evrard'la münakaşa ederken, Marat'nın münakaşa gürültüsünü duyması üzerine, nihayet bizzat onun emrile içeri girebilmişti.

«Halk dostu» adını bir kalkan gibi siper edinen canavar gerçekten hasta idi. Bütün vücudünü kaplıyan iğrenç bir nevi ekzemadan fena halde muztarip bulunduğu için bütün gün banyoda oturuyor, vücudünü böylece suya gömmek suretile bir parça rahata erebiliyordu. Etrafı, kana ve ateşe boğan kışkırtıcı yazılarını da, banyonun üstüne yerleştirdiği bir tahta üzerinde yazıyordu.

Charlotte Corday, avluya bakan bir tek pencerenin güçlükle aydınlattığı bu ince uzun banyo odasına bilâfütur girdi; banyonun yanıbaşında bir iskemleye oturdu.

O daha oturmadan Marat sual sormağa, aldığı cevapları defterine kaydetmeğe koyulmuştu. Charlotte, sual'ere cevap verirken ayağa kalkmış bulunuyordu. Caen şehrine iltica etmiş bulunan on sekiz Girondin'in ismini saydı, ne işlerle meşgul olduklarını, ellerinde ne kadar kuvvet bulunduğunu anlattı. Marat, bu cevapların hepsini defterine not ettikten sonra, sadece:

— Pekâlâ! dedi, hepsini giyotine gönderirim!

Charlotte Corday, herhalde bu cevabı bekliyordu. Tahayyül ve tahmin ettiği kaniçici Marat, bu sözle, karşısında tamamen kendini göstermiş bulunuyordu ve

bu söz, onun ölüm fermanı oldu.

Charlotte Corday, atkısının altında gizlediği bıçağı birdenbire çekmiş, görülmemiş bir şiddetle, ve bir hamlede kabzasına kadar Marat'nın çıplak göğsüne saplamıştı.

Marat, ancak:

— İmdat!

Diyecek kadar vakit bulmuş ve, başı, cansız bir halde banyonun kenarında sarkarken, ağzından ve yarasından fışkıran bol bir kan döşeme taşlarını kıpkızıl bir renge boyamıştı. Charlotte'un eli Marat'nın canını bir vuruşta cehenneme göndermiş, fakat, bu cehennem yolcusu da, bir haykırışta sesini evdekilere işittirmişti. Koşuştular ve Charlotte Corday'i oracıkta yakaladılar.

Bu hâdisenin neticesinde Parisin geçirdiği heyecanlı günler her türlü tasvirin fevkindedir. Efkârı umumiye büyük bir mukabil ihtilâl hareketi karşısında bulunulduğunu zannediyordu. Marat, binlerce kişiyi giyotine sürükliyen bu hunhar mahlûk bir kurban, bir şehit, hattâ bir ilâh mertebesine yükseltildi; cenazesi müdebdep bir alayla kaldırıldı ve kalbi tahnit edilerek mücevherle süslü bir mahfazaya konuldu.

Artık Charlotte Corday için idam cezasını az görenlerin haddi hesabı yoktu.

*
**

Charlotte Corday'in davasına 17 Temmuzda başlandı. Kaldırımlar ve ihtilâl mahkemesinin toplanacağı binanın merdivenleri daha sabahtan dolmağa başlamış, iğne atılsa yere düşmeyecek dereceye gelmişti. Herkes, üç gündenberi, ismi, bütün Fransada çalkanan kahramanı

Charlotte Corday

görmek istiyordu.

Charlotte Corday, dört jandarmanın refakatinde mahkemeye getirildiği zaman, gazetelerin «şirret bir aristokrat» diye bahsettiği kadının, güzel, sakin, zarif ve her halinden kibarlık intişar eden, her tavrile hürmet telkin eden bir genç kız olduğu görüldü. Mahkeme salonunu her gün yaygaralar, hakaretli sözlerle dolduran ayak takımı halk, o gün derin bir sükûta gömülüvermişti.

Hâkim, alelûsul maznunun hüviyetini tesbite yarıyan sualleri sorduktan sonra itham evrakı okundu ve şahitler çağrıldı. İlk şahit olarak, Marat'nın beraber

TÜRKİYE SOSYALİST FİKİR ARŞİVİ

yaşadığı Simonne Evrard dinlenecekti. Fakat, bu kadın, hâkimin suallerine cevap verirken o kadar yeis gösterdi ve o kadar gözyaşı döktü ki, Charlotte Corday dayanamadı:

— Bu tafsilât hep beyhude şeyler, diye haykırdı, onu ben öldürdüm!

Bundan sonra, hâkimle maznun arasında, sual ve cevaptan ziyade bir lisan düellosunu andıran sert ve kesik kesik cümleler teati edilmeğe başlandı:

— Bu cinayeti ikaa sizi sevkeden nedir?

— Marat'nın cinayetleri.

— Cinayetleri tabirinden ne kastediyorsunuz?

— İhtilâldenberi sebebiyet verdiği felâketleri ve Fransa aleyhinde hazırlamakta olduğu yeni felâketleri kastediyorum.

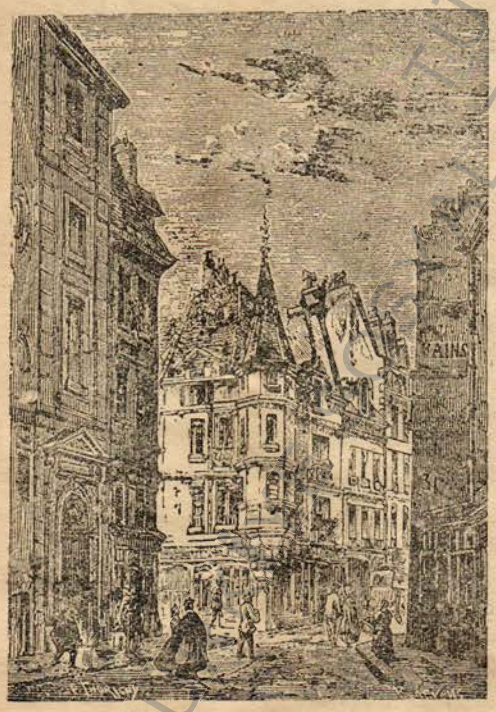

Marat'nın evi

— Marat aleyhinde bu kadar büyük kini size kim telkin etti?

— Başkalarının kinine ihtiyacım yoktu; benim kinim bana kâfi idi.

— Onu öldürmekle ne ümit ediyordunuz?

— Memleketimi selâmete kavuşturmayı.

— Ne kadar Marat varsa hepsini birden öldürdüğünüzü mü sanıyorsunuz?

— Hayır! Ama bu ölünce ötekiler belki korkarlar!

Charlotte, o âna kadar hâkimin bütün suallerine tekmil soğukkanlılığını muhafaza ederek cevap vermişti. Yalnız:

— Marat'yı vurmadan evvel bıçak saplamayı talim ettiniz mi?

Sualini işitince bütün sükûnetini kaybetti ve yerinden sıçrıyarak hâkime şöyle haykırdı:

— Sefil! Beni katil yerine mi koyuyorsun?

***

Heyeti hâkimenin Charlotte Corday hakkında verdiği idam hükmü, Fransız ihtilâli günlerinde âdet olduğu üzere günü gününe infaz edilecekti. Mahkûmu Conciergerie zindanından idam mahalline götüren araba, zindanın kapısından çıktığı zaman, orada biriken halk muazzam bir vaveylâ kopardı. Fakat, arabanın içinde ayakta duran Charlottetum halinde öyle vakarlı bir sükûnet, nazarlarında öyle bir meydan okuyuş vardı ki, bu asalet manzarası o yaygarayı birden susturdu.

O sırada, gökyüzünü kaplıyan bulutların arasından fışkıran bir güneş huzme-

TÜRK TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

si, mahkûmun bulunduğu arabayı, birdenbire bir altın yaldıza buladı.

Charlotte Corday, bu altın huzmenin içinde, koyu sarı saçları, yüzünün rengini daha güzel gösteren kırmızı idam gömleği ile o kadar nefîs bir manzara arzediyordu ki, o sırada orada bulunan Adam Lix isminde bir meb'us, birdenbire «Charlotte»a ideal, fevkalbeşer, garip bir aşkla bağlanıvermiş, onu giyotine kadar takip etmiş, onun kahramanca ölümünü görerek, zaptedemediği bir heyecanla:

— Bürütes'den de büyük!

Diye haykırmıştı.

İdeali uğruna ölen Charlotte Cordaynin peşinden bir çok kimseler daha idam sehpasına sürüklemesi mukadderdi. Bunlar, Marat' nin katili ile cürüm ortağı, yahut herhangi şekilde münasebettar olmak suçile değil, sırf o vatan fedaisine karşı besledikleri aşk ve hayranlık hisleri yüzünden giyotine lâyık görülmüş insanlardır.

İlk kurban, Charlotte'un idamında hazır bulunduktan sonra, vecdü istiğrak içinde:

— Bürüs'ten de büyük!

Diye haykıran Adam Lux oldu. Teophile Gautier onun, giyotine şen ve şatır bir çehre ile çıktığını ve:

— Charlotte Corday için öleceğim!

Diye sevinçle haykırdığını kaydeder.

Charlotte Corday'i terennüm ederken onu kuvvetle metheden zarif bir şair André Chénier, bu affedilmez kabahati hayatile ödedi.

Ve nihayet Bougon Langrais, hayatını vakfettiği Charlotte için, giyotinde can vermekle iftihar edenlerden biri oldu.

Charlotte Corday, Fransa tarihinin

Charlotte, elindeki bıçağını kabzesine kadar Marat'nın göğsüne saplamıştı!..

Jeanne d'Arc'tan sonra kahraman sıfatını verdiği yegâne kadındı. Tarihe adını, velev Marat gibi bir canavarın murdar kanı da olsa yine maalesef kan dökmek gibi aykırı bir hareketle yazan bu yüksek ruhlu genç kız, şuurların kanıksadığı o devirde, izi üzerinde yürünebilecek bir hareket seçmiş olsaydı, ve onun elini mutfak bıçağı ile silâhlandıran yurd aşkı, daha başka şekilde tecelli ,edebilseydi, bugün Jeanne d'drc ismi, Charlotte Corday isminin yanında güneşin soldurduğu bir yıldız gibi sönük kalır.

Hamdi Varoğlu

TÜRKİYE SOSYALİZM

François Boucher'in
Pastorali

Maratta'nın:
İsanın uykusu

TÜRKİYE SOS

UYKU

Chardoron'un: Uyuyan çocuğu

Girodet - Trioson'un: D'Endymion'un uykusu

Terkos Gölünde

Dört yüz kilometre uzunluğunda bir hayat şebekesi...

Tıpkı her hangi bir vücudü tepeden tırnağa kadar incele incele saran bir damar manzumesi gibi, İstanbulun köhne kabuğunun altında, bu şehre, gece gündüz, durup dinlenmeden, can vermek için, kıvrıla kıvrıla, uzaya uzaya akan dört yüz bin metrelik bir bereketli damar var.

Asasının dokunduğu yerden abıhayat fışkıran eski zaman kâhinleri şimdi gelsinler de bunu görsünler: Hangi musluğa dokunsam şarıl şarıl su akıyor.. Bu feyyaz kaynağın sırrına ermek merakı, beni iki gün diyar diyar gezdirdi.

Şimdi, bu güzel seyahati gelin bir de birlikte yapalım:

Unutmayın ki, yolculuğumuzda, belediye sular idaresinin mühendisi İsmail Fuat, bizden bilgili delâletini esirgemiyor.

Otomobilimiz, iki saatlik bir yolculuktan sonra, bizi, İstanbul civarının en şirin köşelerinden birine, Terkos gölünün kıyısına vardırdı.

Gıdasını Istranca ormanlarının (Kanlıdere) sinden alan bu gölün masmavi göğsüne saplanmış iki demir gövdeli sülük, bir lâhza soluk almadan, onun bitip tükenmez suyunu emip duruyor.

60 santim kutrundaki bu borulardan ayrı ayrı akan sular, biraz sonra bir galeri vasıtasile (Kabul havuzu) denen 1200 tonluk havuzda toplanıyor. Karşısında bir fabrika ve bu fabrikanın altısı büyük olmak üzere on tane tulumba vazifesini gören makinesi var.

Buradaki dört havuza dolan sular bu tulumbalarla üç kilometre ötede 124 rakımındaki Cekopınarın hamule havuzuna sevkediliyor.

Şimdi su, bu yüksekteki yeni mahzenin - de kabına sığmayan bir pınar gibidir.

Göreceksiniz ki aradığı yolu bulunca, hızını alamamış bir küheylân coşkunluğile dağları, bayırları aşarak soluğu, tâ kırk iki kilometre uzakta, Kâğıthanedeki büyük filtre havuzlarında alacaktır.

Ancak bu uzun akış ta, bir metre veya doksan santim kutrundaki boruların için - dedir.

Kâğıthane tepesinde, hepsi on bir bin metre murabbaı su alan 24 havuzun güneşe bakan aynası gözlerimizi çekiyor.

Su, evvelâ (kaba filtre) dedikleri sekiz büyük havuza doluyor.

Bu havuzların döşemesi, üzerleri bir metre temiz kumla örtülü dörder köse, suyu filtre edecek beton plâkalarla kaplıdır.

Her metre murabbaı döşeme - filtre işini yaparak - saniyede 12 litre suyu havuzun dibinden aşağıya süzüyor. Ve bu süzülen su tulumba makinelerile biraz yukarıdaki (ince filtre) havuzlarına akıtılıyor.

Daha sıkı bir hamurla yapılmış yine dörder köşe ve yine üzerleri temizlenmiş kumla örtülü beton plâkalarla döşeli bu

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI

Terkos

Tesisatından:

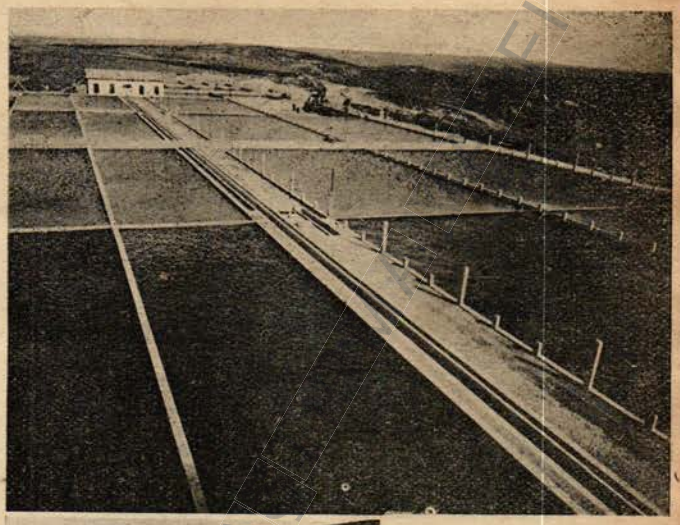

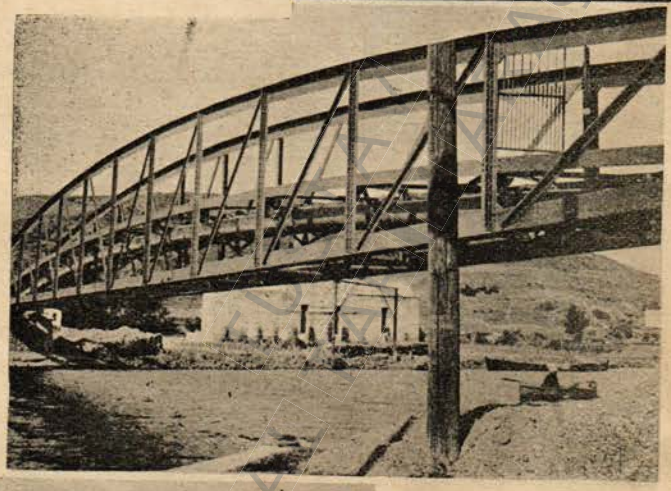

Üç

Görünüş

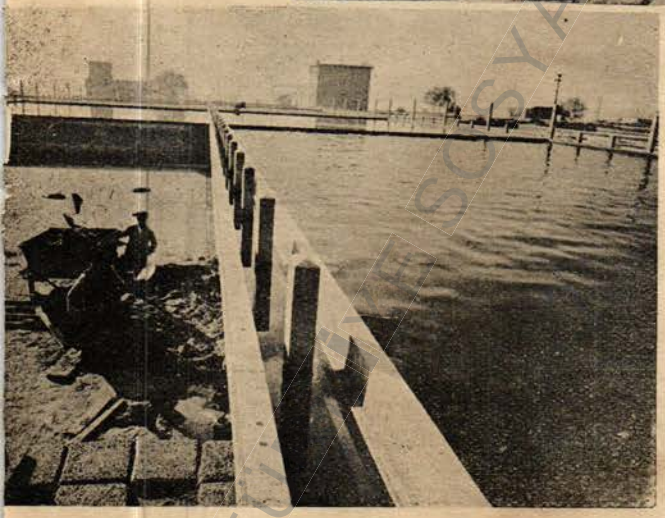

ikinci havuzlarda su, metre murabbaına saniyede 6 litre süzülerek tertemiz, berrak, pırıl pırıl akıyor.

Bir yanda da, bu havuzların döşemesini örten kumu, ayda bir, kirlendikçe yıkayıp temizliyen makineler işliyor.

Ve ötede, en mükemmel aletlerle mücehhez bir dairede, çağlaya çağlaya geçen suya, muayyen bir nisbette kireç kaymağı karıştırılarak son temizlik ameliyesi yapılıyor.

Böylece, Basil dö Koh'dan da eser kalmayan bu sudan, bardağınızı doldurup, hiç korkmadan, kana kana içebilirsiniz.

Artık bu, fennen de temiz suyu, şehre ulaştırmaktan başka yapılacak bir iş kalmamıştır.

Önümüzde iki yol var.

Biri Feriköyden geçerek Beyoğluna, oradan, boğazın Yenimahallesine kadar gidiyor. Feriköyünde, Şişlinin yüksek yerlerine çıkabilmek için 25 metre irtifaında, 1000 ton alabilen muazzam su kulesi ile bu mıntakanın ihtiyat suyunu saklıyan Feriköy, Boyacıköy, Kireçburnu ve Arnavutköyündeki büyük hazineler de her an doludur.

İkinci yol Silâhdarağadaki hususî demir köprüden geçerek Edirnekapıdaki havuza akıyor.

Ve bu kapalı havuzlardan, Terkos bereketi, şehrin en uzak semtlerine, sokaklarına ve evlerine dağılıyor.

Şimdi, bu uzun yolculuğun sonunda, bir lâhza durarak, yakın zamanlara kadar bütün bir şehir halkının yan gözle bakıp yaka silktiği (Terkos) un, bol, temiz bir su haline gelişinin sır ve hikmetini araştıralım:

Daha gölün etrafında dolaşırken anlamağa başlamıştık ki, 933 senesine kadar elli yıl bu tesisatı işleten ecnebi şirket İstanbula biraz bulanık su vererek bir çok para kazanmaktan başka bir şey düşünmemiştir.

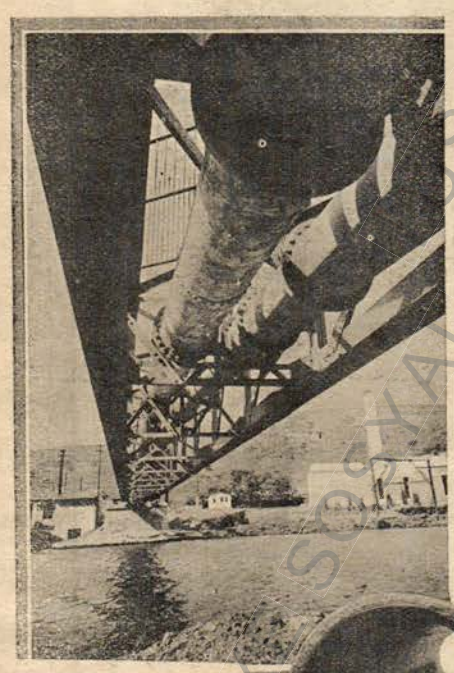

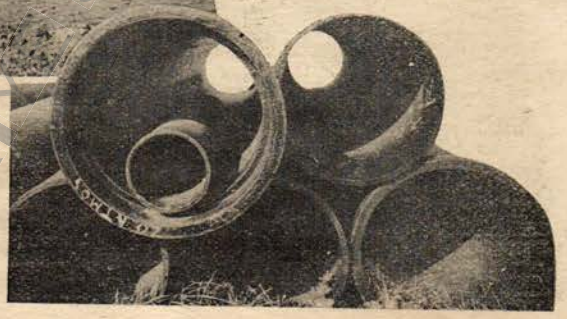

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

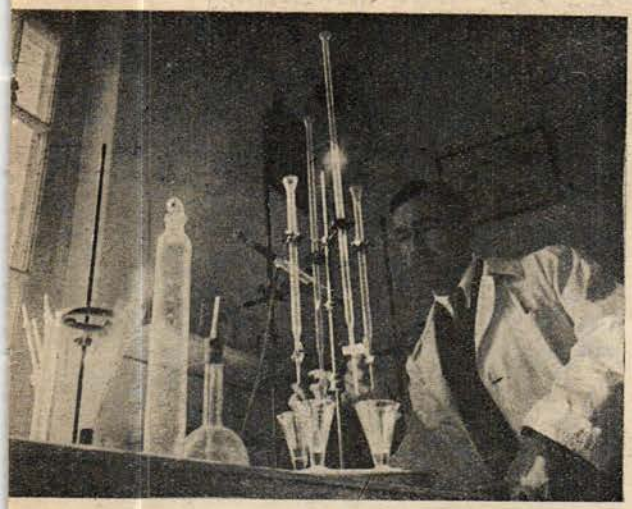

Üç senedir başında direktör Yusuf Ziyanın bulunduğu Belediye Su idaresinin elinde bulunan Terkos müessesat ve şebekesi gölün kenarındaki fabrikadan itibaren her noktada dinmeyen, geceli gündüzlü bir faaliyetle yerine göre tamir, ıslah, takviye ve tecdit edilmiştir, ve... edilmektedir.

Meselâ ecnebi şirketin bize teslim ettiği 365 kilometrlik boru yolu, bu kısa zamanda 400 kilometreye çıkarılmıştır.

Evlere verilen su için kullanılan 4 santimlik borular 8 santimlik borularla değiştirilmiştir.

Kâğıthanedeki filtre havuzları bir misli arttırılmıştır.

Şehirdeki 303 yangın musluğu 693 musluğa çıkarılmıştır. İstanbulu cayır cayır yakan yangınlarda, ekseriya kilometrelerle su musluğu bulunmazken, bunların çoğu kupkuru dururken, bugün her tarafta, her 200 metrede bir, her an dolu yangın muslukları var.

Şirket zamanında İstanbula günde azamî 28 bin ton su verilirken, şimdi yazın en sıcak aylarında bile günde 40 bin ton su veriliyor, ve bu 60 bin tona çıkarılmak üzeredir.

Şehrin yüksek yerlerindeki apartmanların üst katlarına su çıkmazken, Taksimde kurulan yeni terfi istasyonu sayesinde suyun çıkamadığı irtifa kalmamıştır.

Daima kâfi miktarda ihtiyat su bulundurmak için yeniden büyük hazineler yapılmağa başlanmıştır. Bunlardan 7500 tonluk Feriköy hazinesi bitmiştir.

Ve nihayet, yeni idarenin, her gün şehrin her yanındaki 32 umumî çeşmesinden aldırdığı suların, Kâğıthanedeki lâboratuvarda, mütehassıs doktor Sadi Nâzımın ihtimamla, inceden inceye gözünden geçerek tertemiz olduğu görülüyor.

Bir kelime ile, belediye, Terkos işinde tam manasile muvaffak olmuştur.

Bu muvaffak eseri gezip gördükten sonra, onun başında bulunanlara, bütün hemşehriler, duygularına tercüman olarak: (Su gibi aziz olunuz) demekten kendimi alamıyorum.

Kandemir

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA MERKEZİ

HAYAT VE YAŞ

İnsan ve hayvanlarda ömür uzunluğu

Büyük Ehrlich tababete girmeden, tıbba intisabından evvel edebiyat fakültesini bitirmişti. Bir edip ve filozoftu. Kendisine bir biyoloji intihanında:

— Hayat nedir? Diye soruyorlar.

— Hayat bir mumdur... Diyor.

Uzun beyaz sakallı, kerli, ferli mümeyyiz âlimlerin gözleri hayrele çalışıyor ve tecessüsle:

— Neden, o ne demek?!. Diye soruyorlar.

Ehrlich, — Çünkü... Diyor... Püf diye üfleyince sönüverir.

Hayatı felsefî bir bakıştan bu tarzda gören büyük Ehrlich, sonradan onu tabiî kanunların çerçevesi içinde de en iyi tarif edenlerden biri olmuştur.

Hayat ilminde yaşamanın nişaneleri toplu olarak şunlardır:

Gıda mübadelesi - yani tegaddî ve vücude yaramıyan artıkların vücutten dışarıya atılması ve teneffüs.. büyüme, yetişme, çoğalma şekil hususiyeti, biyolojik değişikliğe uğrıyabilir, tenbihlere cevap verme ve veraset... ve tâli olarak bunlara bağlı olan diğer fiziyolojik ödevler... Hayatı gösteren bütün faaliyetler hücrenin ve özel protoplazmanın eseridir.

Hayat, benzeri mahsul ile, şahsın ölmesine rağmen devam eder. Hayat daimîdir. Bütün insanlar ve bütün çok hücreli hayvanlar ilk insanın ve ilk hayvanın hayat cersümesini taşıyor, taşımışlar, taşımaktayız ve taşıyacaklar... İnsan ve hayvanlar aşılanmış bır hücrenin çoğalmış ve vazifelerine göre bir çok gruplara ayrılmış muazzam bir yığınından başka bir şey değildir.

Acunda ikinci insan, ilk insanın bir tek hayat cersümesinden vücut bulmuştur. Ve bu cersüme parçalanarak ve her parça ana höcreden aldığı muhteviyatile büyüyerek bunu üçüncü insana vermiştir.

Vücudümüz hayalini bile düşünemiyeceğimiz bir hayvandan farksız ilk insanın yaşama tohumunu hâlâ devam ettiriyor, dünya durdukça da devam ettirecek..

Bizleri de ebediyete kadar; bizim, ebediyet kadar uzak olanları taşıdığımız gibi, devrede ede taşıyacaklar...

Bu biyolojik duruma göre şahsın vücudünün hikmeti, yalnız hayat tohumunu diğer bir ele tevdi etmek içindir... Bir vasıta ödevini görmek içindir.

Bir çok haşereler, bir çok kelebekler vardır ki bunların ömürleri bir kaç saatten ibarettir. Halbuki bu haşerelerin yumurtalarının içinde ve yumurtaların - dan çıktıktan sonra kanatlı bir hale gelebilmeleri için haftalar, hattâ bazılarında aylar geçmiştir.

Bu kadar uzun ve zahmetli bir yetişme devrinden sonra bir iki saat yaşıyarak ölmek tabiatin belki de zulmüne, ihanetine ve mantıksızlığına hükmettirir. Halbuki değil...

O haşere kanatlı hale gelince tenasül vazifesini ifa eder, ecdadının emanet ettiği tohumu verir ve ondan sonra da, hayat sahnesindeki rolü bittiğinden, çekilir ve ölür.

Tarihte, bazı ufak tefek farklarla, sahne hep aynidir. Roller de aynidir. Yalnız bu roller bu sahnede daima değişen artistlere gördürülür.

Şahıs, vazifesini yapıncıya kadar daima bir topluluğa (terekkübe) mazhar olmuştur. Vazifesi bitince tekrar toplanacak hayat kütlelerinin cüzleri arasına girmek üzere dağılır. İşte bu dağılışa şahsın ölümü denir. O halde ölüm nihayet şahsa aittir. Yoksa hayat daimîdir.

Bir höcreli canlılarda ise şahsın hayatı da daimîdir. Parçalanma suretile çoğalan bakteriler ve bir kısım höcreli hayvanlarda (protozoonlarda) hayat cevheri, ayrılan parçalara geçtiği için ve bunlar da ana höcreler gibi büyüyerek yine ayrılmıya, parçalanmıya maruz kaldıkları için bunlarda hayat şahsan dahi daimîdir. Haricî bazı arızalarla bazılarının hayatı durabilir, durdurulabilir ...Fakat bu genel tabiî seyir kaidesine mugayir bir engel değildir.

Bir çok höcrelilerde şahısların nor - mal hayatı - hastalıklar da dahil olduğu halde - araya giren bir çok arızalarla vaktinden evvel sönebilir. Bir çok höcreli canlıların yaşama müddeti pek çok değişiklikler gösteriyor ve türlü nebatlarda ve türlü hayvanlarda şahısların hayatının devamı pek başka başkadır.

Çok höcreli nebatatın en uzun ömürlüleri ile hayvanların en uzun ömürlülerini kıyas etmek bile kabil değildir.

Filvaki bir çok otların hayatı bir kaç

Parazitolog Baytarı Dr. A. Nevzat

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

haftalıktır. Kısadır. Bir yazlık nebatat, kışı da geçiren bir senelik nebatat, iki senelik nebatat çoktur. Ömürleri yalnız bir kaç senelik olanları da vardır. Fakat ağaçların, özel bazı ağaçların hayatı pek uzundur. Meşe ve ıhlamur 1000 sene, porsuk ağacı 2-3 bin sene, mamut ağacı 4000 sene, dragon ağacı 6000 sene yaşar. Torplar üzerinde yosunlar da bunlarla rekabettedir.

Hayvanların türlü nevilerinin ömürleri ise kat'î olarak ancak az bir kısmında tesbit edilebilmiştir. Bunlarda yaşayış tarzlarile muhit bir çok değişiklikler gösteriyor.

Hayvanlarda, yetişim çevreleri, son hayat şekillerine girinciye kadar geçirdikleri büyüme devri ve nihayet yavrunun rahimde kaldığı müddet ile biraz münasebettar olan bir ömür uzunluğu gözüküyorsa da bu, kat'î ve sabit değildir. Veya hiç olmazsa her hayvan için, değişmez bir kanun mahiyetinde değildir. Gebelik, cüsse ve bünye ile ömrün az çok paralel yürüdüğü hayvanlar ancak memelilerdedir. Fakat bunlarda da bir kaide mahiyetinde değildir. Hele belkemiği olmıyan hayvanlarda bu kadarcık bir kaide dahi görülemiyor. Hattâ bazılarında aksi cereyan ediyor. Ömrü, kilogram başına sarfolunan enerji ile ölçen fiziyolojistler bunda da kat'î bir neticeye varamamışlardır.

Mayıs böceği (yavru ve kâhil şekillerile) dört sene, geyik böceği 6 sene yaşar (1). Yer solucanı 10 sene, karıncalar 10-15 sene, barsakta yaşıyan bazı şerit - ler 30-35 sene yaşarlar. Dere inci midyesi 50-100 sene, sazan ve turna balıkları 150 seneden fazla, kara kurbağaları 40 sene, büyük kaplumbağalar 200-300 sene, horos ve tavuklar 15-20 sene, güvercinler 40-50 sene, baykuş 60-70 sene, kaz ve kuğu (uzun boyunlu su kuşu) 80-100 sene, kartal 70-90 sene (kartallardan 104 sene yaşamışlar da kaydedilmiştir), kanarya 24 sene, karga ve papaganlar 100 seneden fazla yaşıyabilirler.

Tavşanlar 5-7 sene, kobaylar 8 sene, kedi'er 18-20 sene, köpekler 20-25 sene, karacalar 15 sene, geyikler 30 sene, koyun ve keçi 15-20 sene, sığırlar 25-30 sene, beygirler 40-60 sene, merkepler 60-106 sene, fiiler (bunlarda gebelik müddeti iki senedir) 150-200 sene yaşıyabilirler.

Bunlar arızasız ve normal en uzun yaşlardır.

İnsanların hayatının devamı da türlü sebepler ve şartlar altında büyük farklar ve değişiklikler gösteriyor. Yüksek ve fakat çok soğuk olmıyan mevkilerde yaşıyanların ömürleri, basık, alçak, rütubetli arazide yaşıyanlardan binnisbe daha uzundur. Umumiyetle hali vakti yerinde olanlar fakirlerden daha uzun bir ömre maliktirler. Evliler, bekârlardan daha çok yaşarlar. Muhtelif meslek, san'at ve çalışmaların da yaşama müddeti üzerindeki tesirleri pek büyüktür.

Köylerde, çiftliklerde, açık arazide yaşıyanlar en uzun ömre malik olanlardır. Dimağ ve asap yorgunluğunu icap ettiren mesleklerde çalışanlar en kısa ömürlü olanlardır. Bunların arasında da en başta, acıdır, fakat hakikattir, hekimler gelir.

Sefahat, suiistimal, içki ile ve intizamsız hayat süren kimselerin ömrü çok kısadır.

Fiziyoloji bugün vasatî olarak insan-

---

(1) Geyik böceğinin erkeği 6 santimetre, dişisi 4,5 santimetre uzunluğundadır. On bir santimetre uzunluğundaki sürfesi meşe ağacında yaşar.

TÜRKİYE SOSYALİST FİKİR ARŞİVİ

ların en uzun ömrünü 80-100 sene kabul ediyor. Zaro gibi istisnalar bu kaydı pek değiştiremez.

Büyük Rus tabiiyunundan Metschnikow, insanların hayatının çok daha fazla uzatılabileceği kanaatindedir (1).

Metschnikow'a göre insanları ihtiyarlatan ve vaktinden evvel öldüren kalın barsaklarda nişasta şekeri müvacehesinde tekessür eden glycobacter'lerdir. Bu taaffün husule getiren bakteriler barsaklarda, çok zararlı olan Methyl indol, Skatol ve Fenol maddelerini hasıl ederler. Bunlar vücudü zehirler ve yıpratır. Bu bakterilerin mazarratının, hasılatının önüne geçmek, bazı münasip gıdalarla barsaklarda acide lactique bakterilerinin husulüne müsait vasatın yaratılmasile mümkündür. Ve bazı gıdalar meyanında bu vazifeyi en iyi görecek olan da yoğurttur. Yoğurt saydığımız zararlı maddelerin husulüne mâni olarak şahsın zamanından evvel ihtiyarlamasının ve ölmesinin önüne geçer. O halde inkıbazı bulunan, defitabiîleri yerinde olmıyan kimselerde glycobacter'lerin zararlı zehirleri bol bol husule gelecek ve bu gibi kimseler çok sür'atle ihtiyarlığa ve ölüme sürükleneceklerdir. Tabiati düzgün olan ve bol yoğurt yiyenler uzun zaman genç kalmanın ve uzun ömrün sırrını bulmuş olacaklardır. Maamafih Metschnikow un yalnız bu nazariyesinin tatbikile de ömrü uzatmak mümkün değildir. Ömür uzunluğunda mühim roller oynayan daha pek çok âmiller, hayatî, fiziyolojik daha pek çok sebepler vardır.

Sıhhî ve muntazam hayat, muntazam gıda ve neş'e... İşte insanların en esaslı uzun ömür kaynakları...

Bazı kimseler gülmenin ve hattâ akide şekeri yemenin, yüz adalâtının hareketile yüzün cildinde çizgiler husule getireceğini ve insanı ihtiyar göstereceğini zannederler. Ve bu zehapta olanlar, genç gözükeceğim diye, gülmemeye çalışır ve kendilerine zorla somurtgan bir çehre takarlar... Bunlara acınır. Bunlar merhamete lâyıktır... Bilâkis gülmek, neş'e, bütün vücut adalâtının olduğu gibi, yüz adalâtının da hareketi hayat ve gençlik membaıdır.

*
**

İnsanlarda genel olarak dimağ faaliyetleri, zekâ, hafıza, muhakeme kudretleri ve enerji 40-45 yaşına kadar daima tekâmüldedir. Bundan sonra durur ve 50 ve nihayet 55 ten sonra düşmeğe başlar.

Dimağ ve ruhî mesaiyi icap ettiren mesleklerde çalışanlar, hayatlarının son dakikalarına kadar az çok aklî muhakeme ve dimağî faaliyetlerini muhafaza ederler. Hakikî ilim adamlarından ihtiyarlığında bunamış olanlar enderdir. Şayet raslanırsa, böylelerinde bunaklığa başka sebepler vesile olmuştur.

Dimağ ve dimağ faaliyetlerinin en olgun devri 30 ile 45 yaşlar arasındadır. İstisnalar var... Ve akıl yaşta değil baştadır... Denir... Doğru... Fakat bu söz umumiyet için biraz noksandır... Çünkü:

Aklı başa getiren de yaştır.

Parazitolog Baytar
Dr. A. Nevzad

---

(1) 15 mayıs 1845 te Rusyada doğmuş ve 1870 den 1882 ye kadar Odesada profesör bulunmuş olan Metschnikow maruf bir zoolog, protozoolog ve son zamanında da bakteriyologdur. 1886 dan 15 temmuz 1916 senesine kadar Enstitü Pastörde şube şefi olarak çalışmış ve bu son tarihte de Pariste ölmüştür. Mukayeseli embriologiede bir otoritedir. Fagosit teorisini vazetmiştir. Ömrün uzatılabileceği nazariyesini de son zamanlarından kurmuştur.

HÍND M

UAMMASI...

Muamma bir memleket, sır dolu bir memleket olarak hatıra gelen Hindistanda türlü türlü dinler, mezhepler ve bu dinlerle mezheplerin birbirinden acayip çeşit çeşit âdetleri vardır. Adım başında bu acaip tiplere rastlarsınız!

İşte, şu yoldan yürüyünüz. Caddede bir seyrisefer işareti ile karşılaşıyorsunuz. Bu işaret, tahtadan bir direktir. Yukarısında iki levha, sol taraftakinde bir otomobil resmi ve altında sol tarafı gösteren bir ok; sağ taraftakinde bir atla bir deve resmi ve altında sağ tarafı gösteren bir ok! Otomobiller yolun sağından, atlarla develer solundan gidecek!

Bu, birbirinin dilinden anlamıyan bir çok kişiye, bunların hepsine yol gösteren bir işarettir. Kiber geçidindeki bu işaret gibi vazıh olarak, Hindistanda her şeyin manasını anlıyamazsınız. Sırasına göre fille otomobilin karşılaştığı bu mmlekette, acaiplikler o kadar çok, o kadar müphem ve sır doludur ki...

Yolda bir Cayna rahibi yürüyor. Bu gözlüklü adamın ağzı bir bezle kapalıdır ve ayakları çıplak.. Ağzının kapalı olmasının sebebi şu: Havada uçan böceklerin girmesine mâni olmak. Ayaklarının çıplaklığına gelince, bu da yolda her hangi bir böceği ezmemek içindir!

Bir yanda, güneşten ağaç altına sığınmış mandalar, bir yanda akbabalar! Mandalar, mukaddestir, akbabalar, dağ başının sıhhat zabıtası!.. İşte, şuradan bisiklete binmiş, beyaz sarıklı ve beyaz cübbeli, şalvarlı, çedik papuçlu bir sakallı geliyor. Öte yandan kolonyal şapkalı bir İngiliz çocuğu. yerli bir seyisin yedeğine aldığı at üzerinden sökün ediyor!. Biraz sonra da İngiliz mürebbiyelerin küçücük arabalarını ittikleri zengin çocukları ve daha sonra yalınayak, başı kabak çocuklar!

Yürüdükçe tip değişikliği, daha şaşırtıcı olarak şekillenir. Şurada, yolun kenarında uzun saçları birbirine karışmış derisi kapkara adam, neden tepine tepine bağırıp çağırıyor, elindeki üç metre uzunluğunda kırbacı şaklatıyor, belindeki ve bacaklarındaki çıngırakları çıkırdatıyor? O, bir sihirbazdır. Önünde upuzun yanan adanın içine giren şeytanı kovuyor!

Ya şu süt beyaz sakallı adam o daracık taştan kulübede ne yapıyor öyle?. O, fil başlı hâkim İlâhın ganesha mabedinin bağlısı olan bir münzevidir. Şimdi istiğrak halinde!. Bakınız, beri taraftan gelen bir

Fil ve otomobil karşı karşıya

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

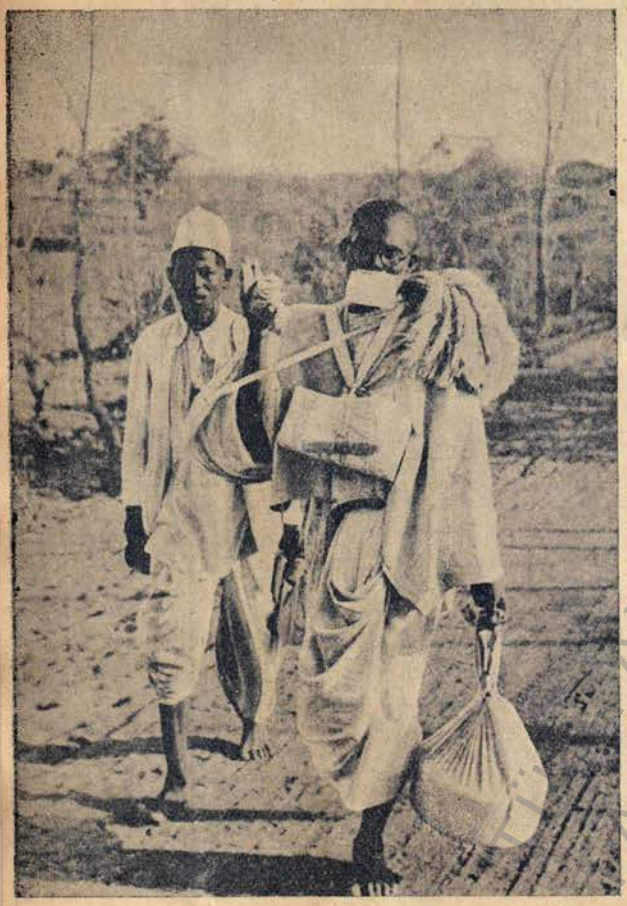

Bir Cayna ruhanisi yolda

elinde kova, öteki elinde şemsiye, hiç ke - silmemiş saçları başında sarık gibi dolan - mış ve sakalları da bükülüp bağlanmış iri yarı ve yalnız ön tarafı kapalı, vücüduna kül ve balçık bulaşık çıplak adam, bir sadhudur. Tasma yerine iri çivi çakılı ku - bat nalınlarını, iki parmak arasındaki çivinin yardımile kaldırarak, takır tukur bir koşuşla, çeşmeye ulaşmak istiyor! Kim evvel davranır da onun elinden kovayı kapar ve su dolu olarak kendisine getirirse, büyük savaba girmiş olur. Çünkü, o mukaddes bir adamdır, bir sadhudur! Eğer kovayı o size uzatırsa, sizi hizmetine lâyık gördüğünden dolayı ayaklarına kapanmalısınız!

Başı ve ayakları bezle, bacakları zin - cirlerle sarılı, tepetaklak olmuş, ayakları yukarıda, dirseklerine dayanmış duran şu adam da mukaddestir. Brahmanın tavsiyesince, cismindeki karışıklıkları uzaklaştırmak ve bu suretle hareketlerine ruh iradesini hâkim kılmak azmindedir. Ruh, bedene karşı istiklâlini ilâna hazırlanıyor. O bir Yogidir. Yoga sistemi, sekiz kademe üzelinde!... Bakınız, beri taraftan gelen bir rine bina edilmiştir. Bunun yaptığı, üçüncü kademedir. Yükseldikçe iş daha güçleşe - cek!

Şurada öküzlere ve ineklere yiyecek nezreden bir kadının vadini yerine getirdiğini görüyorsunuz. Hintlilerce, bunlar mukaddestir.

Kadının biraz berisindeki damı ot kaplı kulübenin yıkık duvarından bakan çocuklar, Parya çocuklarıdır. Paryalar, hor görülürler. Paryalar, sınıf haricidirler. Faraza mezhep esaslarına riayetsizlik göstermek, mezhep mensubundan gayrisi ile evlenmek gibi günahlar işlemişler ve betduaya uğramış, kovulmuşlardır. Hindistanda şimdi altmış milyon kadar parya vardır. Sefalet içinde ömür tüketirler. Kendilerinden başka Hintliler, onlara hiç acımazlar. Günah işlediler, artık temiz değiller, diye!

Şurada çadır altında oturan vücudünün dörtte üçünden fazla yeri çıplak adam da, demin birini koşarken, birini tepetaklak gördüğünüz mukaddes adamlardan bir başkasıdır. Onun çadırı, yersiz, yurtsuz fakir seyyahlara sığınaktır. O, boynunda çekirdekten tesbih takılı olarak, sabahtan akşama kadar bir eli aşağıda, bir eli yukarıda, hiç kıpırdamadan oturur. Bu, onun daimî ibadet halidir!

Eğer beri yandaki mağaramsı yere gi - rerseniz, kendinizi Dantenin cehenneminde sanırsınız. Ortada harıl harıl ateş yanıyor, çepçevre çullara bürünmüş kuru yüzlü ihtiyarlar çömelmişler. Bunlardan biri ayakta, bir şeyler mırıldanıyor. Bu adamlar, Dravidlerdir. Gecenin geç saatinde böyle toplanırlar, orman içlerindeki şeytanlardan bah-

Parsi kadınları bir spor şenliğinde..

Mukaddes sayılan bir adam ve çadırı

sederler, eski devirlerin büyüsünü anlatırlar, ateş etrafında danseder gibi tepinirler ve Kadju denilen mayii, hepsi ayni tastan içerler. Nihayet içlerinden biri ayağa kalkar, böyle gördüğünüz gibi mırıldanır. Söyliyen o değil, onun içine giren şeytandır. Artık her sözü mühimdir ve istikbalin keşfine yol açar. Böyle itikat ederler!

Yarı çplak bir pirinç işçisinin bir kiliseye girip İsa ile Meryem ve aziz tasvirleri önünde dize geldiğini görünce, bunun cenubî Hindistanın garp ciheti ahalisinden olduğuna hükmedebilirsiniz. O tarafta yollarda haçlara da sık sık rastgelinir. Bunlar, hıristiyan Hintlilerdir.

Kali mabedi! Bu, korkunç bir İlâhenin mabedidir. Dişi mabut Kalinin yüzü siyahtır. Dili dışarıya fırlamıştır. Süslü, esvaplar giymiştir. Kim düşmanlarını mahvetmek veya onların kendi aleyhindeki kötü niyetlerini tersine çevirmek isterse, Kaliye müracaat oluna!. Yalnız Kaliye geyik, koyun ve boğa gibi kurbanlar adanır. Eskiden insan da kurban edilirdi. Şimdi en çok çiçekten gerdanlıklar uğruna feda edilmektedir!

Hintliler, nazar değmesine ve sayısı pek bol olan şeytanların baprislerine inanırlar. Duvarlarda yer yer el işaretleri görülünce, bunların bu iki tehlikeye karşı korunmak maksadile yapıldığı anlaşılır. Eli çamurlayıp duvara yapıştırmak yeter.

Ganj nehri kenarında Benares, Hindlilerin mukaddes şehri!. Milyonlarca Hintli, bu şehri ziyareti kutsî bir iş yapmak sayar. Bu nehrin iki sahilinde, üç kilometre boyunca basamaklar vardır. Benaresde Buda, ilk meşhur vâzını vermişti. Buraya her yıl gelen milyonlarca Hintli, mukaddes nehirde yıkanırlar.

An'aneperest Hintli, her sabah yıkanmağı gözetir. Mabut Şivaya bağlılık duyanlar, senede bir defa, ilkbahar şenliğinde, öğleden sonra da suya girerler. Bu banyo, ruhu geçen bir senenin kirlerinden temizlermiş. Banyodan sonra Şiva mabedine gidilerek, muz ve Hindistan cevizi kurban edilir. Zeytin yağı kandilleri yakılır ve gece geç vakte kadar orada kalınır. Brahma dünyayı yaratan Vişnu dünyayı koruyucu mabutlar olarak tanınmıştır. Üçüncü mabut olan Şivaya gelince, o, kıyamet günü bir dans edecek ve dünyayı bir dansla mah-

vedecektir!

Hint kadınlarının hayatı, başlı başına bir âlemdir. İşte Parsiler... 1150 sene evvel İrandan Hindistana hicret eden Parsilerin sayısı, 110,000 i geçmez. Kocaları tacir veya ilim adamı olan Parsi kadınları, dikkatli giyinirler, hayli zariftirler. Baloları ve spor toplantılarını hiç kaçırmazlar. Parsilerin dini zerdüşt dinidir. Dilleri de Gucattı dilidir. Bu lisan, şimdi hiç bir Parsinin yaşamadığı fakat cedlerinin 1150 sene evvel yerleştikleri Hint toprağının bir parçasında konuşulan lisandır.

Sonra başka kadınlar... Kendilerine Anglo - Hind denilen yarı İngilizleşmiş Hintli kadınların en büyük endişesi, kâfi derecede modernleşmiş olamamaktır. Ancak bu takdirde kendilerine karşı ciddî bir alâka gösterileceğine, ehemmiyet verileceğine zahiptirler. En yüksek arzuları, hakikî bir İngiliz kadını gibi olmak, Avrupaya seyahat etmek ve çocuklarını İngilteredeki pansiyonlara yerleştirerek oradaki mekteplerde yetiştirmektir. Fakat, bu melez tipler, ne Hintlilerin hoşuna gider, ne de İngilizlerin sempatisini uyandırır. Zaten sayıları da kadın ve erkek topu topu 200,000 den fazla değildir. Erkekleri kısmen devlet demir yollarında memurdurlar. Kısmen de büyük şehirlerdeki İngiliz mahallelerinde lüks eşya satan mağazalar idare ederler.

Beri yanda başka tipler... İşte bunlardan biri Hindistanın şimal tarafındaki yoldan eşek üstünde geliyor. Kucağında çocuğu, yanında eşekçi çocuk... Bu kadın, baştan aşağı kalın örtüler altındadır. Yüzündeki sımsıkı peçenin altında saklı yüzünü seçmeniz imkânsızdır. Onun sizi iyice seçebildiği de şüpheli! Bu kadın, müslüman bir Hintlidir. İslâm dininin şimalden yayılması sırasında, kadınları cengin gürültüsünden uzakta tutmağı gözeten bir kısım Hintli erkekler, «Purdah» nizamınca bunları kendilerinden ayırıp peçe ve kafes arkasına koymuşlar ve bu suretle daha İslâm dini oralarda kök salmadan, bir kısım Hintli kadınlar, harem hayatına girmişlerdir.

Hint kadınlarından bir kısmı da, modernleşmeyi sathından devşirmeyip içten benimsemeği gözeterek bu yolda faaliyete girişmişlerdir. Muhtelif sahalarda erkek gibi uğraşan kadınlara rastgelirsiniz. İşte bir dul kadın, son sistem çorap örme makinesini tıkır tıkır işletiyor. Bu kadın, Bombayda Hintli bir kadının kurduğu kadınlara mahsus mektepten mezundur. Bu mektebe devam edenler, türlü işler öğrenir, diploma alırlar. Ve işte, daha üstün bir sahada

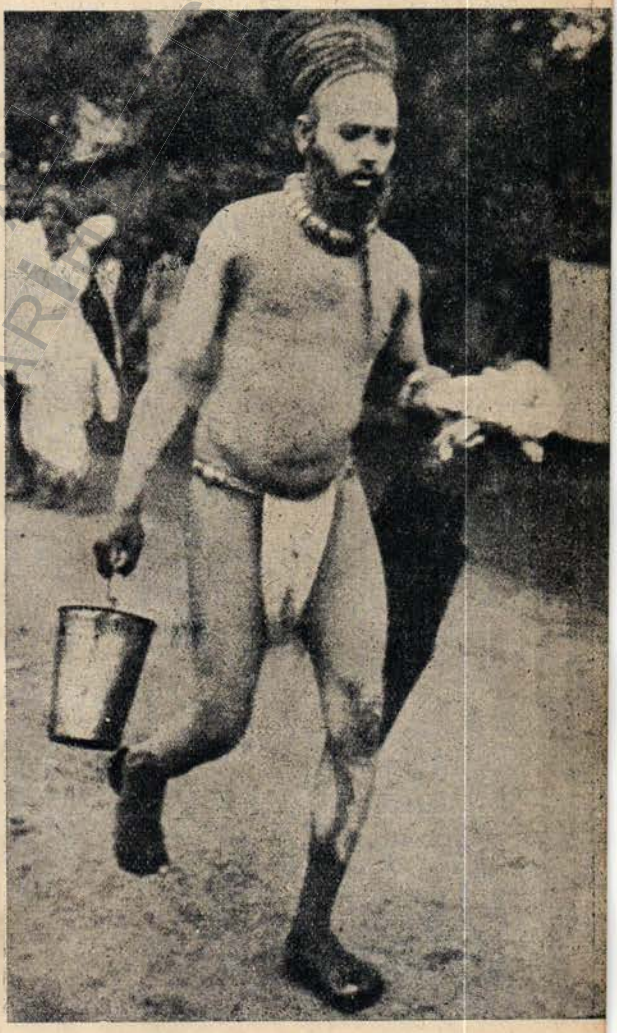

Mukaddes adam çeşmeden su almaya gidiyor

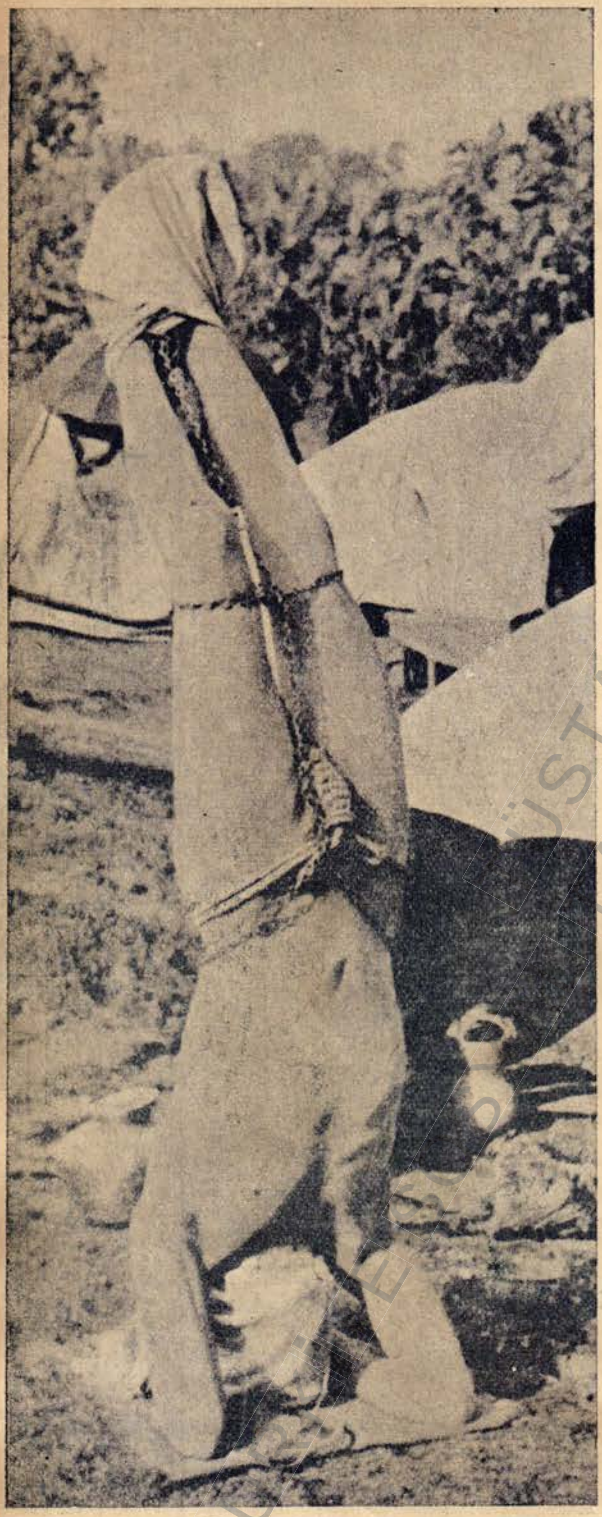

Mukaddes adam cismine eza ederek ruh iradesini kuvvetlendiriyor

kendini gösteren başka bir Hintli kadın!. Bu kadın, kimyakerdir. Kadınlara mahsus ilk Hint üniversitesi olan Poona üniversitesinin kimyahanesinde erkeğin yanı başında tahlil yapıyor!

Hint kadınları, beden terbiyesine ötedenberi çok itina ederler. Bugün Hindistanda iki türlü beden terbiyesine tâbi olarak vücut kuvvetlendirilir, çevikleştirilir. Biri eski tarz, diğeri yeni tarz!. Şimdi de bir çok kadın mektebinde takip olunan eski usulde cimnastik, Brahma dininin ibadet hareketlerinden mülhemdir. Ayak parmakları üstünde yükselip kolları dimdik yukarıya doğru kaldırış, bu hareket, güneşe saygı gösterişin alâmetidir. Eller belde, bağdaş kurur vaziyette çömeliş, oturup kalkış... Bunun da İlâha karşı saygı gösteriş yollu bir manası bulunuyor. Yeni tarz idman yapışa gelince, bu tarz, Avrupa tarzıdır. Ders öğretiş lisanı ingilizce olan modern pansiyonlarda, mekteplerde Hintli kızlar, tıpkı tıpkısına Avrupalı kızlar gibi cimnastik yaparlar. Sırası gelmişken şunu da bahse katalım: Bu İngiliz pansiyonlarında, mekteplerinde yetiştirilen kızlardan çoğunun babaları tacirdir, fabrika sahibidir. Bu adamlar, İngiltere hükûmetine karşı derin minnet duyarlar. Çünkü 1916 da külliyetli harp malzemesi siparişi alıp, bu siparişleri yerine getirerek adeta topla, tüfekle yıkılmaz derecede zengin bulmuşlardır. Üstelik son zamanlarda İngiliz mallarına karşı yapılan millî boykot ta, gene bu Hintli ticaret ehli adamların işine yaramıştır. Bir taşla iki kuş birden!

Hintli kadınlardan polislik edenlerin yekûnu da hayli kabarıktır. İngiltere aleyhine yapılan nümayişlerde v. s. politika tezahürlerinde yakalanan kadınların erkek polislerle temasa gelmeleri, Hintli erkeklerin hazmedemedikleri bir vaziyet ortaya koyduğundan, onların bu noktadan doludizgin galevanını yatıştırmak için, kadın polis teşkilâtı vücude getirilmiştir. Bu teşkilâta mensup yerli kadınlar, çoluk, çocuklarile

beraber kışlada aile hayatı geçirirler. Şefleri de, hayli cazip olduğu söylenilen bir Ango - Hindli yani melez bir kadındır!

Kocaları şöyle, böyle ev geçindirebilecek bir kazanç temin eden Hintli kadınlar, dışarıda iş hayatına atılacak yerde evlerinde kalmağı, ev işi görmeği, çocuğa bakmağı tercih ederler. Böylelerinin evleri yatak, beşik, hattâ bir kaç yağlı boya tablo ile oldukça döşeli, dayalıdır!

Fakir kadınlar, yemeklerini tabiî kendileri pişirirler. Fakat orta halli ve hattâ oldukça kibar yaşayışlı Hintli kadınlar da bu işi seve seve üzerlerine alıyorlar. Yemekleri bizim bildiğimiz ve bilmediğimiz bazı zerzevattan yapılır, çorba ile tatlı, başta ve sonda hemen hiç eksik olmaz. Kadınların güzel bir âdeti de, yemek pişirme işine girişmeden önce banyoya girmek, tertemiz yıkanmaktır!

Bombay kıyısında banyo..

Polis teşkilâtının şefi: Anglo - Hintli Melez kadın..

Bir zamandanberi göze çarpan ileri atılışlara rağmen, şimdiki halde Hint kadınlarının çoğu, kendilerini an'aneye uygun sayarlar. Bu telâkkiye göre, iyi bir aile kadını, bir yere giderken kocasının bir adım gerisinde yürüyendir. Sonra, Hindistanın cenubunda yaşıyan hıristiyan Hintlilerde aileye mahsus şemsiyeyi taşımak hakkı, yalnız aile reisine verilmiştir. Kadın, güneş altında pişer yahut ta yağmur altında sırsıklam olur, fakat kocası, şemsiyeyi ona uzatmaz, kendi kafası üstünde tutar! Bununla

Hintli kiyaker kadın..

beraber, Hint an'anesinde kadın büsbü - tün ihmale uğramamıştır. Meselâ, erkeğin önden gitmesi ve güneşe, yağmura karşı kendisini koruyucu tedbir alması, tehlike vukuunda kadına siper olabilecek, onu müdafaayı başaracak halde bulunmasına yarar mahiyette tefsir olunmaktadır. Nikâh - larda da gelinin babası, damadına «Karını dinî törenlerde yanından ayırmayacaksın ve evinin, işinin gücünün bazı safhala - larında onu kendine yakın tutacaksın» der; güveyi de «onun bunlara iştirakine asla engel olmıyacağım!» diye yemin eder. Böylece, kadın, mabette kocasının yanı başında durur ve erkeğin işlerine bir dereceye kadar karışır. Esasen mitoloji, mabette tapınılan İlâhlara da İlâheleri eşetmiştir. Erkek Mabudun yanı başında dişi Mabud da yükselir!

Kadınlar, erkeğin yanı sıra tarla işlerinde çalıştıkları gibi ahırlarda hayvanlarla da uğraşırlar. Keşmir civarındaki Srinagar şehri, çepeçevre nehirler, göller ve kanallar-la muhattır. Bu su üzerinde seyrüsefer merkezinde, yüzen evler yani ev tertibi büyük kayıklar, kayıkcılıktan anlıyan ev kadın - arına muhtaçtır. Burada yaşıyan kadınlar, üstü hasır kaplı, bir odalı, mutfaklı ve a - nırlı büyük kayıklarda hem ev işi görürler, hem de rüzgârın esişine, suyun akışına dikkat eder, sırası gelince yer değiştirmek için küreğe elatarlar.

Çeşmeden su getirmek, Hindistanda umumiyetle kadına ait bir iştir. Çeşmeler, evlere ekseriya uzak olduğundan, kadınlar bir hayli yol yürürler. Başları üstünde taşıdıkları bakraçları düşürmeden, geniş a - dımlarla ve levent yürüyüşle, evin en mühim ihtiyacını onlar giderirler.

Hintli kızlar cimnastik yapıyorlar..

TÜRK SOSYAL TARİH ARAŞTIRMALARI

Benares şehrinde mukaddes banyo..

Banyoda dedikodu..

Kadınlar, açıkta banyoya girebilirler. Ancak, açıkta suya girebilmeleri için başlıca şart, soyunmamaktır. Elbiselerini çıkarmadan yıkanırlar. Yalnız bacaklarını açabilirler. Daima kollarında taşıdıkları, boncuklar iliştirilmiş bilezikleri de, bu sırada kollarındadır. Boncukların içinde mukaddes kelimeler yazılıdır.

Hindistanda kocası ölen kadınların yakıldıkları, ötedenberi bire bin katılarak lâ-

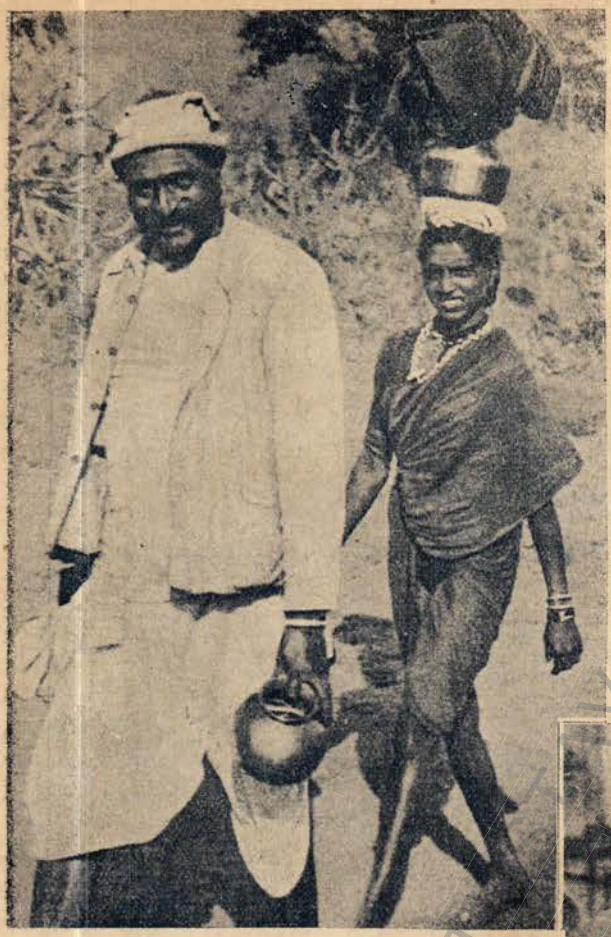

Hintli kadın kocasından bir adım geride yürür..

kırdı mevzuu olur. Son araştırmalar, bunun mübalâğalı aksettiğini ortaya koymuştur. Bu âdet, şimdi ortadan kaldırılmıştır, kesenkes yasaktır. Yalnız eskiden de bir mecburiyet olarak dul kadın ateşe atılmıyormuş. Kocası ölen vefakâr bazı kadınlar, şiddetle teessür duyarak kendilerinin yakılmasını isteyince, buna müsait davranılıyormuş.

Eskiden çocuklar arasında yapılan evlenmelerde, bir kaç yıldanberi yasak edilmiştir. Bu evlenmeler, iki tarafın ailesi mutabık kalınca, yapılıyor ve aradaki bağ, bir daha hiç mi hiç çözülmüyordu. Meselâ, daha iki yaşındaki erkek çocukla bir yaşındaki kız çocuk, nazarî olarak evlendiriliyorlar. Bunun manasını ancak büluga erince kavrıyabilecekler! Fakat, nazarî evlenmeler de, bir kaç yıldanberi yasak edildöldü mü, kız çocuk hemen dul kalıyor! Artık duldur, bir daha ne kocaya varabilir, ne de bir eğlenceye katılabilir. Ömrünün sonuna kadar yas tutacaktır. Bu âdet Hintlilere ortodoks dininden geçmiştir. Bir kaç sene önce yapılan bir istatistikle, Hindistanda 15,000 tane beş yaşında dul, 100,000 den fazla on yaşında veya beşle on arası dul, 280,000 tane de on yaşından on beş yaşına kadar dul ve bir milyondan ziyade de on beşden yirmi yaşına kadar dul bulunduğu neticesine varılmıştır. Bütün bunlar, kız çocuklardır!

Yağmurda şemsiye taşımak hakkı kocanındır..

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

TÜRKÜLER:
2

Manastır Türküsü

Manastırın kapısında bir harap kışla
Sürme yolcu kır atını biraz yavaşla
Dinleyeyim içli içli türküye başla

Manastırlı bir yar sevdim kavuşamadım
Bağlıyım ben bu illerden savuşamadım

Yine dolu genç kızlarla çeşmenin başı
Aradım da bulamadım nazlı oynaşı
Sular gibi akar oldu gözümün yaşı

Bir sel olsam Drahoru coşup taşırsam
Yel olsam da deli gönlü dağdan aşırsam

Dönüyormuş eski hızla Eğrideğirmen
Neye dönmez bu yerlerden uzağa giden
Yar yüzünü görse idim ölüm gelmeden

Manastırın güzelleri doğuştan yosma
Yaralıdır yüreciğim üstüne basma

Hasan Âli Yücel

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

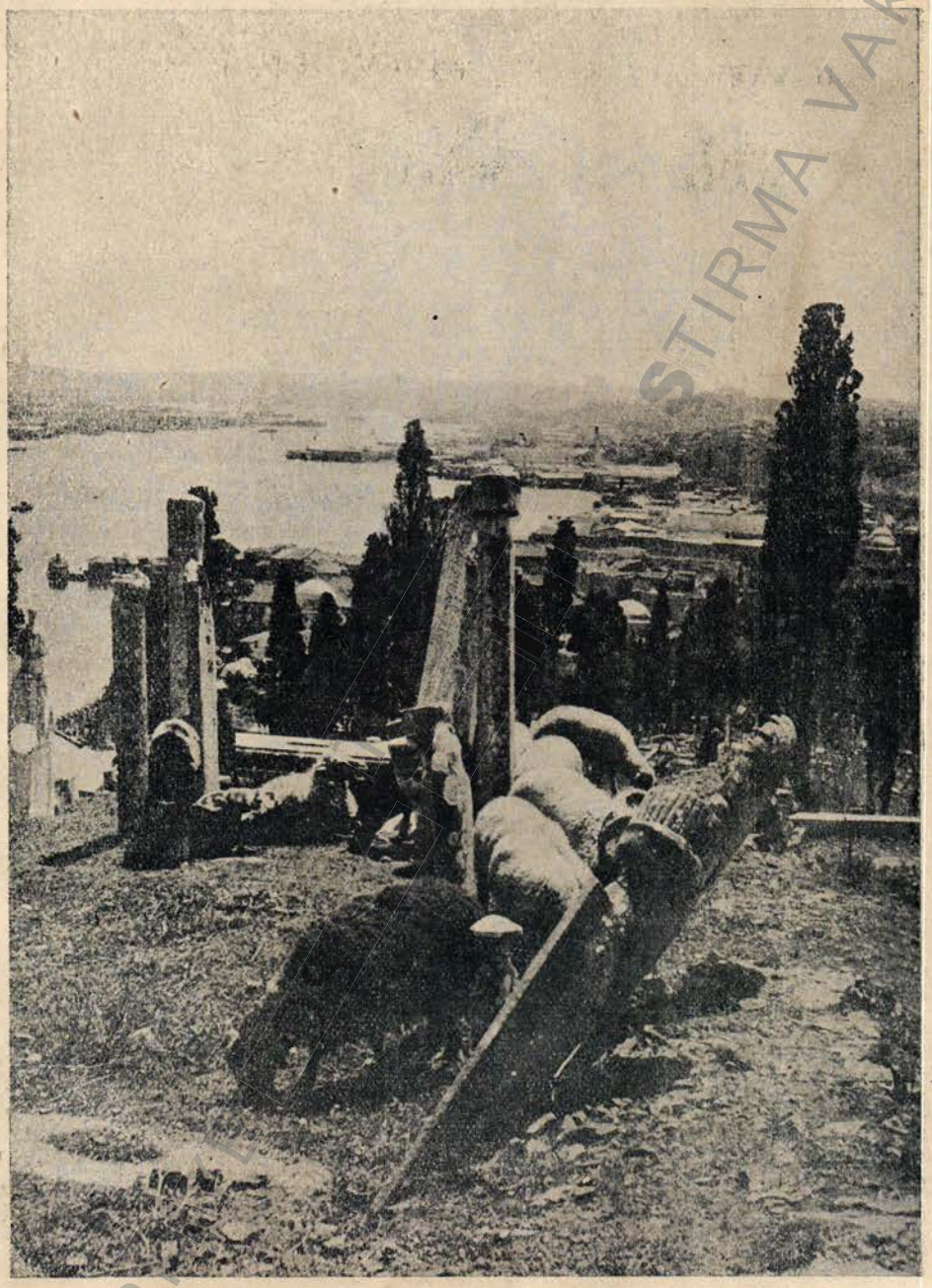

Eyüp Sultandan bir görünüş..

TÜRK TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

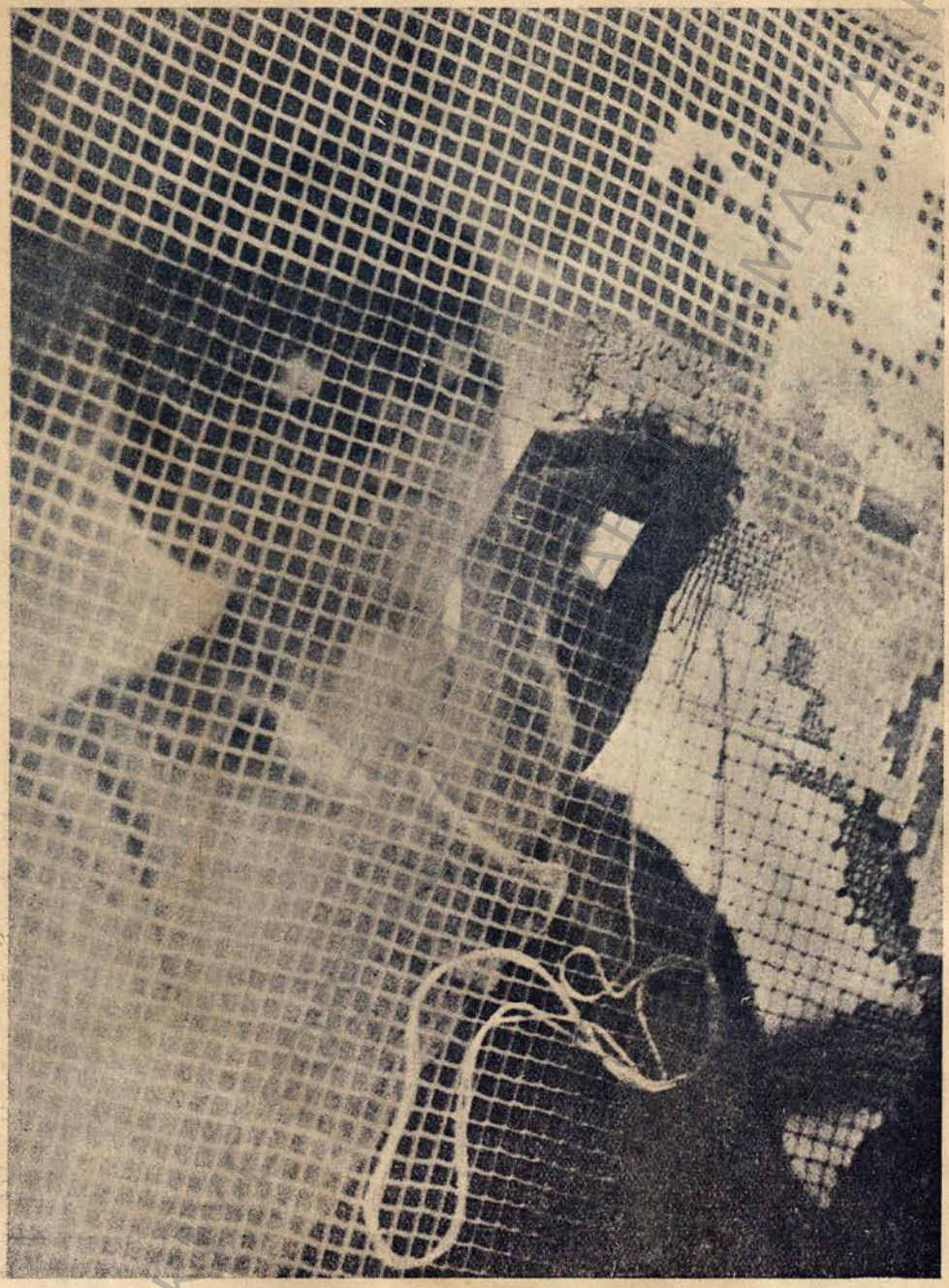

Tül perde tamircisi!

TÜRK TARİH KURUMU MAVAFİ

İhtiyar Dedi ki

..Bu gün sana çönül vermeğe geldim..
R. T.

Çok güzele söyledim şarkılarla gazeller,
Hepsine bin bahçeden kucak kucak gül verdim.
Senin sesin gelince sustu fakat o teller,
Sana bir şey demedim, gizlice gönül verdim.

Gerçi akşam olmuştu, kalbimde vakit geçti,
Yaprağını dökmüştü bütün emel bağları;
Tutuldum sana lâkin böyle bir çok yıl geçti,
Eski bir ömre kattım yeni heves çağları!

Ancak artık çöküyor başıma bütün çatım,
Doğuda ışık söndü, kızardı işte batım,
Yani şimdi doğrusu ben karlı bir Şubatım,
Sense henüz Nisansın?
Lâkin seni sevmekten sanma günül usansın!

Fazıl Ahmed Aykaç

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

DANSIN TARİHİ

Çok eski, Çince yazılmış bir kitapta, şöyle bir cümle vardır: «İnsan, neş'elenince konuşmağa başlar. Bununla iktifa edemez, bu sözleri uzatır. Bu da kâfi gelmez, uzattığı sözleri nağmelendirir. Bu nağmeler sözler de yetişmez, kendi de farkına varmadan, ellerile hareketler yapar, ayaklarile zıplamağa başlar».

İşte bu cümle, dansın menşeini ve manasını en mükemmel ve en doğru şekilde tarif den cümledir.

Kendimizden pay biçelim: Çok sevinecek bir haber aldığımız zaman, içimizden zıplamak, hoplamak arzusu duymaz mıyız?.

İşte dans budur.

Eski Mısırlılarda dans:

Tarihte tanıdığımız ilk dans Mısır rahiplerinin icat ettiği dinî danstır. Tarih, beşeriyetin, ondan evvelki sınırlarını henüz meydana çıkaramamıştır. Oziris rahipleri, mabedin ortasına, güneşi tanzir eden bir mihrap koymuşlar, kendileri de seyyareleri temsil ederek bunun etrafında dansetmekle dinî bir raks icat etmişlerdi. Bu dansın en meraklı tarafı, o rahiplerin, dansederken, gökteki ecramın devir hareketlerine aynen uymaları, yani ayni dönüş istikametinde dönmeleridir. Bugün, yirminci asır medeniyetinin danslarını ele alırsak, çiftlerin, tıpkı Mısır rahipleri gibi, hâlâ gökteki ecramın döndükleri istikamette ayak attıklarını görürüz.

Bu semavî dans, eski Hindistanda ve eski Çinde de, tıpkı Mısırdaki gibi mevcuttu. Fakat, asırların karanlığına gömülmüş, tarikat âleminden, cemiyet hayatına intikal etmeden sönüp gitmiştir.

Eski Mısır eserlerinde görülen dans şekilleri, o devirde, mabetteki semavî danstan başka, cemiyet hayatında da çok kuvvetli yer tutan bir dansın mevcut bulunduğunu gösteriyor.

Eski Yunan dansı:

Eski Yunan danslarının menşei de dinî danstır. İptidaî milletlerin hepsinde olduğu

TÜRKİYE SOSYAL ARAŞTIRMALAR VAKFI

gibi, Yunanlılarda da dinî dans, mabetteki kurban mihrabının etrafında dönmek suretile yapılırdı.

Yunanlılarda elli kadar mukaddes dans vardı. Bunların içinde münhasıran dinî âyin şeklinde yapılanları olduğu gibi, hem dinî hem bedii şekilde olanları da vardı. Zafer, matem ve harp dansları bunlardan büsbütün ayrıdır.

Hepsi az çok bedii, ağır ve muntazam ahenkli olan bu dansların haricinde Baküs, yahut Dionisos dansı denilen bir dans vardı ki, şaran mabudunu taziz ve takdisle yadetmek bahanesile yapılırdı. Bu dansta her türlü açık saçık hareket mübah sayılır, usul ve ahenge riayet mecburiyeti bulunmazdı. Baküs rahibeleri, gayet kısa, yakası, sineyi tamamen çıplak bırakacak kadar açık bir gömlekle mabudun alayını takip ederler, şatirlerin hayasızca sataşmalarına mukabele ederek coşkun bir zevk ve cümbüş içinde yüzerlerdi.

Fakat, yavaş yavaş, bütün bu danslar, eski Yunanlıların ellerine geçen, terbiyeye müsait her mevzu gibi, sanayii nefise sahasının malı olmağa, bedileşmeğe, dinî veya vahşî mahiyetlerini kaybedip medenî ve millî kisveye bürünmeğe başladı.

Dans, tedricen, Yunan tiyatrosunda öyle hâkim bir unsur haline geldi ki bir aktör hakkında rolünü iyi yapıyor denmez, iyi dansediyor denirdi.

Dans, Yunanlılarda, mabetten cemiyete intikal ettikten sonra bile kat'iyyen bayağılaşmamış, bedii ve terbiyevî noktadan gittikçe tekâmül etmiş ve mukemmeliyetin son derecesine kadar yükselmişti. Dans isimleri bile, ayrı ayrı zevk ve güzelliğin ifadesi idi. Profesyonel rakkaslar, ziyafet salonlarında, bir «Çiçek Dansı» bir «Sabah», bir «Toz Bulutu» dansı... yaptıkları zaman, vücutlarının zarif hareketleri, onları semavî bir mahlûk gibi değer biçilmez bir güzellik mertebesine yükseltirdi.

Hiristiyanlıktan Rönesansa kadar:

Hıristiyanlık yayılmağa başlar başlamaz dans, tarikat âyinlerinde mevki tumuştu. Hıristiyanlığın ilk devirlerinde de, dans, iptidaî dinlerde olduğu gibi, âyinlerin esasını teşkil eden bir unsur vazifesi görüyordu. Makamla okunan dualara rakısla refakat ediliyordu.

Bu devrelerde, kilisenin yüksek erkânı, dansı, insanlara, gökten inmiş İlâhî bir ihsan telâkki ederler, semada meleklerin bile dansettiğini, yeryüzünde o melekleri taklit edebilen insanların bahtiyar birer mahlûk olduklarını söylerlerdi.

On yedinci asra kadar, dans, Hıristiyanlık âleminde dinin çok esaslı bir rüknü olarak kaldı. Kiliselerden dansı kaldırma-

TÜRK SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA

ğa teşebbüs eden bir çok ruhanî reisler, her defasında gerek cemaatlerin, gerek kilise erkânının itirazlarile karşılaştılar.

Fakat, orta çağ başlar başlamaz, dans, kiliselerden elini eteğini çekti ve şeklini değiştire değiştire cemiyet hayatına sokulmağa başladı. Bilhassa Karnaval mevsimleri, bir nevi dans deliliği mevsimi oluyordu.

Hükümdarların ve büyüklerin saraylarındaki eğlentilerle artık ayrılmaz bir cüzü haline gelen dans gitgide daha serbestleşiyor, hattâ açık saçık olmağa başlıyordu.

Orta çağ vak'anüvisleri, o zamanın balolarını tarif ederken, her dinî bayramın, her yıl dönümünün, her muahedenin, bir dans vesilesi olduğunu yazıyorlar.

Maamafih, dansın kiliseden, dinî mu - hitten birdenbire tardedilmesine rağmen, onun, orada burada yine filiz verdiği görülüyordu. Bunun en şayanı hayret bir nümunesi «Dövünenler» tarikatıdır. Bu tarikatın esası, acaip bir dans ve bu dans esnasında, tarikat ehlinin kendi kendilerini dövmek suretile yaptıkları riyazetti. Daha sonra, 1806 senesinde, İngilterede onun kadar garip başka bir tarikat daha kuruldu ki, bunun müntesiplerine de zıplıyanlar (Yumpars) ismi veriliyordu. O tarikatın âyini de bir takım ilâhiler söyliyerek saatlerce zıplaya zıplaya dansetmek ve nihayet yorgunluktan yerlere serilip kalmaktı. Yorgunluğun şid - detile ihtilâçlar içinde yerlere debelenler, kendilerini vecd ve istiğrakın en derinine dalmış sanırdı.

Rönesans:

Tarihin Rönesans adını verdiği teceddüt ve uyanıklık devri ile beraber dansta da yenilik başlamıştır. Medici ailesi, Fransa sarayına debdebe ve zevk mefhumunu getir - miş, orta çağa kadar Yunanistandan ve Romadan intikal eden dansın yarı dinî şekli, zevk verici bir mahiyete bürünmeğe başlamıştı. Balet devri başlıyordu.

SOSYAL TARİH ARŞİVİ

Kral hanedanından Kardinalların, Prens ailelerine mensup Peskoposların bile, kendi tertip ettikleri eğlentilerde balet oynatmağa başladıkları o devirde, bu merak, fevkalâde bir sürat ve şiddetle etrafa yayıldı.

Dans merakı bir salgın halindeydi.. Birinci Fransuanın sarayında Marguerite de Valois, dansettiği zaman şiddetle alkışlanıyor, büyük muvaffakiyetler kazanıyordu. Katerin de Medicis'nin verdiği her eğlentide mutlaka balet oynanıyor, bu baletlerin edep ve terbiye hudutlarını aşmamasına bizzat Kraliçe itina gösteriyordu. Hattâ Üçüncü Hanrinin, kadın kıyafetine girip bu baletlere iştirak ettiğini bile söylerler.

Fransada, Dördüncü Hanri devrinde, dans iptilâsı son haddine varmıştı. Bizzat sarayda verilen baloların debdebesi ve ihtişamını tarif etmekte, o devrin vak'anüvisleri âciz kalmışlardır. Saray salonları, akla hayale gelmeyecek zengin ve yapılması güç dekorlarla süsleniyor, bilhassa tertip edilen sahnede, çoğu Prenslerden ve Kral ailesi erkânından, asılzadelerden mürekkep aktörler muhtelif danslar yapıyorlardı. Bunlar, yüksek dans, bayağı dans diye iki kısma ayrılıyordu. Yüksek dans, asılzadelere has ve lâyık sayılan aheste ve mağrur ahenkli danslar, bayağı dans, halk tabakasına ait hafif danslardı.

Bu danslarda, en ehemmiyet verilen şey yalnız vücut, el ve ayak hareketleri değildi, dans esnasında zarif ve eğlenceli sözler söyliyerek sohbet etmek te şarttı. O zamanın dans muallimleri, talebelerine yalnız ayak hareketleri değil güzel ve nükteli cümle de öğretirlerdi.

Dansın güzel sanatlar arasında resmen yer alması on dördüncü Lüi devrindedir. On dördüncü Lüi Pariste dans akademisini tesis etmek suretile, dansa, cemiyet içinde lâyık olduğu şerefli mevkii vermiş ve dansı, bir rükün olarak, ciddiyet ve ağırbaşlılık muştur.

Modern dans:

Modrn dansların meşei on sekizinci asır olarak gösterilir. Filhakika, içtimaî âdetlerde değişiklikler yapan her devir, dans üslûplarında da onunla mütenasip değişiklikler vücuda getirmiştir. On yedinci asır, on altıncı asrın ciddî, somurtkan danslarına karşı isyankâr davranmış, tantanalı, daha ziyade zarafet ve ihtişama kaçan bir üslûp yaratmıştı. On sekizinci asır ise, o ihtişamı ve gururu inkâr ederek daha hoppa, daha oynak ve havaî bir üslûba girişti. Bir evvelki asırdan kalma «Menuet» ler, «Contre - danse» lar hâlâ bütün kuvvetlerini ve ehemmiyetlerini muhafaza ediyorlardı ve meselâ «Gavotte» önceleri çok ciddî bir çehreye sahip olduğu halde, taammüm ettikçe, hafif, neş'eli bir dans haline gelmeğe başladı.

O devrin danslarında, sahnede yapılsın, salonlarda olsun, esas zarafetti.

Fransa ihtilâlile beraber, Avrupa cemiyetleri, valsin doğduğunu gördüler. Vals, ilk defa olarak Paris operası sahnesinde oynanmış, oradan salonlara intikal ederek bir nevi salgın halinde bütün Parise yayılmıştı.

Bilhassa direktuarın tesirile beraber ortalığı kaplıyan sükûnet ve gönüllerde yerleşen huzur, dansı büsbütün salgın bir illet haline getirdi. O devirdeki dans salgınını, büyük harpten sonra bütün dünyayı saran dans iptilâsına benzetebiliriz. Her yerde, her vesile ile, herkes yorgunluktan bitap kalıncıya kadar dansediyordu.

Büyük ve sürekli felâket devrelerinden sonra daima olduğu gibi, büyük ihtilâl kasırgasının saçtığı sefalet ve ölüm devresinden sonra da umumî bir çılgınlık, ölçüsüz bir sevinç başlamıştı.

Bu taşkınlık yavaş yavaş söndü, dansların üslûbunda yine bir ağır başlılık belirdi. Fakat bu sefer, bu ağır başlılığın içinde bir kalabalık, ir bayağılık ve yavanlık vardı. Polkalar, Kadriller, Kafkanlar hep o devrin yadigârıdır.

İspanyol dansları:

Dansöz Teresina, İspanyol dansları hakkında şu satırları yazmıştır:

«Muhtelif tarihlerde geçirdiği inkılâplar neticesinde, benliğini lekesiz ve pürüzsüz olarak muhafaza eden yegâne memleket hiç şüphesiz İspanyadır.

«İspanyol dansı, hoppa ve havaî bir vakit geçirme vasıtası değildir, onun derin bir manası vardır, onu anlamasını bilen dikkatli bir seyirci, bu dansta, sadece o ırkın hususiyetlerini değil, ayni zamanda, bu ırkın, gür ve sevinç dolu hissiyatını ifade ediş tarzlarını da sezer. İspanyol dansında, eski devirlerden kalma bir kutsiyet gölgesi vardır.»

İspanyollarda, dans duygusu, yaradılışta mevcuttur. İspanyol için, dansetmek, nefes almak kadar esaslı bir ihtiyaçtır. Fakat İspanyol dansında, yine İspanyol ırkının yaradılışlı ve yaşayış tarzı itibarile esaslı bir rükün olarak, ciddiyet ve ağırbaşlılık vardır. Danseden bir İspanyolun yüzüne bakacak olursanız, onun, hayatının en ehemmiyetli işlerinden birini görüyormuşcasına, meyus denecek derecede ciddiyete büründüğünü farkedersiniz. Fakat bu, İspanyol dansının ağır, durgun veya gevşek olduğu manasına gelmez. Bilâkis, bu dansların arasında çok ateşlileri, bir nevi vecd halini andıran coşkun hareketlerden yapılmış olanları vardır.

İspanya vilâyetlerinin her birinin kendine mahsus dansı vardır. Fakat en güzel en karakteristik danslar, Endülüste görülür.

Endülüs dansları dünyanın, hiç şüp-

hesiz, en güzel danslarıdır. İnsan bunları seyrederken daha heyecanlı, daha güzel bir şey görmek imkânı olmadığına kanaat getirir.

Tevakkuf sıralarında bile dansözün vücudü sarsılır, ürperir, titrer. İçinde çırpınan ahengin, hâlâ vücudünden ayrılmadığını hissedersiniz.

İspanyol danslarının en bariz vasıfları, her nağmenin, her hareketin, müsait bir muhit yaratacak şekilde tertip edilmiş olmasıdır. Gitaralar, şarkılar, etrafta oturanların ve seyredenlerin bu musikiye ve bu ahenge el şakırtılarile iştirak etmeleri, bu muhitin yaratışıdır.

İşte bundan dolayıdır ki, İspanyol danslarını, kendilerine has olan muhitte, kendi çerçeveleri içinde görmek lâzımdır. Yabancı memleket sahnelerinde, en yüksek san'atkârlar tarafından bile icra edilse, İspanyol dansı, kendi muhitindeki zevki veremez, o şiiri, o manayı, o ruhu gösteremez.

Şarkta dans:

Dans mefhumu şarkta ve garpta başka başkadır. Şarklı dansetmez, ettirir. Dans şarklının nazarında bir temaşadır; çok sevdiği, fakat bizzat iştiraki aklından bile geçirmediği bir temaşa.

Şark danslarının en göze görünür hususiyeti ağırlığı, ahesteliği, hareketlere kabil olduğu kadar fazla maddî ifade verilerek manevîlikten uzaklaştırılmış olmasıdır.

Bu vasfı, en bariz olarak Hindistanda buluruz. Sırmalar, boncuklarla süslü tüllere, dantelâlara bürünmüş Hind dansözleri, üç dört musiki aletinin çıkardığı yeknasak, mağmum ahenge ayak uydurarak ne ifade ettiği anlaşılmıyan ağır hareketlerle dönerken, seyirciler, elleri karınları üstünde, bağlı, sessiz, hareketsiz otururlar. Bu, saatlerce böyle devam eder.

Kamboc dansları da, az çok Hind danslarına benzemekle beraber, daha mânalıdır. Kamboc dansözleri hükümdarın emri ve idaresi altında bir nevi kolejde ders ve terbiye görürler. Danslarında, kendi tabiîliklerinden en ufak bir eser bile yoktur. Hiç bir hareket, hattâ bir göz kırpış bile tesadüfe bırakılmaz. Sahneye girdikleri dakikadan

dansın sonuna kadar her yaptıkları hareketin bir manası vardır, mevcudiyetleri ve hareketleri, canlı birer hiyerog'if gibidir. Dansözlerin giydikleri esvaplar, insanı hayrete düşürecek kadar çevik kollarının canlı birer yılan gibi kıvrılışı, uçlarına altından, sivri tırnaklıklar takılmış parmaklarının hareketi, bütün bunlar bir rüya âleminde yaşıyormışsınız hissini verecek kadar tabiilikten uzak birer manzara gösterir.

İşin en garibi, Japon danslarının, Yunan trajedilerindeki dans prensiplerini aynen alıp muhafaza etmiş olmalarıdır. Gerçi, Japon danslarına esas teşkil eden mitolojiler, efsaneler, kostümler tamamen ayrıdır. Fakat telâkki ve ifade tarzı aynidir.

Halbuki Çinde, mukaddes danslar unutulduğu devirdenberi, Ping-Vu denilen kalkan dansı ile Ta-U denilen cengâver dansından başka bir şey kalmamıştır. Alacalı esvaplar giyip, başlarına tüylerle süslü külâhlar geçiren, yüzlerini korkunç bir şe -

kilde boyayan oyuncuların döğünürcesine çarpına çarpına yaptığı bu danslar, Çinli seyircilerin çok hoşlandığı şeylerdir. Fakat Çinde bu danslar yalnız sanhnede, piyes aralarında yapılır ve profesyonel artistlere mahsustur.

Çünkü Çinli dansetmez.

Amerikada dans:

Eski dünyadan yeni dünyaya geçecek olursak, bir cemiyetin inhitatile, dansın da

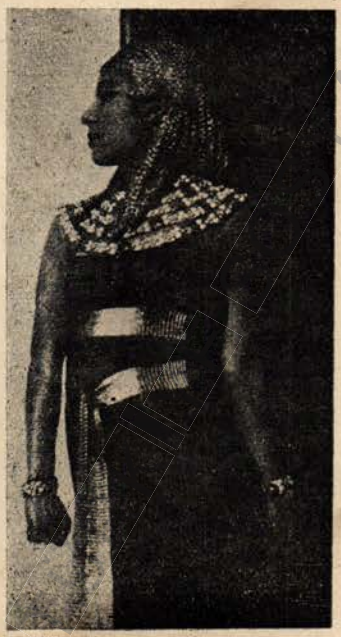

inhitata gittiği hakikatine bir kere daha şahit oluruz. Bahsettiğimiz cemiyet Amerindien denilen Amerika yerlileridir. Amerika, beyaz ırkın eline geçeliberi, bu adamlar o kadar faaliyetten kalmışlardır ki, dansları bile âdeta mezbuhane bir hamleyi andırır.

Yalnız şimaldeki kırmızı derililer, nedense daha fazla hayatiyet gösterebilmişlerdir. Meselâ ateş dansı denilen, pek eski ve mukaddes dans orada hâlâ bütün varlığile yaşıyor. Bu dans, söndürülen bir ate-

şin etrafında, bir yerlinin, ateşin içinden kaptığı alevli odunu ağzına alıp onunla beraber fırıl fırıl dönmesi şeklinde yapılır. Kurban dansı, cenaze dansı gibi danslar da, kırmızı derililerin millî ve an'anevî danslarıdır. Bunlar da el'an bakidir.

Amerika yerlilerinin bütün dansları, böylece ya mukaddes ve dinî, yahut ta mevsimleri, hasadı kutlamak için yapılan içtimaî diyebileceğimiz danslardır.

Çoğu Amerikadan gelen rumba, samba ve saire nev'inden danslara gelince, bunlar, Afrika yerlilerinin yabanî danslarının tahrif edilmiş şekillerinden başka bir şey değildir. Bu dansların, medenileşmiş, incelmiş, ormandan salona girmiş zenci malı olduğunu anlamak için biraz dikkatlice bakmak kâfidir. Son seneler zarfında Avrupa ve Amerika salonlarını saran ve sarsan dansların hepsinde babalı Arapların coşkun tepinmeleri sezilmiyor mu?

Bugünkü dansla:

Dans, en bedii şeklini yirminci asırda bulmuştur, denilebilir. Yirminci asrın bidayetinde, arka arkaya yetişen üç büyük sanatkâr, yaratıcı dehâlarile sahne dansına yeni bir ruh aşılamış, sönükleşen dans san'atını ihya etmiştir. Bunlar Loïe Fuller, İsidora Duncan ve Nijinsky'dir.

Genç bir Amerikalı kadın olan Loïe Fuller, elektriği dansla karıştırmak suretile büyük bir yenilik vücude getirmiştir. Elektrik, tenvirat işindeki ehemmiyetini daha yeni yeni meydana koymağa başlamıştı. Loïe Fuller, tüllere bürünerek sahneye çıkmağa ve elektriğin projektörlerden fışkıran ziyası altında dansetmeğe başladığı zaman, bu manzaranın büründüğü şiir ve esrar bütün dünyanın takdirkâr nazarlarını kendine çevirmişti; bütün dünya büyük bir yenilik karşısında bulunduğunu anlıyordu.

Loïe Fuller, sahne danslarının bugünkü ziya oyunlarını yaratan artisttir.

İsidora Duncan, klâsik danslarda yenilik yarattı. En büyük Avrupa musiki üstatlarının eserlerini, Yunan trajedilerine, Yunan klâsik danslarına tatbik etti.

Nijinsky'nin dansa getirdiği yenilik büsbütün başka mahiyettedir. Profesyonel bir dansöz ailesinin dördüncü göbekten evlâdı olan Vaslav Nijinsky, pek genç yaşında, Büyük Petro'nun vaktile tesis ettiği dans mektebine girmiş ve gösterdiği büyük istidatla herkesin hayret ve takdirini celbetmişti. Rus baletleri temsil için Parise ilk gelen heyetin içinde, genç Nijinsky de vardı ve bu heyetin yıldızı olarak gelmişti. Nijinskynin dansta yaptığı yenilik bilhassa akrobasi sahasındaki harikalardır.

Bugünkü dans tabirinin akla getirdiği salon dansları, harbin akabinde başlıyan ve bir nevi salgın halinde bütün dünya sosyetelerini istilâ eden danslardır. Harbin yorgunlukları, faciaları, insanları o kadar azmıştı ki, sulhun imdada yetişmesile beraber, bütün dünyanın kendini, dans ve sporun kucağına atması bir oldu. Kadın, erkek, genç, ihtiyar bütün insanlar bir dans iptilâsına uğradılar. Fransa ihtilâlini takip eden devrin coşkunluğunu andırır bir devir başladı.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İlkönce elde mevcut olanla, yani harpten önceki valsle, one-steple, fokstrotla ve tango ile iktifa edildi.

Ve ondan sonra işe Amerika karıştı. Bugün bile bütün salonlarda dans namile gördüğümüz bütün ahenkli adım atışların hepsi Amerikadan zenci dansözlerin getirdiği danslardır. Ve bu danslar, Amerikaya da yine ayni zenciler vasıtasile, Afrikadan, Afrika ormanlarından gelmiştir. Bu dans-

ların kendileri kadar, musikilerinde de bir yabanî orman çeşnisi, yontulmuş, pürüzleri alınmış vahşi bir eda vardır.

Yirminci asır, daha doğrusu harp sonu danslarının, insanlar üzerinde yaptığı tesir ve cazibe o kadar büyüktür ki, kıvraklığı ve coşkunluğu itibarile, harpten evveline gelinciye kadar hiç bir zaman tanınmamış olan bu dansların daha uzun zaman saltanat süreceklerine şüphe yoktur.

Fazıletli İngiliz kızı Jannette Mac Donald

Bir çok Fransız romanlarındaki kadın kahramanların ekseriya, bir koca ve bir âşıktan mürekkep iki erkekli bir aile hayatı yaşamalarına mukabil, İngiliz romanlarının kadın kahramanları - bazı istisnalar bir tarafa bırakılacak olursa - hemen hemen hiç bir erkeğin önünde yüzleri kızaracak, boyunları bükük kalacak tipte değildir. İşte, Holivudda yaşamasına rağmen aslen İngiliz olan Jannette Mac Donald da bu kadınlardan biridir. Hususile, her gün binbir iskandala sahne olan Meksikada kıyılan muvakkat nikâhlarla, yahut büsbütün nikâhsız, gürültülü, dedikodulu aşk maceralarının yataklığını yapan sinema merkezinde böyle saf ve lekesiz kalmak şüphe yok ki büyük bir ahlâkî enerjiye sahip olmak neticesi temin olunabilir?

Velev ki reklâm dolayısile olsa da bugüne kadar gazetelerde Jannette Mac Donald'i yakından veya uzaktan alâkadar edebilecek tatsız ve şüpheli bir rivayet gözünüze ilişti mi? Hayır...

Onu ilk defa Alman rejisörü Ernest Lubittsch bize «Aşk renmigeçdi» ile tanıttı. Orada Jannette huysuz, yaramaz, kaprisleri için her şeyi göze alan, fırsat bulursa kolayca flört yapmaktan hoşlanan, lüks ve ipekler içinde yaşıyan bir kız olarak sunuluyordu. Fakat bu Jannette ancak selloloyidden yapılmıştı. Hakikî Jannette ise bilâkis, tamamile muti, akıllı, muhakemeli, basit yaşamayı sever, görenekten ve şatafattan hoşlanmaz bir genç kızdı. Kızıl saçlı olmasına rağmen, bu şekilde yaratılanlara isnat olunan fena huy-

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

ların hiç birisile malûl değildi. Hattâ denilebilir ki çok iyi terbiye görmüş, kendi kendini kontrole alışmış Anglo - Sakson kızlarının bir nümunesiydi.

Evet, küçükken terbiyesine çok itina olunmuştu. Jannette doğduğu zaman öteki kardeşleri, hemen hemen birer yetişmiş kız sayılabilirlerdi. Binaenaleyh Jannette, çocukluğunu saf bir burjuva ailesinin sakin muhitinde iyi misaller görerek, faydalı nasihatler dinliyerek geçirdi... Fakat bir gün...

Bir gün, büyük ablası Elsie devam etmekte olduğu yüksek mektebi terkederek ailesinin vermeğe muvafakat etmediği bir gence kaçtı. Bu, anne ve babanın üzerinde bir facia tesirini gösterdi. Jannette o zaman pek aklı her şeye erer bir yaşta bulunmamakla beraber bu vak'adan fevkalâde müteessir olmuştu.

Bu teessürünü gören annesi onu dizleri üzerine oturttu. Küçük ablası Blossom'u da yanına çağırdı, ikisine de, ileride, kendisile, babalarının izni olmadıkca evlenmiyeceklerine dair yemin ettirdi.

■

Günler, aylar, seneler geçti. Jannette'in zihninde ve kalbinde şu esaslar ancak müphem surette yeretmişti: «İnsan, annesine, babasına daima itaat etmelidir.» «Anne ve baba daima çocuklarının iyiliğini isterler, hattâ onlara ceza bile verirlerse yine kendilerinin iyilikleri içindir.» «Anne ve baba çocuklarını onların bizzat kendilerinden daha iyi tanırlar ve onları mes'ut etmenin yolunu daha iyi bilirler.» Onun için arasıra çocukluk ve gençlik saikasile bazı haşarılıklar yapmaktan geri kalmıyordu. O zaman tecrübe ve hakikatin acı sillesi yüzüne indi ve kendisini bu esaslara büsbütün bağlamıya sevketti.

Misal mi istiyorsunuz... Babası onun tütüne alışmasını kat'î surette menetmişti. Fakat Jannette gizli gizli sigara içiyordu. Nihayet bir gün kalbinde fena halde rahatsızlık duydu ve vazgeçti. On yedi yaşında iken, henüz mektebini bitirmemiş bir genç mektepli ile sevişiyordu. Annesi bunun ciddî bir aşk olmadığını yüzlerce defa tekrar ettiği halde dinlemiyordu. Baktılar ki olmıyacak. Genç kızı bir kaç ay sürecek uzun bir seyahate çıkardılar. Dönüp geldiğ'ni ve toy perestişkârile karşılaştığı vakit küçük bir heyecan ve helecan bile duymıyacak derecede bu hastalıktan tamamile kurtulmuştu. Annesini, babasını dinlemeden evlenen ablası Elsie'nin akıbeti ise ona büsbütün ibret olmuştu. Zavallı kadın büyük bir bedbahtlık neticesi kocasından ayrılmağa mecbur kalmıştı.

■

Meşhur olduktan ve etrafında genç, yaşlı, zengin, tanınmış bir çok prestiş - kârlar peydalandıktan sonra da Jannette huyunu değiştirmedi. Annesile beraber yaşıyor, monden hayata mümkün olduğu kadar az karışıyor, izdivaç hakkında fikrini soranlara:

— Ben eski kafalıyım, diyordu, böyle şeylere fazla inanmamakla beraber bir falcının bana söylediği sözler kabil değil hatırımdan çıkmıyor... Evlenince bir erkek çocuğum olacak ve bu çocuk büyüyünce bütün dünyanın tanıyacağı ve hürmet edeceği bir şahsiyet halini alacak imiş... Binaenaleyh koca olarak seçeceğim adamı intihap etmekte çok güç beğenirlik etmeğe mecburum.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞİVİ VAKFI

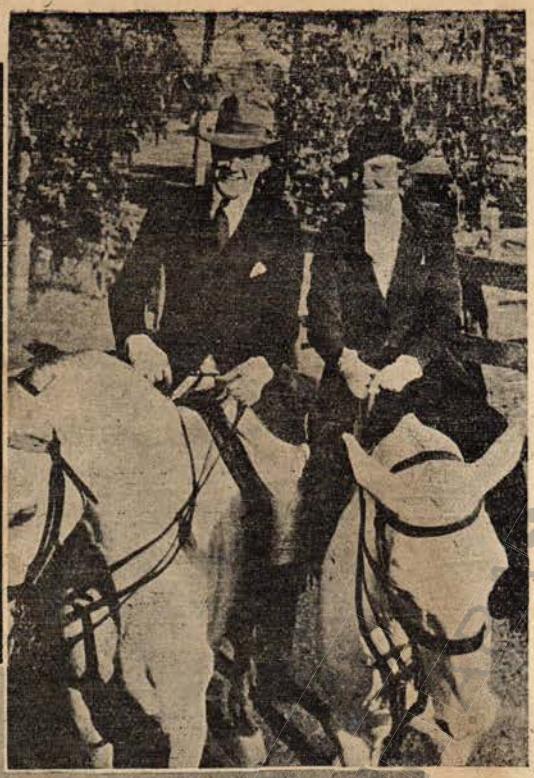

Bu ifade karşısında bazıları Jannettein hiç kimseyi beğenmediği - ni ve pek kaprisiöz bir kız olduğunu iddia ettiler .Fakat o bu iddi - aların boş olduğunu pek âşikâr bir şekilde ispat etti. Kendisi gibi mazisi temiz, akıllı, uslu bir delikanlıya, Gene Raymond'a te - sadüf edince onu sev - mekte ve onunla evlenmekte gecikmedi. O Gene Raymond ki "Karyoka„ vesair bir çok filmlerde oynadığı rollerle meşhur bir artist olmuş, açık alınlı geniş omuzlu, ri yapılı, sarı saçlı bir gençti. Dünya üzerinde nadir ola - rak cereyan eden hâdiselerden biri vukua gelmişti. Sevişenlerin saçları klâsik tâbiî renkte değildi. Kızıl saçlı ile sarı saçlı yekdiğerine âşık olmuşlardı. Bu işte isisnaî diğer bir nokta daha vardı. O da Jannette'in kü - çüklüğünde vadetmiş olduğu şekilde Gene Raymond'u damatlığa kabul edip etmediği hakkında annesinin muvafakatini almasıydı. Şimdiye kadar Holivud yıldızları arasında ailesine, annesine bu kadar merbut bir artist görülmemişti. Bunun için "Aşk Resmigeçidi„, "Rose - Marie„ ve diğer bir çok filimlerin kahramanı "Faziletli İngiliz kızı„ ünvanını almıya bütün manasile lâyık değil mi?.

A. Hidayet Reel

Madame BOVARY

GUSTAVE FLAUBERT

Çeviren:
NURULLAH ATAÇ

Tefrika No. 8

VII

Ertesi gün Emma için pek kasvetli birgün oldu. Etrafında ne varsa, eşyanın üzerinde hayal meyal dalgalanan kara bir havaya bürünmüş gibi idi; ruhunun uçurumuna keder, ıssız şatolara dolan kış rüzgârı gibi, hazin ulumalarla doluyordu. Hani bir daha geri gelmiyecek şeylere hulyamızın bir kapılması vardır, hani her olup bitmiş işten sonra bizi saran bir yorgunluk, alıştığımız her hareketin durmasından, devamlı bir ihtizazın kesilivermesinden doğan bir istırab vardır, o gün Emma işte o hale uğramıştı.

Vaubyessard'dan dönüp de başı içinde kadril kasırgaları uğuldadığı günlerde olduğu gibi yine gamlı bir durgunluğa, uyuşuk bir yeise tutulmuştu. Léon şimdi ona daha uzun boylu, daha güzel, daha şirin, daha hayalleşmiş görünüyordu; ondan ayrılmış olmasına bırakıp gitmemişti, hâlâ orada idi, evin duvarlarında hâlâ onun gölgesi vardı. Emma, onun yürümüş olduğu bu halıdan, onun oturmuş olduğu şu boş iskemlelerden, koltuklardan gözünü ayıramıyordu. Irmak hâlâ akıyor, küçük dalgalarını kaygan sahil boyunca sürüp duruyordu. Oralarda, yosun tutmuş çakıllar üzerinde kaç defa beraberce gezip suların şırıltısını, şimdi de duyduğu şırıltıyı dinlemişlerdi!. Öğle üzeri bahçenin bir köşesinde, gölgelikte oturup ne tatlı günler geçirmişlerdi!. O, kuru çubuklardan yapılmış bir iskemleye ilişir, başı açık, yüksek sesle kitap okurdu; kırdan esen serin rüzgâr sayıfalar hışırdatır, çardağın lâtinçiçeklerini titretirdi... O, hayatının biricik füsunu, saadet ummasını mümkün kılan yegâne adam gidivermişti! Emma ne yapmıştı da bahtiyarlığı, önüne geldiği zaman, yakalayıvermemişti?. O kaçmağa kalkınca niçin iki eli ile, iki dizi ile ona sarılmamıştı? Emma, Léon'u sevmediğine dövündü; onun dudaklarına susadı. Koşup onun yanına gitmek, kollarına atılmak; «Ben geldim, ben seninim!.» demek için içi titriyordu. Fakat böyle bir hareketin güçlüğünü düşünüp onu göze alamaması, arzularına bir de esef katarak onları bir kat daha şiddetlendiriyordu.

O günden sonra Léon'un hatırası, Emma'yı saran melalin sanki merkezi oldu; o melalin ortasında, yolcuların bir Rus stepinde yakıp unuttukları ateşten daha çok parlıyordu. Emma ona doğru atılıyor, ona sığınıp büzülüyor, sönmek üzere olan o ateşi usulca karıştırıyor, etrafında onu daha ziyade canlandırabilecek şeyler arıyordu; eline derhal geçen fırsatlar gibi en uzak hatıraları, gerçekten başına gelenler gibi ancak hayalinde geçenleri nefsinin tatmin edilmeden dağılan arzularını, rüzgâra kapılmış birer kuru dal gibi kırılan saadet tasavvurlarını, kısır faziletini, düşmüş ümitlerini, kocalı bir kadın olmak boyunduruğunu, her şeyi topluyor, hepsini alıyor, kederini kızıştırmak için hepsinden istifade ediyordu.

Yığın belki kendiliğinden tükendiği, belki de pek büyük olduğu için gitgide alevler yatıştı. Aşk, ayrılıkla yavaş yavaş söndü, alışıklık kederi yavaş yavaş boğdu soluk semasına al bir renk vermiş olan yangın parıltısı perde perde kararıp kayboluverdi. Gerçi şuurunu kaplıyan uyuşukluğun tesiri ile, kocasına karşı duyduğu istikrah hislerini ruhunun âşıkına doğru bir atılışı, kinin açtığı yakıcı yaraları şefkat ateşinin tekrar canlanması sandığı da oluyordu; fakat fırtına esmekte devam ettiği, sevda yanıp kül olduğu, hiç bir yardım gelmediği, hiç bir güneş doğmadığı için her tarafı büsbütün gece kapladı ve Emma içine işliyen müthiş bir soğuk içinde kendini kaybetmişe döndü.

Tostes'taki kötü günler yine baş gösterdi. Emma şimdi kendini eskisinden de bedbaht buluyordu, çünkü artık kederin ne olduğunu öğrenmiş, ondan hiç, hiç kurtulamıyacağını anlamıştı.

Bu kadar büyük fedakârlıklara katlanmış bir kadın, gönlünün çektiği ufak tefek şeylerden de mi kaçınsın?. Bir gotik dua iskemlesi aldı, tırnaklarını temizlemek için bir ay içinde on dört franklık limon harcadı: Rauen'a yazıp mavi kaşmerden bir fistan getirtti; Lheureux'nün dükkânına gidip hamaylıların en güzelini aldı; bunu, **robe de chambre**'ın üzerinden beline bağlar, pancurları kapatır, eline bir kitab alır, o kıyafetle bir kanepeye uzanıp yatardı.

İkide bir saçlarının biçimini değiştiriyordu: Bazan Çin kadınlarınınki gibi toplar, bazan kâkül bırakır, bazan da örerdi; bir zaman da, erkek saçı gibi yandan ayırıp ensesi üstüne topladı.

İtalyanca öğrenmek istedi: Bir iki lûgat, bir gramer, bir yığın beyaz kâğıt aldı. Tarih ve felsefe kitapları gibi ağır eserler okumağa kalktı. Bazan gece yarısı Charles sıçrıyarak uyanır, bir hastaya çağırıldığını sanıp dili dolaşarak:

— Geliyorum! geliyorum! derdi.

Buna sebep te Emma'nın lâmba yakmak için kibrit çakması olurdu. Fakat okuması da nakış işlemesi gibi idi; nakışları yarıda bırakıp dolaba tıktığı gidip kıtabın da birine başlar, bir başkasına geçerdi.

Öyle buhran anları oluyordu ki o zamanlarda onu, çılgınca işlere sürükle - mek pek kolaydı. Birgün, kocasına, ya - rım bardak dolusu **eau - de - vie** içebileceğini iddia etti. Charles'ın budalalığı: "Yapamazsın!„ demesi üzerine **eau - de - vie**'yi dikiverdi.

Yonville'in ev kadınlarının tabiri ile: "Terelelli„ olmasına rağmen Emma'da hiç te keyifli bir hal yoktu; çoğu zaman dudaklarının kenarında hareketsiz bir te - kallüs gözükürdü: Hani evde kalıp ihtiyarlamış kızlarla çökmüş muhterislerin yüzlerini kırıştıran bir tekallüs vardır, işte ona benzer bir şey. Nereye gitse hep benzi uçuk, duvar gibi bembeyazdı; burnunun derisi aşağı doğru çekilir, gözleri insana dalgın dalgın bakardı. Şakaklarında üç tane ak tel buldu diye ihtiyarlık sözü etmeğe başladı.

Sık sık halsizlikler geçiriyordu. Hattâ birgün ağzından kan geldi; Charles'ın telâş ettiğini görünce:

— Adam sen de! dedi, ne çıkar ki?.

Charles gidip muayene odasına kapandı; masasının başında koltuğa oturup iki kolunu dayadı, "phrénologique„ kafanın altında hüngür hüngür ağladı.

Mektup yazıp annesini çağırttı; Emma'nın hali hakkında uzun uzun konuştular.

Neye karar vereceklerini bilemiyorlardı. Emma hekim tedavisine razı olmadıktan sonra ne yapılabilirdi ki?.

İhtiyar Madame Bovary:

— Bilir misin ki karına ne lâzım?. diyordu. O, kendini zorla bir işe vermeli,

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ ATATÜRK KİTAPLIĞI

el işlerine! O da, bir çok kadınlar gibi ekmeğini kendi kazanmağa mecbur olsa siniri miniri kalmaz. Bütün bunlar işsizlikten, kendi kendine kuruntu edinmesinden geliyor.

Charles:

— Uğraşmıyor, iş görmüyor değil ki!. derdi.

— Uğraşıyor da ne yapıyor? Bir takım romanlar, kötü kötü kitaplar okuyor hepsi de din aleyhinde, papaslar aleyhinde Voltaire'den alınmış sözlerle dolu. Sana söyleyim, oğlum, bunun sonu hayır değildir; bir insanda din iman olmazsa namus ta kalmaz.

Bunun üzerine Emma'nın roman okumasına mani olmağa karar verildi. Bu iş, hiç te kolaya benzemiyordu. Kaynana:

— Sen onu bana bırak! dedi.

Rouen'dan geçerken, kira ile roman veren kitapçıya uğrıyacak ve Emma'nın abonelikten vazgeçtiğini söyliyecekti. O herif: "Benim işim budur,, diye zehir saçmakta devam ederse polise başvurmağa da hakları olmaz mıydı?.

Kaynana ile gelinin vedalaşmaları pek soğuk oldu. Bir arada geçirdikleri üç hafta içinde, sofrada buluşulduğu zaman veya akşam yatmağa giderken âdet yerini bulsun diye sözlerden, hal hatır sormadan başka iki çift lâkırdı bile etmemişlerdi.

İhtiyar Madame Bovary bir Çarşamba günü hareket etti; o gün Yonville'de pazar kurulur.

Meydan, erkenden, kiliseden otele kadar evler boyunca dizilmiş, kıç üstü devrilip okları yukarı dikilmiş arabalarla dolmuştu. Öbür tarafa da yelken bezinden barakalar kurulmuştu: Onların her birinde pamuklular, yün battaniyeler, çoraplar, hayvan yularları, bir uçları havada dalgalanan kurdelâlar satılıyordu. Yerde, yumurta ehramları, içlerinden yapışkan saman parçaları gözüken peynir sepetleri arasında hurda bakırlar sürünüyordu; buğday övütme makineleri yanında, yassı kafeslerde gıtgıtlıyan tavuklar başlarını çubukların arasından çıkarıyordu. Hep bir yere üşüşüp oradan kımıldamak istemiyen halkın eczahanenin camlarını kırmasından korkulduğu zaman olurdu. Çarşamba günleri eczahane hiç boşalmazdı; halkın biribirini iterek oraya girmesi ilâç almaktan ziyade hastalıklar hakkında danışmak içindi: Homais'nin hekimliği civar köylere o derece ün salmıştı. Onun yılmak bilmez cüretkârlığı köylülerin aklını çelmişti. Hepsi de ona bütün hekimlerden daha büyük bir hekim diye bakarlardı

Emma penceresine çıkmıştı (bunu daima yapardı: taşrada pencere mesire ve tiyatro yerini tutar); şenlik bilmez heriflerin itişip kakışmalarını seyrederek eğleniyordu. O sırada, yeşil kadifeden redingot giyinmiş bir bey gördü. Bu adam, ayaklarında kalın dizlikler olmasına rağmen ellerine sarı eldivenler takmıştı; hekimin evine doğru ilerliyordu: arkasından da başı öne eğilmiş, düşünceli düşünceli yürüyen bir köylü geliyordu. O bey, kapının eşiğinde Félicité ile konuşan Justin'e:

— Doktor beyi görebilir miyiz, dedi.

Justin'i evin uşağı sanmıştı:

— Kendilerine La Huchette'li M. Rodolphe Boulanger gelmiş dersiniz, dedi.

Bu zatın kendini La Huchette'li diye tanıtması, öyle bir toprağı olduğu için koltuk kabartmak istemesinden değil kim olduğunu iyi bildirmek içindi [1]. La Huchette. Yonville civarında bir "Malikâne,, nin adı idi; Rodolpe Baulanger köşkü ve iki çiftliği ile beraber orayı sa-

---

[Burada, türkçede .gösterilemiyecek bir "nuance,, var. Çünkü fransızcada "de La Huchette,, , "La Huchette'li,, demek olduğu gibi bir kişi zadelik iddiası da olabilir.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

tın almıştı; çiftlikleri öyle pek sıkıntıya düşmeden, kendi işletiyordu. Bekâr olarak yaşıyordu; "Yılda hiç olmazsa on beş bin frank geliri,, olduğu söylenirdi!.

Charles odaya girdi. M. Boulanger adamını gösterip "bütün vücudu karınca - landığı,, için kan aldırmak istediğini söyledi. Köylü, bütün itirazlara:

— Hafifliktir!. diyordu.

Bu ısrar üzerine Bovary bir sargı ile bir leğen getirdi ve Justin'den liğeni tutmasını rica etti. Sonra, yüzü sapsarı kesilmiş köylüye:

— Korkmayın!. dedi.

Köylü:

— Siz işinize bakın, ben korkmam! diye cevap verdi.

Sonra, bir babayiğit tavrı takınıp iri kolunu uzattı. Neşterin batması ile ka - nın fışkırıp aynayı bulaştırması bir oldu.

Charles:

— Liğeni beri getirsen e!. diye bağır - dı.

Köylü:

— Iş! dedi, çeşme gibi be! Kanım amma da kırmızıymış! Öyle olması iyilikten gelir, değil mi?.

Doktor:

— Bazan, dedi, insan önce bir şey duymaz, sonradan bayılıverir; hele böyle güçlü kuvvetlilerde ekseriya öyle olur.

Köylü, bu sözleri duyunca, elinde çevirip durduğu neşter mahfazasını bıra - kıverdi. Omuzları şiddetle silkinip iskemlenin arkalığını gıcırdattı. Şapkası ba - şından düştü. Bovary, parmağını damara yapıştırıp:

— Ben böyle olacağını biliyordum!. dedi.

Justin'in elindeki liğen sallanmağa başlamıştı; Justin'in de dizleri titredi, rengi uçtu. Charles:

— Emma! Emma! diye çağırdı.

Kadın koşarak merdivenlerden indi: Kocası:

— Çabuk sirke getir! diye bağırıyordu. Aman Allahım!. ikisi birden...

Heyecanından baskıyı bir türlü yerleştiremiyordu. M. Boulanger ise Justin'i kucaklamış, masanın üzerine oturup arkasını duvara dayamış, bir taraftan da sakin sakin:

— Bir şey yok, telâş etmeyin!. diyordu.

Madame Bovary Justin'in boyunbağını çözmeğe başladı. Gömleğin kaytanı kör düğüm olmuştu; Emma bir kaç dakika hafif parmaklarını delikanlının gerdanında dolaştırmağa mecbur oldu: sonra batist mendiline sirke döktü; bununla yavaş yavaş Justin'in şakaklarını ıslatıyor, hafif hafif üflüyordu.

Arabacı ayıldı; fakat Justin'in baygınlığı hâlâ devam ediyor, gözbebekleri - süte atılmış mavi çiçekler gibi - uçuk akın içinde kayboluyordu. Charles:

— Aman bunu görmesin! dedi.

Madame Bovry, masanın altına koy - mak üzere liğeni aldı; yaptığı eğilme ha - reketi ile fistanı (bu, dört volanlı, sarı renkli, boyu uzun, etekliği geniş bir yazlık elbise idi), odanın döşeme taşlarına çarpıp etrafına yayıldı; Emma çömelip kolunu uzatırken biraz sendelediği için kumaşın şişkinliği de yer yer inip göğsün kıvrımlarını belli ediyordu. Sonra Emma gidip bir surahi su getirdi, bardakta şeker eritirken eczacı da içeri girdi. Telâş arasında hizmetçi ona da haber yetiştirmişti. Homais, çırağının gözlerinin açıldığını görünce derin bir nefes aldı. Sonra onun etrafında dönmeğe başladı; şöyle yukarıdan aşağıya bakıp:

— Budala! dedi. Gerçekten budalasın! Kelimenin tam manası ile budala! Bir "fasdı veridî,, [1] de büyük bir şey

---

[1] *Phlébotomie: Kan alma, hacamet. Homais "ukala,, olduğu için böyle "fasdı veridi,, demeği tercih ettim. — N. A.*

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

mi? Hem de senin gibi hiç bir şeyden korkmaz, güçlü kuvvetli bir delikanlı için!... Bu oğlanın sincaptan farkı yoktur, insanın gözünü karartacak kadar yük - seklere çıkıp ceviz devşirir... Sen hele bir daha ağzını açıp da övün bakayım!. Eczacı olacak bir adam için güzel bir mizaç, doğrusu! Sen, günün birinde, gayet nazik, vahim neticeleri olabilecek bir işte, hekimlerin vicdanî kanaatini tenvir etmek üzere mahkeme huzuruna çağırıla - bilirsin; orada soğuk - kanlılığını muha - faza etmen, fikir selâmeti ile düşünüp bir erkek olduğunu göstermen lâzım, yoksa herkesin nazarında bir aptal olursun!.

Jutin cevap vermiyordu. Eczacı devam etti:

— Hem senin burada işin ne? Daima doktor beyi de, hanımefendiyi de taciz ediyorsun! Zaten Çarşamba günleri bana daha çok lüzumun oluyor. Şimdi evde tam yirmi kişi var. Seni merak ettim, her şeyi yüzüstü bırakıp geldim. Hadi, git bakalım! Koş! Beni bekle, şişelere de göz kulak ol!

Justin giyinip gittikten sonra bir müddet bayılma bahsı açıldı. Madame Bovary ömründe bayılmamıştı. M. Boulanger:

— Bir hanım için doğrusu fevkalâde bir şey! dedi. Ama bazı kimseler de pek zayıf yürekli oluyor. Meselâ ben bir düelloda, şahitlerden birinin, tabancalar doldurulurken çıkan gürültüden bayıldığını gördüm.

Eczacı:

— Ben, dedi, başkalarının kanını görmeğe hiç aldırmam; ama kendi kanımın aktığını tasavvura bile dayanamam, biraz fazla düşünsem kendimi kaybedebilirim.

M. Boulanger uşağına artık eve gitmesini, kafasına koyduğu işi nihayet yaptırdığı için gönlünü rahatlamasını söyledi.

— Bu sayede sizinle tanışmak şerefine nail oldum, diye ilâve etti.

Bu cümleyi söylerken Emma'ya bakıyordu.

Sonra masanın bir köşesine üç frank bıraktı, tekellüfsüz bir selâm verip çıktı gitti.

Az sonra ırmağın öte tarafını bulmuştu (La Huchette'e oradan gidilirdi); Emma onu çayırdan geçerken gördü: Ro - dolphe Boulanger kavaklar yürüyor, bir düşüncesi varmış gibi ikide bir duruyordu. O içinden:

— Şirin kadın! diyordu hekimin karısı hakçası şirin bir kadın!. Güzel dişleri, kara gözleri, zarif ayakları var. Endamı da Paris kadınlarınınki gibi. Acaba nere - den buralara düşmüş? O koca herif bu kızı nereden ele geçirmiş?.

M. Rodolphe Boulanger otuz dört yaşında idi; mizacında hoyratlık, zekâsında oldukça keskinlik vardı; zaten kadınlarla haylı düşüp kalkmış, onları iyice öğrenmişti. Emma'yı güzel bulmuştu; bunun içindir ki onu da, kocasını da düşünüyordu:

— Herif çok budalaya benziyor. Kadın hiç şüphesiz ondan bıkmıştır. Herifin tırnakları pis, sakalı da en aşağı üç günlük. O, hastadan hastaya dolaşırken karısı da evde oturup çoraplarına yama vurur. Elbet te içi sıkılır! Şehirde yaşamak, her akşam dansetmek ister! Zavallı kadıncağız! Mutfakta masanın üzerine konan sazan balığının nasıl su diye içi titrerse onun da aşk diye içi titrer. Şöyle nazikçe üç kompliman yapsan insanı çıldırasıya sevecek, hiç şüphe yok! Hem de ne şefkat gösterir! Ne dilber olur!... Orası öyle ama sonra başımdan nasıl atarım?.

Onunla muaşakanın rastgelebileceği engelleri böyle uzaktan tasavvur etmek tezat tarikile, hatırına metresini getirdi. O, Rouen'li bir aktrisi "Kapatmıştı,,; hatırasından bile kanıksadığı o hayalle bir an meşgul olduktan sonra içinden:

— Madame Bovary ondan elbette çok

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

daha güzel, dedi, bilhassa çok daha taze. Virginie doğrusu pek semirdi. Neşesi, keyfi de insana usanç veriyor. Krevides yemeğe de ne kadar düşkün!.

Kır bomboştu; Rodolphe etrafında, kundurasına kırbaç gibi vuran otların hep bir teviye hışırtısından ve uzakta, yulaflar arasına saklanmış cırlakların gürültüsünden başka hiç bir ses duyulmudu; Emma yine hekimin odasındaki hali, o elbisesi ile gözünün önüne geliyor ve Rodolphe onu hayalen soyuyordu. Sopasını hızla vurup yerdeki bir keseği parçalıyarak:

— O, benim olacak!. Benim olacak! diye bağırdı ve hemen meselenin icra tarafını tetkike başladı. Düşünüyordu:

— Nerede buluşuruz?. Nasıl buluşuruz? Çocukla dadısı bir düzüye başımızda olacak. Hem komşular var, kocası var, her cinsten bir türlü sıkıntı, dert var. Bırak sen de! dedi, çok vakit kaybetmeli!

Sonra tekrar başladı:

— Ama gözleri de burgu gibi insanın ta yüreğine giriyor. Benzi de ne uçuk!... Ben ki uçuk benizli kadınlara bayılırım!.

Argueil yokuşunun tepesine vardığı zaman kararını vermiş bulunuyordu:

— Artık fırsat kollamak lâzım!. Arasıra evlerine uğrar, onlara av eti, tavuk, hindi gönderirim icabederse kendimi hacamat ettiririm; dost olurum, onları bize davet ederim...Sahi! diye ilâve etti, yakında ziraat toplantıları münasebetile şenlikler var; elbette madame Bovary de gelir, görürüm. İşe başlarız, hem de cüretkârlık göstererek; en emin yol odur.

VIII

O pek beklenilen ziraat şenlikleri nihayet başladı. Merasim günü daha sabahtan köy halkı, evlerinin kapısı önüne çıkmış, hazırlıklardan bahsediyorlardı; belediye dairesinin saçağı, sarmaşıkla donatılmıştı; bir çayıra, ziyafet için bir çadır kurulmuş, meydanın ortasına, kilisenin tam önüne de valinin geldiğini haber vermek, madalya kazanan çiftçilerin adlarını bildirmek için bir bombard konulmuştu. Buchy "Garde nationale,, ı da (Yonville'de "Garde nationale,, teşkil edilmemişti) gelip Binet'nin idaresindeki itfaiye bölüğüne iltihak etmişti. Binet o gün her günkünden de dik bir yaka takmıştı; sımsıkı forması içinde bedeni o kadar kaskatı kesilmiş, o kadar hareketsizleşmişti ki bütün şahsiyeti sanki bacaklarına, bir tek hareketle kalkıp yavaş yavaş usul üzere adım adım bacaklarına inmişti. Vergi tahsildarı ile miralay arasında ötedenberi bir rekabet devam edegeldiğinden her ikisi de emirleri altındaki adamları ayrı ayrı talim ettiriyorlardı. Biri biri arkasından bir düzüye kırmızı apoletlerin, sonra göğüslüklerin geçtiği görülüyordu. Bu hiç durmuyor ve boyuna yeniden başlıyordu! Bu kadar şatafat asla görülmemişti! Köy ahalisinin çoğu evlerini birgün önceden temizlmişlerdi; yarı açık pencerelerden üç - renk bayraklar sarkıyordu; bütün meyhaneler dolu idi; kolalı başlıklar, altın haçlar, renk renk bayraklar sarkıyordu; bütün meyhaneler dolu idi; kolalı başlıklar, altın haçlar, renkrenk atkılar, hava güzel olduğu için, kardan daha beyaz gözüküyor, güneşin berrak ışığında parlıyor, kara redingot - larla mavi bez ceketlerin yeknasaklığını serpilmiş alacalıkları ile neşelendiriyorlardı. Civar çiftliklerden gelen kadınlar, lekelenir diye korkup bellerine kaldırdıkları fistanlarını tutan iğneleri attan inince çıkarıyor; kocaları ise, şapkalarını muhafaza için üzerlerini örttükleri mendilleri yerlerinde bırakıp bir uçlarını dişleri ile tutmakta devam ediyorlardı.

Halk caddeye köyün iki ucundan geliyordu. Sokakçıklardan, ağaçlı yollardan boyuna insan taşıyor; arasıra da, gidip

şenliği görmek için evlerden çıkan keten eldivenli hanımların arkasından kapı tokmaklarının çarptığı duyuluyordu. Herkesin en çok hayran olduğu şey, büyük memurların oturacağı parmaklıklı tribünün iki tarafına dikilmiş, üzerlerine fenerler asılmış iki uzun porsuk ağacı idi; bundan başka, belediye dairesinin dört sütununa dayanmış, her birine yeşilimsi bir bayrak asılıp üzerine sarı sırma ile yazılar işlenmiş dört tane sırık vardı. Bunların birine: "Yaşasın Ticaret,,, ötekine: "Yaşasın Ziraat,,, üçüncüsüne: "Yaşasın Sanayi,,, dördüncüsüne de: "Yaşasın Güzel - Sanatlar,, yazılmıştı.

Fakat bütün yüzlerde bir çiçek gibi açılan beşaşet, otelci Madame Lefrançoisyi kederlendirmişe benziyordu. Madame Lefrançois mutfak merdiveninin basamaklarında durmuş, kendi kendine homurdanıyordu:

— Ne budala herifler! Öyle bezden baraka yaptılar da iyi haltettiler! Bir vali, cambazlar gibi çadır altından yemek yemekten hoşlanır mı sanıyorlar? Böyle işgüzarlıkların adına "Memlekete hizmet,, diyorlar! Ta Neufchâtel'den pis bir açşı getirmeğe değerdi ya! Hem de kimler için! Bir alay inek çobanı, baldırı çıplak alayı için!...

Eczacı oradan geçiyordu. Siyah bir setre, Nankin pamuklusundan pantalon, kunduz derisinden kundura giymiş, âdeti hilâfına olarak ta başına bir şapka, basık bir şapka geçirmişti.

— Allah ömürler versin! dedi; af buyurun acele işim var.

Şişman dul kadın nereye gittiğini sorunca:

— Size garip geliyor, değil mi?. dedi. Ben ki daima laboratuarımda otururum, şairin peynire soktuğu fareden de daha münzeviyim...

Otelci kadın:

— Ne peyniri? diye sordu.

Homais:

— Hiç! Hiç! dedi. Sadece şunu söylemek istemiştim, Madame Lefrançois: Her zaman dükkânıma kapanır otururum. Ama bugün, böyle bir münasebetle...

Madame Lefrançois hafifliyen bir tavurla:

— Ha! oraya mı gidiyorsunuz? dedi.

Eczacı hayretle cevap verdi:

— Evet, oraya gidiyorum. Ben istişare komisyonunda azâ değil miyim ya!

Madame Lefrançois onu bir kaç saniye süzdü, sonra gülümsiyerek cevap verdi:

— Öyle ise başka! Ama ziraatten size ne? Siz ondan da anlar mısınız?.

— Elbette anlarım; ben eczacı, yani kimyaker değil miyim?. Kimya ilminin mevzuu, Madame Lefrançois, tabiattaki bütün cisimlerin yekdiğeri üzerine zerreleri ile tesirlerini tetkik etmek olduğundan, netice itibarile ziraat de onun sahasına dahildir demektir! Hem gübrelerin terekkübatı, mayilerin tahammürü, gazların tahlili, miyasmaların tesiri gibi şeyler, sorarım size, doğrudan doğruya kimya değil de nedir?.

Otelci kadın cevap vermedi. Homais devam etti:

— Siz bir insanın ziraat mütehassısı yazılması için bizzat toprak sürmüş olması, kümes hayvanları beslemiş olması mı lâzımdır sanıyorsunuz? O işlerden ziyade, mevzuubahis maddelerin teşekkülâtını, toprağın, maden filizlerinin vaziyetini, iklimlerin tesirlerini, arazinin keyfiyetini, madenlerin, suların hususiyetlerini, muhtelif cisimlerin kesafetini, şariyetini bilmek lâzım! Daha ne bileyim? Binaların inşasına, hayvanların yemine, u-

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

şakların yemeğine nezaret etmek, icabında bu hususlarda karar vermek, tutulan usulü tenkit edebilmek için hıfzıssıhha esasatını da kavramış olmak lâzım! Daha nebatat ilmine de vakıf olmak, ağaçları, atları tanımak icap eder, Madame Lefrançois! Duyuyor musunuz? Hangileri sıhhate muzır, hangileri nafidir? Hangileri faydasızdır, hangileri besler? Hangilerini imha, hangilerini idame etmeli? Falan ağaç veya ot nerede tutar, nerede tutmaz? Bütün bunları bilmek, ayırt etmek, hasılı broşürleri, mecmuaları okuyup ilmin terakkiyatından haberdar olmak, daima tetik davranıp ıslahata irae etmek lâzım...

Otelci kadın gözlerini **Café Français**'nin kapısından ayırmıyordu; eczacı devam etti:

— Ah! Bizim ziraatçilerimiz birer kimyaker olsa hiç olmazsa ilmin nasihatlerini dinler kimseler olmalıdır! Meselâ ben geçenlerde büyükçe bir risale, yetmiş iki sayfalık bir muhtıra kaleme almış, **Elma şarabı, tarzı imali, tesirleri ve bu hususta bazı yeni düşünceler** diye ad koymuştum; Rouen'daki Ziraat Cemiyetine gönderdim; bu sayede cemiyetin ziraat şubesi yemiş ağaçları koluna azâ olmak şerefine erdim. İşte benim o eserim basılıp yayılsa idi...

Fakat Madame Lefrançois zihnen o kadar meşgul görünüyordu ki eczacı durmağa mecbur oldu. Kadın:

— Hele şunlara bakın!. diyordu, anlaşılır şey değil. Böyle pis bir aşçı dükkânı!..

Yün örgü ceketinin ilmeklerini göğsüne doğru çeken omuz silkintileri ile iki elini kaldırıp rakibinin meyhanesini gösteriyordu. Oradan şarkı sesleri yükselmişti.

— Zaten, dedi, artık çok sürmez; sekiz güne varmaz her şey biter.

Homais hayretle geriledi. Madame Lefrançois üç basamak merdiveni indi ve eczacının kulağına eğildi:

— Nasıl? dedi, sizin haberiniz yok mu? Bu hafta haciz koyacaklar. Lheureux dava açıp eşyasının satılmasını istemiş. Onu senetleri de öldürüyor.

Akla, hayale gelebilecek her türlü hal ve fırsata uygun cümleleri olan eczacı:

— Ne müthiş felâket! dedi.

Otelci kadın M. Guillaumin'in uşağı Théodore'dan öğrendiği bu işi anlatmağa başladı. Tellier'den nefret etmesine rağmen bu hususta Lheureux'yü ayıpladığını; onun "Yüze gülüşü, yılan gibi,, olduğunu söylüyordu.

— İşte, dedi, kendisi şurada, hâlde: Madame Bovary'yi selâmlıyor. Madame Bovary'nin başında yeşil bir şapka var, Boulanger'nin koluna girmiş.

Homais:

— Madame Bovary mi? dedi. Ben hemen gidip kendisine tazimatımı arzedeyim. Belki içeride, sütunlar altında bir yer bulursak memnun olur.

Eczacı, tafsilât vermek için çağıran Madame Lefrançois'yı dinlemeden, dudaklarında tebessüm, hızlı hızlı uzaklaştı; sağına, soluna selâmlar dağıtıyor, arkasında rüzgâra kapılıp dalgalanan kara setrenin etekleri ile hayli yer işgal ediyordu.

Rodolphe onu uzaktan görmüş, hızla yürümeğe başlamıştı; fakat Madame Bovary'nin nefesi kesildi: Rodolphe da adımlarını ağırlatıp gülümsedi; ve nezakete bakmıyarak:

— Şu şişman heriften kaçınmak istiyordum da onun için, dedi; biliyorsunuz ya! Şu eczacı.

Emma ona dirseği ile vurdu, Rodolphe kendi kendine: "Bu da ne demek?,, diye düşündü ve yürümesine devam etmekle beraber kadını göz ucu ile süzdü.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Böyle yandan bakılınca kadının yüzü o kadar sakindi ki bir şey anlamak kabil olmuyordu. Uçuk renkleri ile birer saz yaprağını andıran kurdelelerin sus - lediği beyzi, siyah şapka, o çehrenin beyazlığını bir kat daha belirtiyordu. Tersine iri kirpikli gözleri önüne bakıyor ve iyice açık oldukları halde, ince derinin altında hafif hafif vuran kan onları bi - raz elmacıkların altına çekilmiş gibi gösteriyordu. Bunun zarını pembe bir renk kaplamıştı. Emma başını omuzuna eğ - mişti; dudakları arasından da dişlerinin sedef gibi parlıyan uçları gözüküyordu.

Rodolphe: "Acaba benimle eğleniyor mu?„ diye düşündü.

Emma'nın öyle dirsek vurması sadece, dikkat etmesini ihtar içindi; çünkü M. Lheureux de onlarla beraberdi ve ikide bir, devamlı bir sohbete girişmek ümidi ile olacak, onlara:

— Hava doğrusu enfes!... Herkesler dışarıda!... Rüzgâr doğudan esiyor, gibi sözler söylüyordu.

Madame Bovary'nin de, Rodolphe'un da hemen hiç bir cevap vermemelerine rağmen M. Lheureux, onların en küçük bir hareketlerini görünce: "Ne emir buyurdunuz?„ diye yaklaşıp elini şapkasına götürüyordu.

Nalbandın evi önüne vardıkları zaman Rodolphe, yolu çite kadar takip edeceğine birdenbire bir patikaya saptı; Madame Bovary'yi de beraber sürüklemişti.

— Allaha ısmarladık, monsieur Lheureux! diye bağırdı. İnşallah yine görü - şürüz!.

Emma gülerek:

— Herifi nasıl da savdınız! dedi.

— Başımıza başkalarını musallat etmenin yeri var mı ya! Hem madamki bugün sizinle bulunmak bahtiyarlığına erdim...

Emma kızardı. Rodolphe sözünü ta - mamlamadı. Artık havanın güzelliğinden, böyle çayır çimende yürümenin zevkin - den bahsediyordu. Yeniden bitmiş bir kaç papatya gördüler. Rodolfphe:

— Şu koyun - gözlerine de bakın! dedi, ne güzel! Köydeki âşık kızlarının hepsinin de falına bakmağa yeter.

Sonra ilâve etti:

— Bir kaç tane koparayım mı? Ne dersiniz?.

Emma biraz öksürüp:

— Sizin de bir sevdiğiniz var mı?.

Rodolphe:

— Orasını Allah bilir! diye cevap verdi.

Çayır artık kalabalıklaşmağa başlıyor, iri şemsiyeleri, sepetleri, çocukları ile gelmiş kadınlar insana çarpıyorlardı. Ayaklarına mavi çoraplar, topuksuz papuçlar giyip parmaklarına gümüş yüzükler takınmış, yanlarından geçilince süt kokan köylü hizmetçi kızlara ikide bir yol vermek icap ediyordu. Bunlar elele vermiş, uzun bir dizi halinde yürüyor ve böylece, ta akça kavaklardan ziyafet çadırına kadar, boylu bayunca bütün çayıra serpiliyorlardı. Artık hayvanları tetkik zamanı da gelmişti; kazıklara bağlanmış uzun bir ipte koşu meydanı gibi bir yer, ayrılmıştı, çiftçiler, biribiri arkasından, oraya girmeğe başlamışlardı.

Hayvanlar orada, yüzleri ipten tarafa çevrilmiş, biribirininkinden ya yüksek, ya alçak gelen sağrıları ile karmakarışık dizilmişlerdi. Uykusu gelmiş domuzlar burunları ile toprağı deşiyor; danalar böğürüyor; koyunlar meliyor, bir dizlerini kıvırmış inekler karınlarını da çimene yaymış, ağır ağır geviş getiriyor ve etraflarında uğulduyan küçük sineklerden korumak için gözlerini kırpıyorlardı.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Kolları sıvalı arabacılar, kısraklar tarafına burunlarını aça aça bakıp kişniyen, şaha kalkmış aygırları zaptediyorlardı. Kısraklar, başları uzanmış, yeleleri sarkmış, sakin sakin duruyor, tayları da onların gölgelerinde yatıyor veya bazan meme emmeğe geliyorlardı. Bu bir araya tıkıştırılmış vücutların teşkil ettiği dalga boyunca, rüzgâra kapılan bir yelenin bir bayrak gibi havalandığı, bazan da bir kaç sivri boynuzun veya koşan bir kaç insan başının yükseldiği görülüyordu. Sahadan yüz adım kadar ötede, ayrıca bir yerde, ağzı bağlanmış, burnuna demir halka vurulmuş koca kara bir boğa vardı ki sanki tunçtanmış gibi hiç kımıldamıyordu. Üstü başı liyme liyme bir çocuk onu bir iple tutuyordu.

İki sıra arasında, hakem heyeti azâları ağır ağır dolaşmağa başladılar; her hayvanın önünde durup bakıyor, sonra biribirlerine yavaş yavaş fikir danışıyorlardı. İçlerinde en ehemmiyetlileri gibi gözüken biri, hem yürüyor, hem de elindeki deftere bir şeyler kaydediyordu. Bu zat, hakem heyeti reisi M. Derozerays de la Panville idi. Rodolphe'u görür görmez hemen yanına gitti ve nazik bir tavurla gülümsiyerek:

— Nasıl, bizi huzurunuzdan mahrum mu edeceksiniz, monsieur Boulanger? dedi.

Rodolphe hemen geleceğini söyliyerek itizar etti ama resi uzaklaşır uzaklaşmaz Emma'ya:

— Doğrusu, dedi, geri gelmeğe hiç te niyetim yok: Sizin yanınızda olmağı, onun yanında olmağa değişmem.

Rodolphe, ziraat heyeti toplantılarına hiç bir ehemmiyet vermemekle beraber, daha rahat dolaşabilmek için candarmalara mavi kartını gösteriyor: hattâ güzel bir hayvan gördü mü, durup bakıyordu. Fakat madame Bovary'nin böyle şeylerle alâkadar olduğu yoktu: Rodolphe, bunu farkedince, Yonville hanımlarının kıyafeti ile alaya başladı; kendisi başına pek bakmadığı için özür diledi. Rodolphe'un giyiminde, alelâdelikle üzenip bezenmenin bir araya gelmesinden hasıl olan bir karma karışıklık vardı: avamdan kimseler bunu, garip bir surette yaşamanın, alelacaip hisler beslemenin, sanat hevesine esir olmanın ve cemiyetin kurduğu itibarî kanunları daima hafifsemenin bir alâmeti sanarak hem meftun olur, hem de sinirlenir. Meselâ Rodolphe'un kollukları pastalı batist gömleği, rüzgâr estikçe, kül rengi tok bezden yeleği içinde kabarır, kalın çizgili pantalonunun altından da, alt kısmı vernikli, koncu Nankin bezoinden potinleri gözükürdü. Bunlara o kadar vernik vururdu ki ayna gibi parlatırdı; çayırda baksanız otların aksettiğini görürdünüz. Rodolphe onlarla at pisliklerine basar, elini ceketinin cebine sokar, şapkasını yan giyerdi.

— Zaten, dedi, insan köyde oturunca...

Emma:

— İyi giyinmek zahmete değmez, dedi.

— Çok doğru! Bu adamlardan hiç biri, bir elbisenin biçimi, dikişi nedir? Onu bile anlamaz; insan bunu düşündükçe...

Sonra taşranın bayağılığından, onun boğduğu hayatlardan, orada sönüp giden emellerden, hulyalardan bahsettiler. Rodolphe:

— Bunun içindir ki, diyordu, ben de günden güne kendimi hüzne daldırıp gidiyorum.

Emma hayretle:

— Siz mi? dedi. Ben sizi neşeli bir adam sanıyordum.

— Daha var —

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Her cuma günü bir Akbaba okuyan bir hafta neşe içinde yaşar.

Dünyanın en Güzel Mizah mecmuası

AKBABA

Her Satırı, Her Çizgisi Nükte ve San'at!.

Bütün meşhur imzaları Akbaba sahifelerinde bulacak ve güleceksiniz!

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Bir Kıvılcım

Yıllarca süren uzun bir çalışmanın göz nuru ve alın terinden kurduğu:

Bir Servet
Ve
San'at eseri

Bazan bir kıvılcımla bir kül yığını oluyor! Kazaya felâkete karşı göz yummak bir ihmal değil, bir günah olur. Ankara Anonim Türk Sigorta Şirketi yuvalarımız üstüne açılmış bir meleküssiyane kanadıdır.

Ankara Sigortası

Sigorta tekniğinin modern esasları üzerine kurulmuş en kuvvetli finansal gruplara dayanan: Millî bir sigorta şirketidir.

İstanbul: Yeni Postane Karşısında Büyük Kınacıyan han. Telefon: 24294

TÜRKİYE İŞ BANKASI ARŞİVİ

İzmir Okuyucularımıza

Ayda

Birin

İzmirde yeni umumî satış acentası

Bay Hamdi Bekir

En büyük türk gazete ve mecmualarının İzmirde umumî satışını almıştır. Eski sayılarımız ve kolleksiyonlarımızı bu vasıta ile arayınız.

Foto - Studyo - Febüs

Her Nevi Artistik Resimler

Ehven fiatlarla yapılır

Amatör işleri de yapılır

Meşhur Febüs Fotoğrafçısı Eski Yerinden Çıkmıştır.
Yeni Adresi: Tokatlıyan Oteli Karşısında No. 272

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

Fenne uygun olmıyan bir elektrik tesisatı

CEREYAN KAÇIRIR

ve

SARFİYATI ÇOĞALTIR

Elektrik Tesisatı

Bir Defa Yapılır

İYİSİNİ

Yaptırmak menfaatiniz icabıdır

SATİE

En Mükemmel Tesisatı

12 AY VADE İLE

YAPAR

SATİE

Şubelerine müracaat kâfidir.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARŞTIRMA VAKFI

SOĞUKLAR

Kış Kutuplarda buzdan borusunu çaldı:
— Geliyorum!..

Ve Biz bu haberin soğuk ürpertilerile titremeğe başladık! Kış geliyor demektir. Buna karşı, sıcak oda kalın fanilâ kâfi gelmez.

İnsan bilmeden üşüyüverir. Onun için dolabınızda, cebinizde daima bir sıhhat muhafızı bulundurunuz: Birpaket

Kinin E. Heş'et

Sizi bir hafta yatakta kalmaktan kurtarır.

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

TÜRKIYENIN

EN BÜYÜK

Sigorta Şirketi

1,000,000

Liradan fazla sermaye, ve ihtiyatıtamamen memleketimizde bulnan

ANADOLU

öZ Türk Müessesesidir

SERMAYEDARLARI:

Türkiye İş

VE

Ziraat Bankası

İstanbul: Yeni Postahane karşısında Kınacıyan han. Telefon: 2493

TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI TÜSTAV

TÜSTAV
TÜRKİYE SOSYAL TARİH ARAŞTIRMA VAKFI

İSTİKBALİNİZİ TEMİN EDECEK BU YENİ TEDBİRİ TECRÜBE EDİNİZ

Doğduğunuz tarih ne olursa olsun, bu sene kazandığınız ve müteakip senelerde kazanacağınız parlak muvaffakiyetler yıldızlara değil, bizzat kendinize medyundur. Şimdi, her kadın hattâ solmuş veya buruşmuş bir yüze malik olsa bile cildine gençliği iade edebilir, Viyana Üniversitesi Profesörü Doktor Steinkal'in hususî usulü dairesinde genç hayvanlardan istihsal edilen ve Biocel tâbir edilen gençleştirici cevher şimdi, Pembe rengindeki TOKALON kremi terkibinde mevcuttur. Yalnız geceleri yatmadan evvel tatbik edeceğiniz bu krem, uykunuz esnasında cildinizi besler ve gençleştirir.

Yüzün zayıflamış adelelerini kuvvetlendirir. Sabahları beyaz rengindeki (Yağsız) TOKALON kremini kullanınız. Münbasit mesamatı sıklaştırır. Ve siyah benleri giderir. Bu krem beyazlatıcı, besleyici ve mukavvidir. Bu yeni gençleştirici tecrübeyi yapınız. Yüzünüzde basılacak şayanı hayret tebeddül, size mes'ut ve muvaffakiyetli bir istikbal temin edecektir.

İSTANBUL ÜLKÜ BASIMEVİ